

Escenari post-crisi i estructura social metropolitana: vulnerabilitats i cobertura de necessitats des d'una mirada de classe

Monogràfic Enquesta de Condicions de Vida, 2016
Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

Treball realitzat per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) relacionat amb l'actuació 1.1.1. *Monogràfic Enquesta de Condicions de Vida (ECV) 2016: Escenari post-crisi i empobriment econòmic de les classes mitjanes metropolitanes* contemplada al Contracte Programa AMB-IERMB 2017.

Autors/es:

Sebastià Sarasa, Lara Navarro-Varas i Sergio Porcel

Equip estadístic:

Irene Cruz i Maria Pruna

Bellaterra, Desembre de 2017

Índex

Introducció	5
1. La configuració de l'escenari post-crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona i a Catalunya	8
1.1. S'estan revertint la desigualtat i la pobresa amb la sortida de la crisi?.....	8
1.2. L'estreta relació entre desigualtat i pobresa.....	13
1.3. La desigualtat entre el centre i la perifèria metropolitana: cap a un procés de suburbanització de la pobresa?	18
2. Riscos, protecció social i classes: una anàlisi evolutiva sobre els impactes socials de la Gran Recessió (2008-2016)	27
2.1. La precarietat laboral.....	29
2.2. Renda monetària i privacions	36
2.3. L'efecte de la protecció social entre les diferents les classes socials.....	48
3. Cobertura pública de les necessitats socials bàsiques de la població: una aproximació de classe en el context metropolità de Barcelona	53
3.1. La construcció d'una variable d'estrats de renda per l'anàlisi de la protecció social	53
3.2. La protecció social.....	56
3.2.1. Les prestacions socials de titularitat individual	57
3.2.2. Les prestacions adreçades a la llar.....	64
3.2.3. La població en risc de pobresa sense protecció	67
3.3. Les necessitats socials bàsiques	68
3.3.1. Les necessitats vinculades a l'ús de la llar	69
3.3.2. Les necessitats vinculades a l'alimentació i la higiene	71
3.3.3. L'estrès econòmic	72
3.3.4. Les dificultats d'accés a serveis	73
3.4. El paper de la família i el Tercer Sector vers la cobertura de necessitats bàsiques.....	75
Síntesi dels principals resultats	76
Bibliografia	80

Introducció

Ençà l'inici de la crisi econòmica i financera l'any 2008, s'han succeït diferents estudis empírics a l'Estat espanyol i a l'àrea metropolitana de Barcelona que constaten l'augment de la desigualtat social i l'emergència de noves formes de pobresa. Aquests canvis en la distribució de la renda i de la riquesa i l'augment de la pobresa i de la privació material responen, en gran part, a la destrucció i pèrdua d'ocupació massiva. No obstant, hi intervenen altres elements, com la dualitat del mercat de treball espanyol i la reduïda capacitat del sistema de protecció social vigent per esmorteir els efectes de la crisi sobre els col·lectius més desfavorits. Aquests elements esdevenen cabdals per entendre perquè actualment el creixement econòmic i la creació d'ocupació no es tradueixen en una millora significativa de les condicions de vida de la població.

Si bé existeix bastant consens en aquesta diagnosi, resulta més complicat trobar acords en relació als principals damnificats per la recessió econòmica. És a dir, ha estat la població de rendes més baixes la més perjudicada pels efectes de la crisi? I la població situada a l'estrat intermedi, s'ha empobrit? Quins segments de l'estructura social es veuen afectats per l'anomenada “nova pobresa”? Els nous pobres, són nous? Existeix encara una clara correspondència entre els estrats de renda i l'estructura de classes socials? I, en conseqüència, es pot parlar d'un procés de pauperització de la classe mitjana o de “democratització” dels riscos socials? La resposta a aquestes qüestions ha de servir per millorar el disseny i la resposta pública davant el nou panorama social que s'ha configurat durant els darrers anys de recessió econòmica.

Des del punt de vista de la protecció social, des que va començar la crisi no només s'ha posat en evidència la feblesa estructural i històrica del sistema de garantia de rendes vigent, sinó també la incapacitat de resposta per atendre nous perfils de pobresa. En el context català, es pot dir que fins la reforma de la Renda Mínima d'Inserció (RMI) al 2011, s'havia avançat en l'adaptació de la prestació a situacions diverses de privació econòmica de les llars, modulant la prestació com a complement d'ingressos insuficients (fins al llindar d'accés a la prestació) i com a sosteniment de rendes (quantia íntegra). Amb més o menys èxits i dèficits, el cert és que la RMI havia estat donant cobertura a la creixent heterogeneïtat de perfils i situacions de privació econòmica al territori català. Tanmateix, amb els canvis normatius a la PIRMI l'estiu de 2011 —primer mitjançant la Llei 7/2011, de mesures fiscals i financeres, i poc després amb el Decret 384/2011— es produeix una metamorfosi del sistema assistencial a Catalunya. Entre d'altres qüestions,

la reforma restringeix l'accés a la RMI i exclou a totes les persones amb una problemàtica de "naturalesa laboral", ja sigui per la pèrdua del lloc de treball o per la precarització de les condicions laborals, al mateix temps que endureix les condicions per evitar la complementarietat amb altres prestacions assistencials. *De facto*, aquesta reforma limita el poder d'acció de la RMI vers la nova pobresa, que en el context de crisi havia dut a multiplicar per 5 els sol·licitants de la prestació i a triplicar els titulars en el breu període de temps comprés entre el 2007 i mitjans del 2011. D'aquesta manera, la Generalitat de Catalunya va desviar la responsabilitat assistencial davant la resposta als nous perfils de pobresa cap als dispositius estatals i cap a l'administració local. És en aquest context, que els ens locals recuperen el seu paper assistencialista, mitjançant la creació d'un seguit de microajuts econòmics de caràcter parcial que intenten donar una resposta ràpida i sovint deficient a unes necessitats emergents que cada vegada tenen un caràcter més estructural.

Davant d'aquest escenari de capacitat de resposta limitada per l'escassetat dels recursos disponibles, esdevé cabdal prioritzar l'atenció a les situacions més urgents i de major necessitat, però també s'han d'atendre la resta de situacions socials que presenten necessitats evidents i que actualment no són ateses perquè no compleixen amb els criteris establerts. En aquest sentit, els governs municipals han anat delimitant els criteris tècnics dels ajuts d'urgència social, intentant superar els buits de cobertura del sistema, introduint per exemple les despeses d'habitatge en el càlcul de la renda (restant-les als ingressos obtinguts durant el període de còmput establert) i, en conseqüència, elevant la quantia del llindar d'accés a les mateixes per poder donar entrada a nous col·lectius. En tot cas, actualment a l'àrea metropolitana de Barcelona es fa necessària la realització d'una diagnosi sobre els dèficits de cobertura social que s'estan produint i sobre quin és l'origen de la situació de la població que es queda a les portes de ser beneficiària d'ajuts i quines són les seves necessitats.

Partint d'aquest marc contextual, aquest estudi se centra en l'anàlisi de diverses qüestions: a) indagar sobre com s'està configurant l'escenari post-crisi en termes de cohesió social a l'àrea metropolitana de Barcelona i a Catalunya; b) veure quins han estat les afectacions reals de la crisi en termes d'estructura social i conèixer quins riscos estan assumint actualment les diferents classes socials durant aquests primers anys de reactivació econòmica; c) conèixer el volum de població que actualment se situa amb un nivell de renda al voltant del llindar de risc de pobresa i analitzar quanta d'aquesta població està rebent ajudes per part del sistema de protecció social i quines necessitats tenen. Aquestes són precisament les tres parts que estructuran aquesta recerca, la qual

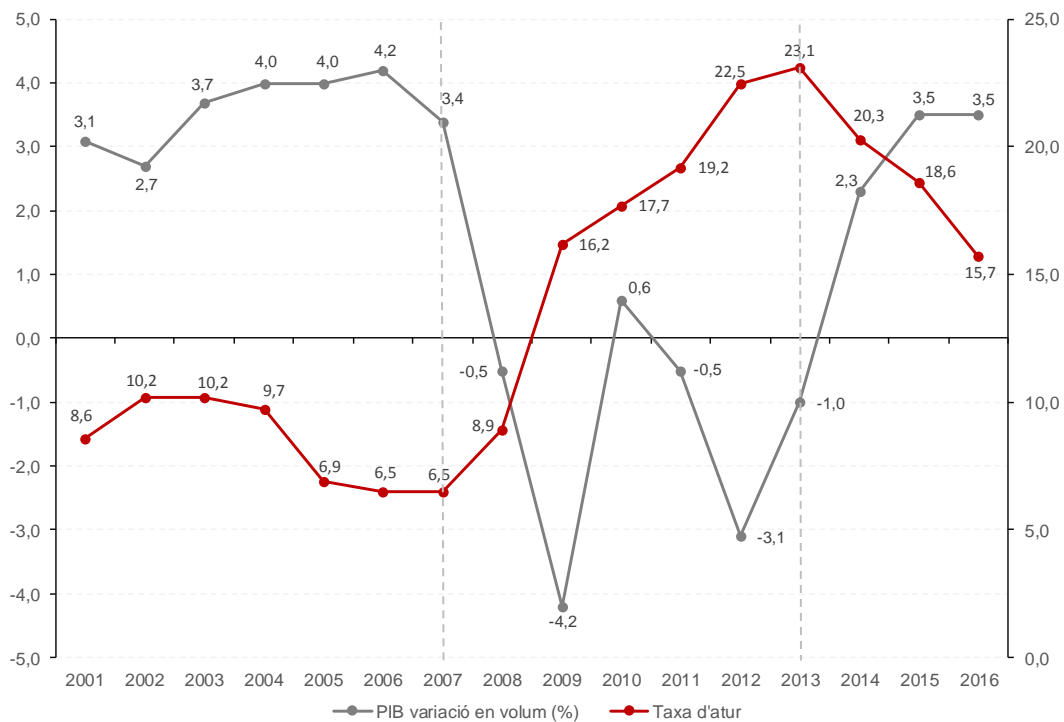
s'ha desenvolupat fent servir com a font de dades principal l'Enquesta de condicions de vida, que a la seva edició 2016 aporta per primer cop informació estadísticament significativa per l'àmbit metropolità de Barcelona.

1. La configuració de l'escenari post-crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona i a Catalunya

1.1. S'estan revertint la desigualtat i la pobresa amb la sortida de la crisi?

La gran crisi econòmica i financera que durant la darrera dècada ha sacsejat el món occidental, i molt especialment el sud d'Europa, ha remès. Això és, si més no, el que indiquen les dades macroeconòmiques dels últims anys. A Catalunya, particularment, el punt d'inflexió es produeix l'any 2014, moment en què l'economia catalana mostra símptomes de creixement sostingut per primer cop des que entrés en recessió l'any 2008 (gràfic 1). Segons dades publicades per l'Idescat, aquell any (2014), el PIB català comença a créixer a un 2,3%, creixement que s'incrementa els anys posteriors (2015 i 2016) a un 3,5%. Paral·lelament, durant els mateixos anys, la taxa d'atur també es redueix de manera significativa i sostinguda, passant del 23,1% al 15,7% entre 2013 i 2016.

Gràfic 1. PIB (variació en volum) i taxa d'atur. Catalunya, 2001-2016

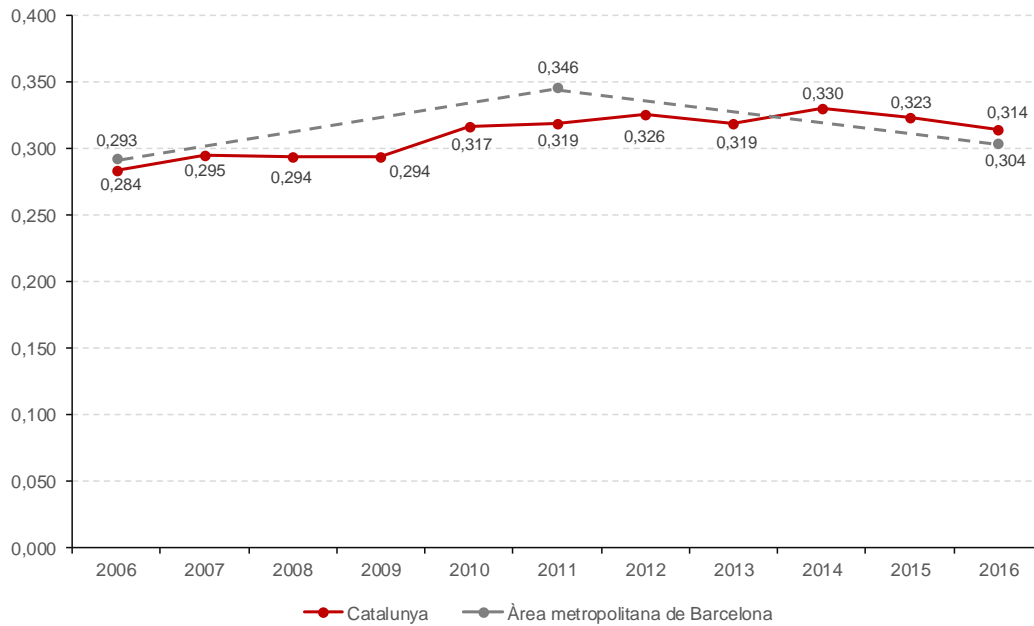
Font: Idescat a partir de dades de la Contabilidad Regional de España (INE) i Encuesta de Población Activa, 2001-2016 (INE).

En aquest sentit, els indicis de recuperació econòmica són inapel·lables, però, està servint aquest nou cicle econòmic per reparar els estralls socials que va deixar la gran crisi econòmica? Doncs, de moment, tot indica que no està essent suficient. És a dir, tal com es mostra a continuació, tant la desigualtat d'ingressos com la població en risc de pobresa s'estan reduint lleugerament, però encara se situen per sobre dels nivells que es registraven en els moments previs a la recessió econòmica. Per una banda, la disminució de la desigualtat d'ingressos es pot observar clarament al gràfic 2, on es recull l'evolució durant els darrers anys del coeficient de Gini¹, tant a Catalunya com a l'àrea metropolitana de Barcelona. Els resultats confirmen que, efectivament, el nivell de desigualtat de rendes va començar a disminuir lleugerament a Catalunya a partir de 2014², passant del 0,330 al 0,314 en 2016. A l'àrea metropolitana de Barcelona la seqüència es pressuposa que ha estat similar, tot i que malauradament no es disposa d'informació anual que permeti afirmar-lo amb rotunditat. En tot cas, el que queda clar és que, malgrat aquesta reducció del nivell de desigualtat d'ingressos, en cap dels dos casos s'ha tornat encara a la situació prèvia a l'inici de la crisi. El que sí que resulta força significatiu és que aquesta reducció de la desigualtat d'ingressos ha estat més intensa a l'àrea metropolitana de Barcelona que no pas al conjunt de Catalunya. De fet, l'any 2016 el valor metropolità del coeficient de Gini (0,304) és inferior al català (0,314), una situació inèdita durant la darrera dècada.

¹ El coeficient de Gini és un dels indicadors més utilitzats per mesura la desigualtat d'ingressos. Els resultats d'aquest indicador varien entre 0 (màxima igualtat) i 1 (màxima desigualtat).

² La renda familiar disponible recollida per l'Encuesta de Condiciones de Vida fa referència a l'any anterior de la realització de l'enquesta. Per tant, en aquest cas, la dada del 2014 es refereix a la renda de 2013.

Gràfic 2. Coeficient de Gini. Catalunya, 2001-2016

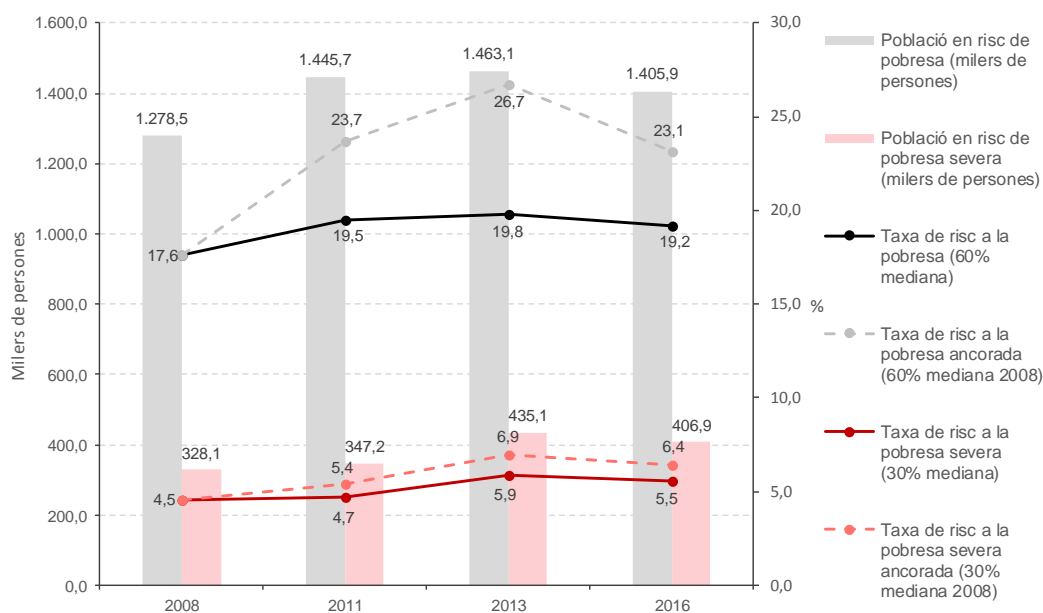
Font: INE, Encuesta de Condiciones de Vida, 2006-2016; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.

Per altra banda, pel que fa al risc de pobresa, la situació és semblant, tot i que amb alguns matisos. A Catalunya, més d'1,4 milions de persones es troben al 2016 en situació de risc de pobresa³ (19,2% de la població), només 60.000 menys que al 2013 (19,8%), però 100.000 individus més que en 2008 (17,6%). La dada més preocupant, però, són les més de 400.000 persones que l'any 2016 es troben en risc de pobresa severa⁴ (5,5% de la població), pràcticament igual que en 2013 i gairebé 80.000 persones més des que va començar la recessió econòmica (2008). Per tant, de la mateixa manera que passa amb la desigualtat, tot i la lleugera reducció de la població en risc de pobresa que s'ha produït durant aquests darrers anys de reactivació econòmica, encara no s'ha recuperat la situació prèvia a la crisi i no només això, sinó que el risc de pobresa severa gairebé no s'ha reduït.

³ Aquesta població disposa d'uns ingressos nets anuals de menys de 10.054,4 € per unitat de consum.

⁴ Aquesta població disposa d'uns ingressos nets anuals de menys de 5.027,20 € per unitat de consum.

Gràfic 3. Taxa de risc de pobresa moderada (60% mediana) i severa (30% mediana) —ancorada (2008) i sense ancorar— i població en risc de pobresa. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Encuesta de Condiciones de Vida, 2008-2016.

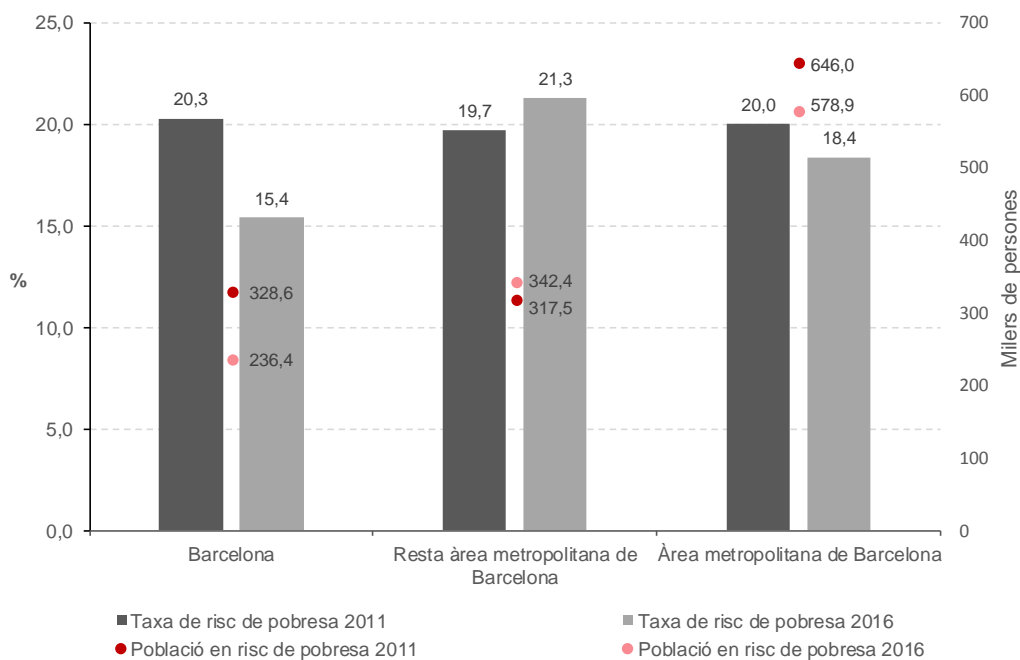
A l'àrea metropolitana de Barcelona no es disposen de dades de la taxa de risc de pobresa anteriors a la crisi que puguin ser estrictament comparables a les més actuals⁵. Tanmateix, sí que es pot observar que entre 2011 i 2016, la població en risc de pobresa moderada ha disminuït també en aquest àmbit en 67.000 persones (gràfic 4), tot i que aquest fenomen afecta encara al 2016 a gairebé 600.000 persones⁶ (18,4% de la població metropolitana). Però el que resulta més rellevant és que aquesta reducció s'ha produït bàsicament a la ciutat central (la taxa de risc de pobresa passa del 20,3% al 15,4%, una reducció de gairebé 100.000 persones), mentre que a la primera corona metropolitana la població en risc de pobresa moderada ha augmentat lleugerament durant el mateix període en una mica més de 20.000 persones. En canvi, a diferència del que succeeix a Catalunya, a l'àrea metropolitana de Barcelona sí que es redueix la població en risc de pobresa severa. Ho fa en unes 55.000 persones en el conjunt de la metròpoli (aproximadament 40.000 menys al municipi de Barcelona i 10.000 menys a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona) (gràfic 5). Malgrat tot, l'any 2016 més de 100.000 persones residents a

⁵ Això fa que no sigui possible ancorar el llindar de risc de pobresa a l'any d'inici de la crisi (2008) i mirar com ha evolucionat la proporció de població en risc de pobresa els anys posteriors.

⁶ Aquesta població disposa d'uns ingressos nets anuals de menys de 11.199,13 € per unitat de consum.

l'àrea metropolitana de Barcelona es troben en risc de pobresa severa⁷ (3,6% de la població), una xifra que no deixa de ser preocupant.

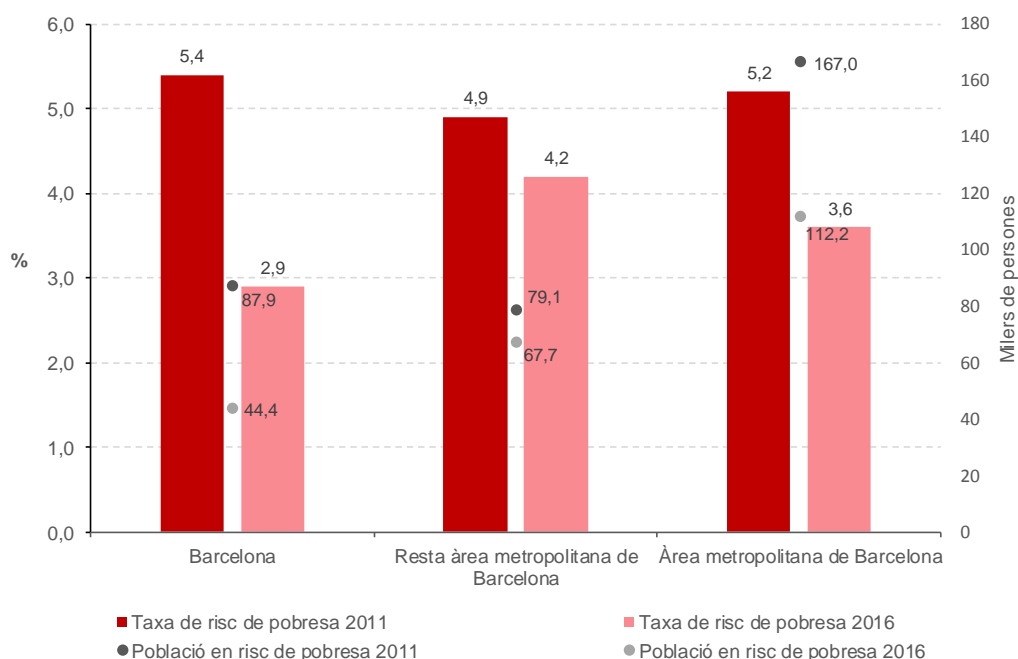
Gràfic 4. Taxa de risc de pobresa moderada (60% de la mediana) i població en risc de pobresa moderada. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

⁷ Aquesta població disposa d'uns ingressos nets anuals de menys de 5.599,57 € per unitat de consum.

Gràfic 5. Taxa de risc de pobresa severa (30% de la mediana) i població en risc de pobresa severa. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

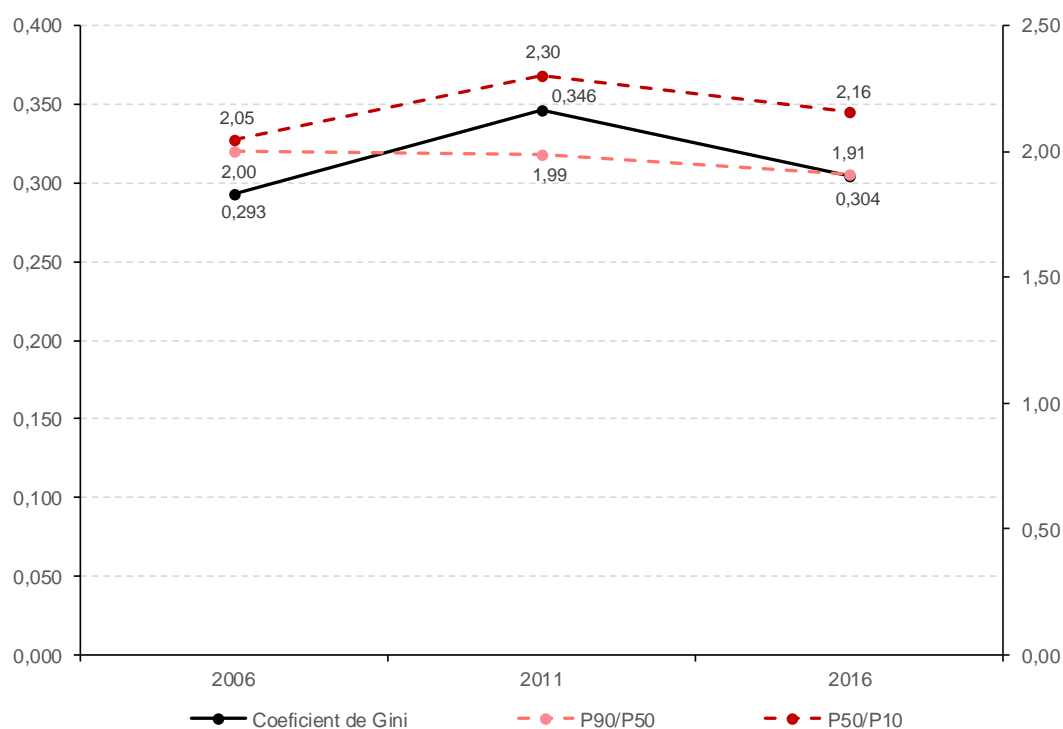
Per tant, en síntesi, aquests resultats apunten dues coses rellevants. En primer lloc, que, efectivament, la desigualtat d'ingressos i la població en risc de pobresa està disminuint en els darrers anys tant a l'àrea metropolitana de Barcelona com a Catalunya, tot i que no s'han revertit encara els efectes que va provocar la gran crisi econòmica iniciada en 2008. I, en segon lloc, però no menys important, que a la metròpoli de Barcelona la pobresa sembla que es “desplaça” cap a la perifèria. Almenys, segons el que indiquen les dades, la ciutat central registra una reducció molt més intensa de la població amb vulnerabilitat econòmica que la que es produeix a la primera corona metropolitana. Però quins són els principals elements que expliquen aquests dos fenòmens que estan marcant la configuració de l'escenari post-crisi en termes de cohesió social i territorial a l'àrea metropolitana de Barcelona?

1.2. L'estreta relació entre desigualtat i pobresa

A l'àrea metropolitana de Barcelona, durant les últimes dècades, l'evolució de la desigualtat d'ingressos ha estat més determinada per les variacions de les rendes baixes que no pas per les de les rendes altes. Això és a grans trets el que reflecteix el gràfic 6. En primer terme es pot observar com l'increment del *coeficient de Gini* que es produeix

entre 2006 i 2011 —impacte de la crisi econòmica— va acompanyat d'un augment de la *ràtio P50/P10* (del 2,06 al 2,30), que mesura la distància entre la mediana i el primer decil de renda —el més baix—. En canvi, la *ràtio P90/P50*, que mesura la distància entre el decil més elevat i la mediana, a banda de registrar uns valors inferiors a la *ràtio P50/P10*, es comporta de manera més estable durant el mateix període, amb una molt lleugera tendència a la baixa.

Gràfic 6. Indicadors de desigualtat social. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Això implica, per tant, que aquest augment de la desigualtat d'ingressos es troba molt relacionat amb la caiguda de rendes familiars que es va produir durant els primers anys de la crisi i no pas per un augment de les rendes més altes. De fet, diversos estudis sobre l'impacte social de la crisi realitzats en els contextos metropolità, català i espanyol assenyalen aquesta qüestió (Laparra i Pérez, 2012; Sarasa *et al.*, 2013). Aquest gran increment de la població amb rendes baixes en el context de crisi s'atribueix principalment al resultat de la destrucció massiva d'ocupació, l'important augment de llars amb tots els seus membres actius a l'atur i a la incapacitat que demostra l'Estat del Benestar per garantir les rendes de les famílies més afectades per aquesta conjuntura, tot

com a conseqüència de la llarga durada del període recessiu i el caràcter temporal de les prestacions d'atur (Laparra i Pérez, 2012; Ayala, 2016;).

En canvi, entre 2011 i 2016 —sortida de la crisi econòmica— les puntuacions de la *ràtio P50/P10* i la del *coeficient de Gini* disminueixen (de 2,30 a 2,16 i de 0,346 a 0,304, respectivament), mentre que la *ràtio P90/P50* es manté igual que al període anterior, estable amb una lleugera tendència a la baixa. Tot plegat evidencia que la reducció de la desigualtat d'ingressos dels darrers anys està associada també amb la variació de les rendes més baixes. En aquest cas, justament per la tendència contrària, és a dir, per la reducció de la distància entre les rendes més baixes i la mediana. Aquesta reducció de la població amb rendes baixes estaria clarament relacionada amb la dinàmica de creació d'ocupació creixent que s'ha produït durant aquests primers anys de reactivació econòmica⁸. En definitiva, tot indica que, en el context metropolità, és el mercat de treball el que s'erigeix com a principal regulador de la desigualtat i la pobresa, tot davant d'un Estat del Benestar que juga més aviat un paper residual a l'hora de garantir els ingressos de les famílies i que, a més a més, defineix els criteris de protecció social precisament des de la participació en el mercat de treball, a través de les cotitzacions a la Seguretat Social (Guillén i Rodríguez, 2015).

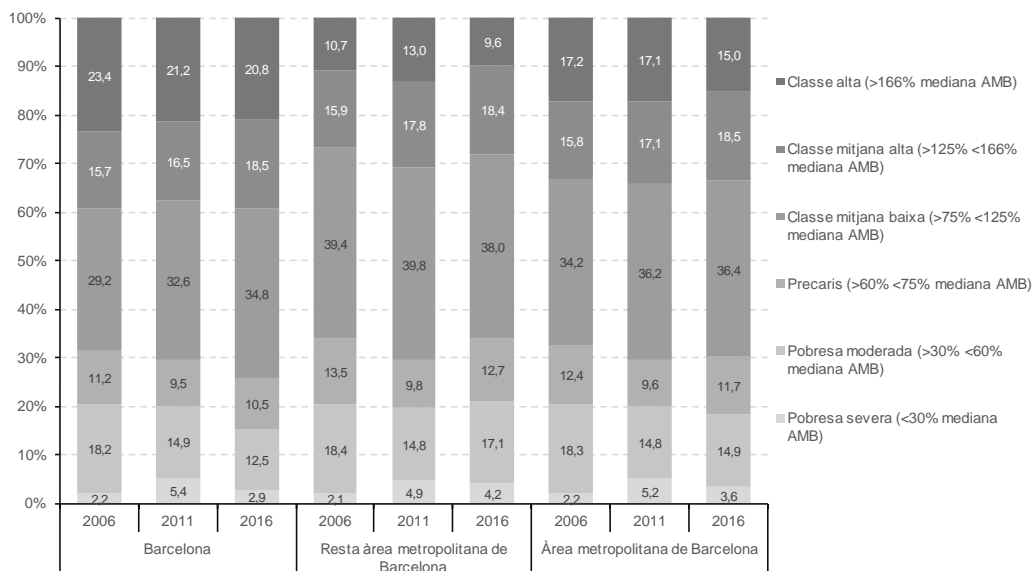
Aquesta variació entre la població amb les rendes més baixes es pot visualitzar al gràfic 7, on es mostra l'evolució de la distribució de la població segons estrats de renda⁹. Els resultats reflecteixen que, al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona, és la proporció de població amb un nivell de renda inferior al 30% de la mediana (*pobresa severa*) la que més augmenta durant la crisi —del 2,2% al 5,2% entre 2006 i 2011—, mentre que l'any 2016 es redueix al 3,6%. Aquesta reducció dels darrers anys és especialment intensa al municipi de Barcelona, on aquest segment de població passa de constituir el 5,4% dels residents l'any 2011, al 2,9% l'any 2016. En canvi, a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona aquest descens no és significatiu (del 4,9% al 4,2%). A més, en aquest àmbit territorial augmenta la població en situació de *pobresa moderada* (>30% <60% mediana) del 14,8% al 17,1%, un fenomen que a la ciutat central no es registra, si no més aviat al contrari. Al municipi de Barcelona, aquesta població es redueix en dos punts (del 14,9% al 12,5%). Per tant, aquests resultats posen de manifest que és la reducció de la població amb rendes més baixes que s'ha produït al municipi de Barcelona el factor que estaria contribuint més clarament a un augment (moderat) de la cohesió

⁸ Vegeu gràfic 1.

⁹ Aquesta estratificació de la renda està basada en un estudi realitzat per Whelan *et al.* (2015).

social en el conjunt de la població metropolitana. Cal, però, parar atenció a les dinàmiques territorials que s'estan produint a la metròpoli en relació a la localització residencial de la població que presenta una major vulnerabilitat econòmica, un aspecte que es tractarà més endavant.

Gràfic 7. Estratificació de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

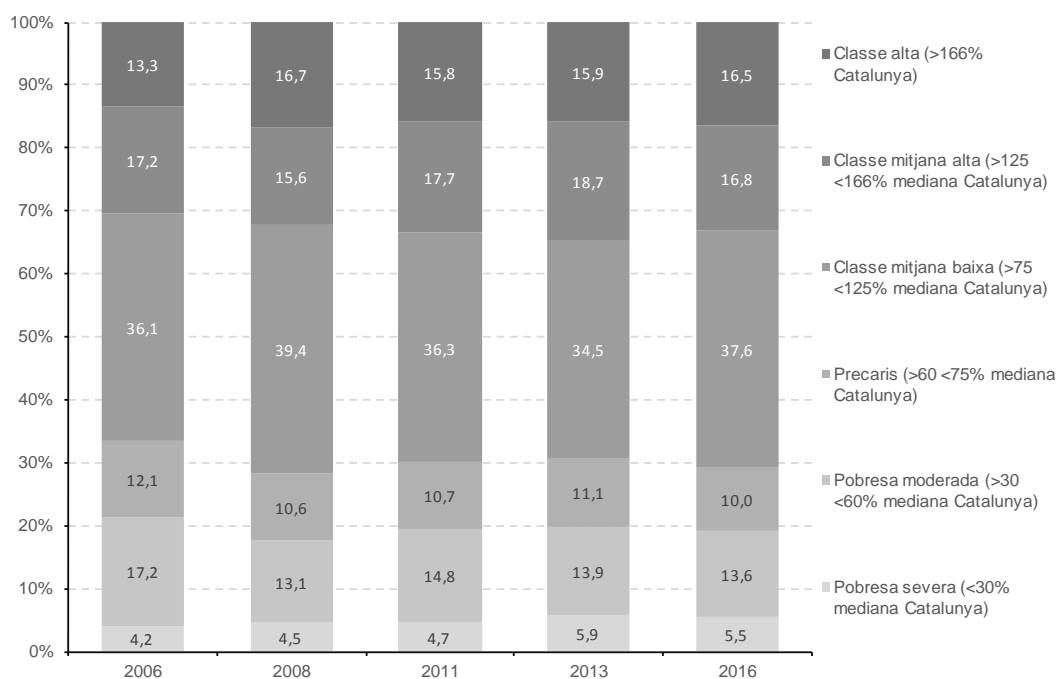

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

A Catalunya, en canvi, aquesta disminució de la proporció de població amb les rendes més baixes no es produeix de manera tan clara com a la metròpoli de Barcelona (gràfic 8). De fet, tal com s'ha dit anteriorment, la població en risc de *pobresa severa* pràcticament no s'ha alterat durant els primers anys de la reactivació econòmica. Això es reflecteix també en la intensitat de la pobresa¹⁰ (gràfic 9), essent l'any 2016 més elevada a Catalunya (0,290) que a l'àrea metropolitana de Barcelona (0,251), quan el 2011 la situació era justament la contrària (0,275 a l'àrea metropolitana de Barcelona per un 0,270 a Catalunya). De tot plegat es pot deduir que durant aquests primers anys de recuperació econòmica els pobres tendeixen a ser més pobres al conjunt del territori català que a la metròpoli de Barcelona, on la intensitat de la pobresa s'està reduint i on, territorialment, la intensitat de la pobresa continua essent l'any 2016 més elevada a la primera corona metropolitana (0,268) que a la ciutat central (0,218).

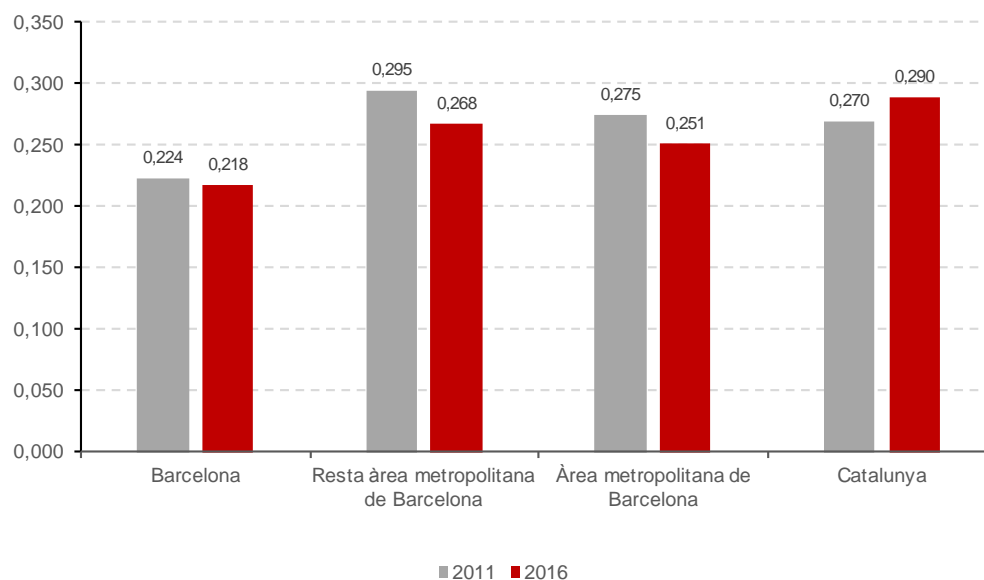
¹⁰ L'índex d'intensitat de risc de pobresa és la distància mediana de la població pobre respecte al llindar de pobresa. Es calcula dividint, la diferència entre els ingressos medians de la població en risc de pobresa i el llindar de risc de pobresa, pel llindar de pobresa.

Gràfic 8. Estratificació de renda. Catalunya, 2006-2016

Font: INE, Encuesta de Condiciones de Vida, 2006-2016.

Gràfic 9. Intensitat de la pobresa. Àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Aquesta diferència entre la metròpoli de Barcelona i el conjunt de Catalunya, torna a estar explicada principalment per les dinàmiques del mercat de treball. Al gràfic 10 es pot observar com, pràcticament des de 2006, la taxa d'atur s'ha situat al municipi de

Barcelona significativament per sota de la que registra Catalunya. D'aquesta manera, la capital catalana demostra dues coses en termes d'ocupació. Per una banda, una major resiliència durant el context de crisi i, per altra banda, una reacció més ràpida en relació amb la reactivació econòmica —l'atur al municipi de Barcelona comença a reduir-se en 2013 quan a Catalunya encara s'estava incrementant i l'any 2016 se situa 3 punts per sota del registra català—.

Gràfic 10. Taxa d'atur. Barcelona (municipi i província) i Catalunya, 2006-2016

Font: INE, Encuesta de Población Activa, 2006-2016.

1.3. La desigualtat entre el centre i la perifèria metropolitana: cap a un procés de suburbanització de la pobresa?

Com ja s'ha comentat abans, un altre dels fenòmens que està emergint en aquesta configuració de l'escenari post-crisi és la desigualtat creixent entre la ciutat central i la primera corona metropolitana. Ja s'ha vist anteriorment com, per exemple, l'any 2016 la taxa de risc de pobresa que registra Barcelona és significativament menor que la que registra la resta de l'àrea metropolitana (gràfic 4). En aquesta mateixa línia, les diferències en relació amb la renda mitjana anual de les llars són també evidents (taula 11). Si bé a Barcelona se situa en 34.981 €, a la resta de l'àrea metropolitana se situa en 32.330 €. A més, aquesta distància augmenta quan es tracta dels ingressos per unitat de consum¹¹ (22.897 € a Barcelona i 19.032 € a la resta de l'àrea metropolitana).

¹¹ Ingressos disponibles per persona atenent a la composició de la seva llar.

**Taula 11. Renda neta mitjana anual per llar, persona i unitat de consum (euros).
Àrea metropolitana de Barcelona, 2016.**

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona
Renda anual neta mitjana per llar	34.981	32.330	33.724
Renda anual neta mitjana per persona	15.685	12.530	14.073
Renda anual neta mitjana per unitat de consum	22.897	19.032	20.923

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Els resultats de la taula 11 aporten més informació sobre aquesta qüestió. En ella es mostren els valors de la descomposició de l'*Índex d'Entropia Generalitzada*, un càlcul que fa possible mesurar el nivell de desigualtat d'ingressos existent entre els residents al municipi de Barcelona i els residents a la primera corona metropolitana. Concretament, el que permet aquesta anàlisi és conèixer quina proporció de la desigualtat de rendes que es registra al conjunt de la metròpoli s'explica per la desigualtat entre centre i perifèria (desigualtat inter-classe) o per la desigualtat interna que hi ha a cadascun d'aquests dos àmbits territorials (desigualtat intra-classe). Com es pot observar, els resultats apunten, en primer lloc, que el pes de la desigualtat intra-classe és extremadament superior al de la desigualtat inter-classe. De fet, entre 2006 i 2016 pràcticament la totalitat de la desigualtat de rendes metropolitana es produeix dins d'ambdós territoris, tractant-se per tant d'un fenomen clarament transversal des del punt de vista territorial —particularment, quan el territori s'estructura diferenciant tant sols entre el municipi de Barcelona i la primera corona metropolitana—. No obstant, s'ha d'assenyalar que entre 2011 i 2016 sí que es detecta un augment del pes de la desigualtat d'ingressos entre la ciutat central i la primera corona metropolitana (de 0,9% a 2,5%), a diferència del que succeeix entre 2006 i 2011, quan el pes d'aquesta desigualtat es minimitza¹².

¹² Aquest resultat és congruent amb altres recerques realitzades en el context metropolità de Barcelona sobre l'impacte socioterritorial de la darrera crisi econòmica (2008-2014), les quals identifiquen una dispersió rellevant de la població amb rendes baixes arreu del territori metropolità, en gran part com a conseqüència de l'impacte social relativament transversal que té la crisi econòmica en aquest àmbit entre d'altres factors (Porcel, 2016; Porcel i Navarro-Varas, 2016).

Taula 12. Descomposició de l'Índex d'Entropia Generalitzada. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

	2006	2011	2016
Índex d'Entropia Generalitzada ($\epsilon=2$)	0,145	0,249	0,169
Desigualtat intra-classe	0,142	0,247	0,165
Desigualtat inter-classe	0,003	0,002	0,004
Desigualtat intra-classe (%)	98,1	99,1	97,5
Desigualtat inter-classe (%)	1,9	0,9	2,5

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Cal destacar també que aquest augment del pes de la desigualtat d'ingressos entre la població resident al municipi de Barcelona i la que resideix a la resta de l'àrea metropolitana ha anat acompanyat d'una forta reducció de la desigualtat interna a la ciutat central (del 0,276 al 0,169), o almenys molt més intensa que la que s'ha produït a la primera corona metropolitana (del 0,206 al 0,155) (taula 12). Malgrat tot, l'any 2016 la desigualtat d'ingressos dins del municipi de Barcelona continua essent lleugerament més elevada que a la resta de l'àrea metropolitana, tot i que la distància s'ha escurçat més que mai a la darrera dècada. Això vol dir, per tant, que la població resident a la capital catalana està tendint a homogeneïtzar els seus nivells de renda a un ritme superior que la població de la primera corona metropolitana, i tot indica que aquesta homogeneïtzació tendeix a ser entre rendes més aviat altes dins del context metropolità. Però, quins elements poden explicar aquest fenomen?

Taula 13. Índex d'Entropia Generalitzada (intra-classe). Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

	2006	2011	2016
Barcelona	0,157	0,276	0,169
Rest a àrea metropolitana de Barcelona	0,120	0,206	0,155

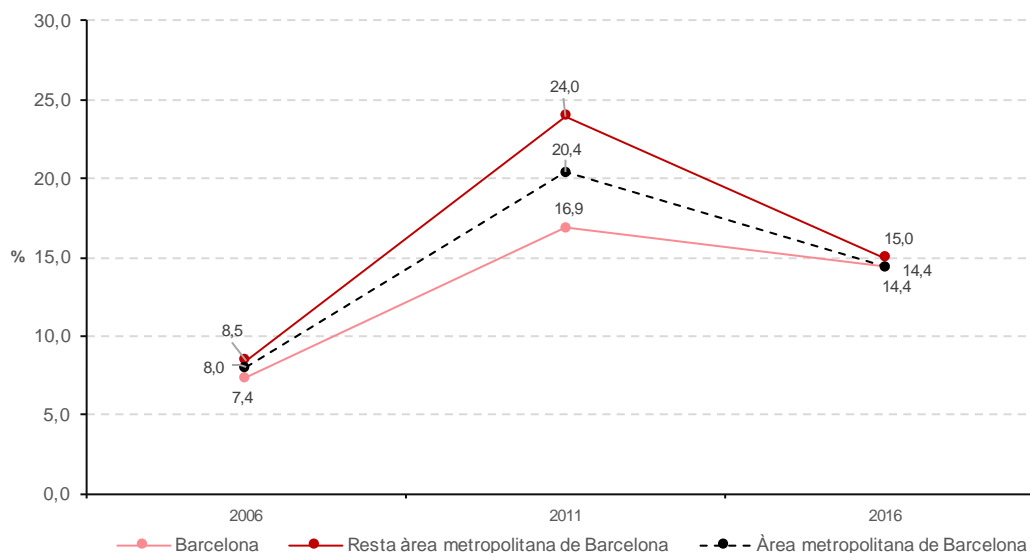
Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

En aquest cas, a diferència del que s'ha vist anteriorment, el mercat de treball no apareix com un factor rellevant que ajudi a entendre les diferències d'ingressos que s'identifiquen entre el centre i la perifèria metropolitana. Com es pot observar al gràfic 17, l'any 2016 la taxa d'atur¹³ és pràcticament la mateixa al municipi de Barcelona

¹³ La font de dades a partir de la qual s'ha calculat de la taxa d'atur en aquest cas ha estat l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població* (2006 i 2011) i l'*Encuesta de Condiciones de Vida* (2016), ja que l'*Encuesta de Población Activa* no ofereix informació estadísticament significativa per l'àrea metropolitana de Barcelona.

(14,4%) i a la resta de l'àrea metropolitana (15,0%), malgrat que, segons el que indiquen els resultats de l'any 2011, l'impacte de la crisi econòmica va afectar molt més en termes d'atur a la població resident a la primera corona metropolitana (16,9% a Barcelona per un 24,0% a la resta de l'àrea metropolitana).

Gràfic 14. Taxa d'atur. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

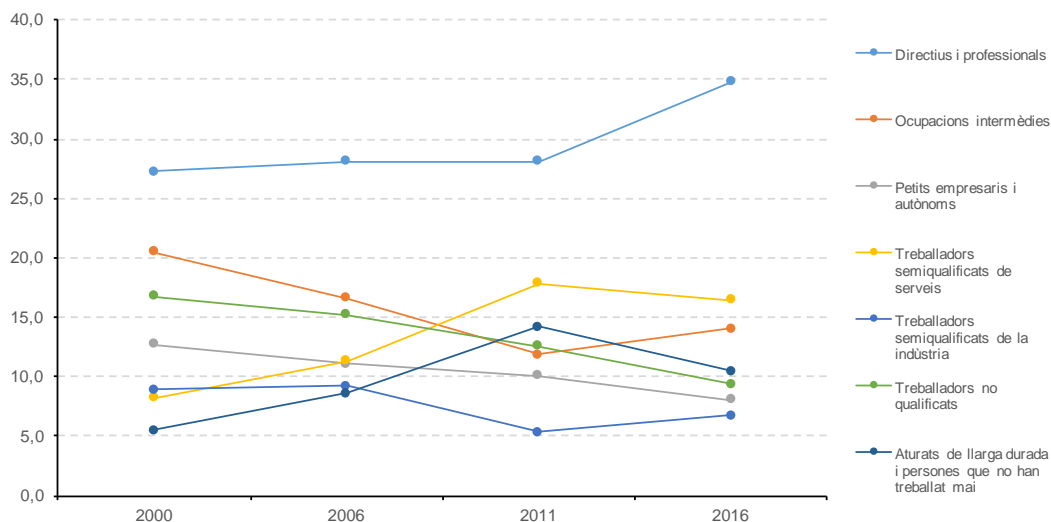
En canvi, el que sí que s'ha de tenir en compte com un dels factors explicatius principals en aquest cas és l'accelerada transformació de la composició social que s'està produint tant al centre com a la perifèria metropolitana durant els darrers anys. Segons el gràfic 15, que recull l'evolució de la població resident a Barcelona segons la classe social¹⁴ de pertinença, els *directius i professionals* han estat darrerament l'estrat social majoritari al municipi de Barcelona, almenys des de l'any 2000. Però, a més, durant el darrer quinquenni, entre 2011 i 2016, aquesta classe social ha augmentat significativament a la capital, passant de conformar el 28,1% a constituir el 34,8% de la població resident. Per tant, actualment més d'un terç dels residents al municipi de Barcelona pertany a aquesta classe social, que és la que rep de mitjana un nivell d'ingressos més alts¹⁵. En canvi, a la primera corona metropolitana, tot i que aquesta

¹⁴ La construcció de la classe social en aquest estudi se s'ha realitzat seguint l'esquema de la classificació socioeconòmica europea (ESeC) (Harrison i Rose, 2006; Rose i Harrison, 2007, 2010), la qual es basa en l'esquema elaborat per Erikson, Goldthorpe y Portocarrero (Erikson i Goldthorpe, 1992).

¹⁵ La mitjana de renda anual d'aquesta classe social a Barcelona és de 29.098,9 €, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana és de 25.378,2 €. Per tant, ja hi ha una diferència important en els ingressos de la mateixa classe social als dos territoris. S'ha de puntualitzar que es tracta dels ingressos més alts entre la població que cobreix aquests tipus d'enquesta sobre condicions de vida. La mostra d'aquestes operacions estadístiques habitualment no cubrix a la classe social alta, un col·lectiu molt reduït i que és qui realment disposen dels ingressos més alts.

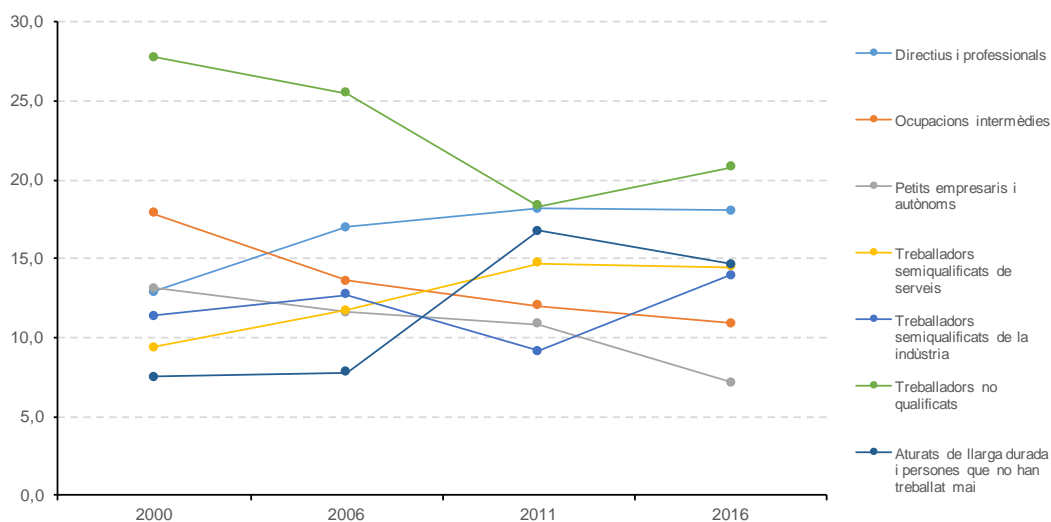
classe social també ha anat augmentant des del canvi de segle, al 2016 només el 18,1% de la població resident en aquest territori són *directius i professionals* (gràfic 16). Això podria explicar, doncs, una part de la desigualtat d'ingressos que es registra entre aquests dos territoris, però hi ha d'altres elements relacionats amb l'estructura social a tenir en compte en aquest sentit.

**Gràfic 15. Població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més).
Barcelona, 2000-2016**

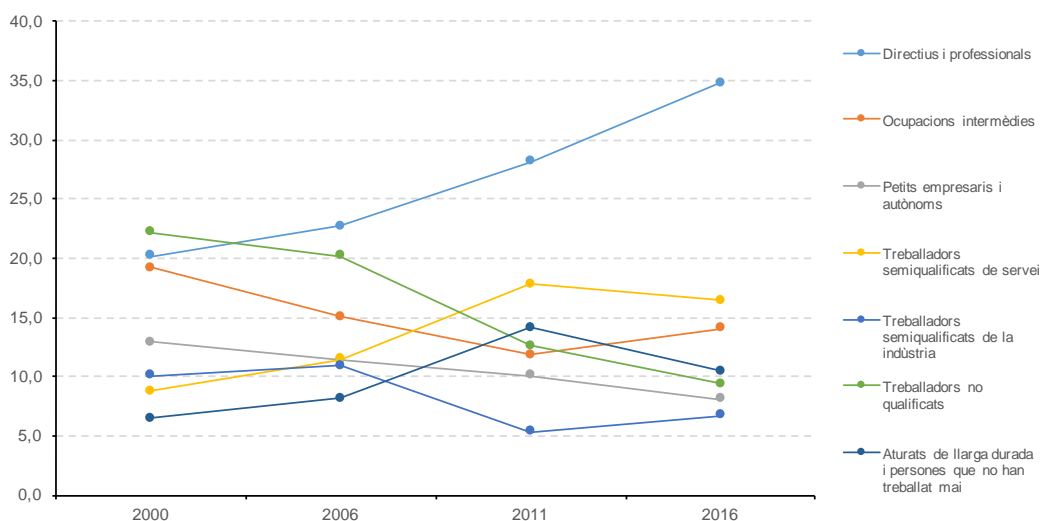
Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Gràfic 16. Població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Resta àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Gràfic 17. Població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Per exemple, al municipi de Barcelona, durant els darrers anys, també destaca la reducció significativa que s'ha produït del percentatge de *treballadors no qualificats* (del 12,6% en 2011 al 9,4% en 2016) i de *població aturada de llarga durada o que no ha treballat mai* (del 14,2% en 2011 al 10,5% en 2016) que són habitualment les classes socials amb els ingressos més baixos¹⁶. A la primera corona metropolitana, en canvi, aquests dos estrats socials se situen actualment (2016) clarament per sobre del que es registra a la ciutat central (els *treballadors no qualificats* un 20,8% i els *aturats de llarga durada i la població que no ha treballat mai* un 14,7%). Per altra banda, a la ciutat central també s'ha recuperat darrerament la proporció de residents d'*ocupacions intermèdies* (del 11,9% en 2011 al 14,1% en 2016), que habitualment reben un nivell de renda mitjà¹⁷, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana aquesta població porta anys reduint-se (del 17,9% en 2000 al 10,9% en 2016).

En definitiva, com ja s'ha dit anteriorment, totes aquestes diferències respecte la composició social dels residents d'ambdós àmbits territorials, explicarien una part important de la desigualtat d'ingressos detectada entre el centre i la perifèria metropolitana. Evidentment, per acabar d'entendre bé l'accelerada transformació que

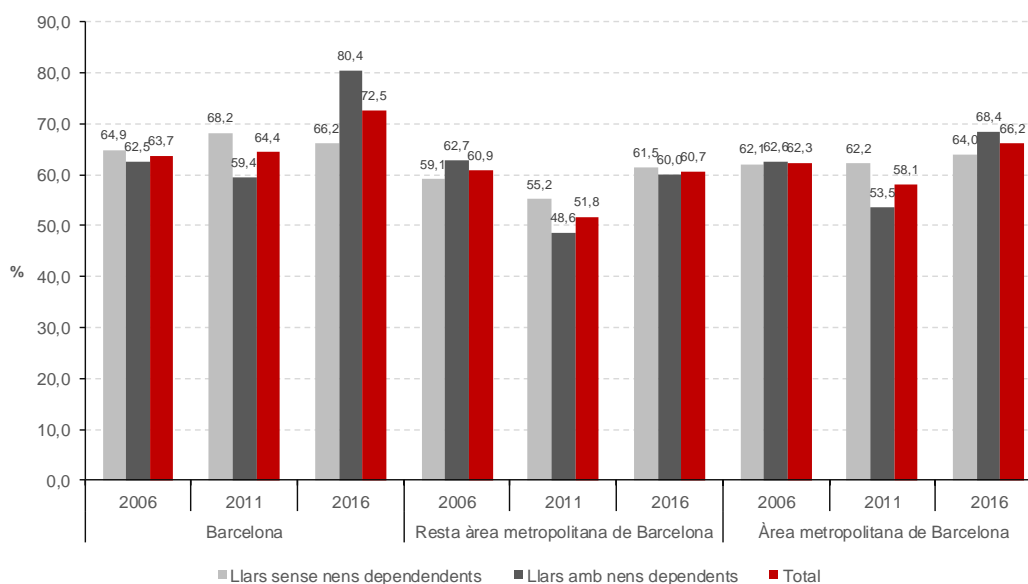
¹⁶ Els *treballadors no qualificats* disposen d'una renda mitjana anual d'uns 15.700 € tant a Barcelona com a la resta de l'àrea metropolitana. En canvi, els *aturats de llarga durada i persones que no han treballat mai* registren unes diferències molt importants a aquests dos territoris. En el cas de Barcelona la mitjana de renda anual d'aquesta classe social és de 19.897,7 €, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana és de 14.910,6 €, els ingressos mitjans més baixos entre totes les classes socials metropolitanas. Aquesta diferència tant important d'ingressos vindria explicada sobretot per les persones que no han treballat mai, que en el cas de Barcelona inclou una proporció imponent de població jove no emancipada.

¹⁷ La renda mitjana anual de les *ocupacions intermèdies* és de 22.975,2 € entre els que resideixen al municipi de Barcelona i de 22.228,8 € entre els que resideixen a la primera corona metropolitana.

s'està produint en el perfil social dels residents metropolitans caldria analitzar amb més profunditat algunes altres qüestions com ara les pautes de mobilitat i localització residencial dels darrers anys segons classes socials o estatus socio-econòmic, així com la incidència que podria estar tenint encara el procés de desindustrialització i les característiques de l'actual sistema productiu en la (re)definició de l'estructura de classes de la metròpoli. Tot això s'escapa dels objectius principals d'aquest informe, malgrat això ja hi ha alguns estudis que apunten l'existència de processos d'elitització a algunes zones, més aviat centríques, de la ciutat central (López-Gay, 2016; Porcel, 2016). Tanmateix, més enllà d'això, hi ha d'altres elements que tenen implicacions directes en la renda familiar que podrien completar l'explicació de les diferències territorials de renda que es donen en el context metropolità de Barcelona.

Un d'ells és l'organització de l'activitat entre els membres de les llars, és a dir, si les llars són d'un únic sustentador o de dos sustentadors. Per tal de realitzar una aproximació a aquesta qüestió s'ha utilitzat la *taxa d'ocupació femenina* per dones d'entre 16 i 64 anys, controlant també si a la llar de la qual formen part hi ha infants o no (gràfic 17). Els resultats marquen unes diferències rellevants entre el municipi de Barcelona i la resta de l'àrea metropolitana, les quals s'han anat accentuant durant els darrers anys. Així, l'any 2016, la taxa d'ocupació femenina (de 16 a 34 anys) és d'un 72,5% a la capital catalana per un 60,7% a la primera corona metropolitana. Però la diferència és més clara encara si es consideren només les dones que viuen llars amb nens dependents (80,4% a Barcelona per un 60,0% a la resta de l'àrea metropolitana). Per tant, d'aquestes dades es pot intuir fàcilment que al municipi de Barcelona resideix una proporció de llars amb dobles ingressos més elevada que a la resta de l'àrea metropolitana, la qual cosa ha de repercutir de forma clara també en el nivell d'ingressos de la població resident a ambdós territoris. Però no només això, sinó que, precisament a les llars on hi ha infants —i per tant on la renda disponible de les llars s'ha de repartir entre més unitats de consum (inactives)— la diferència entre les pautes d'ocupació de les dones és més acusada encara, de manera que es reforça la idea anterior.

Gràfic 17. Taxa d'ocupació femenina (dones de 16 a 64 anys) segons tipus de llar. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Per últim, una altra dels factors rellevants és el grau d'efectivitat de les transferències socials a l'hora de reduir la pobresa, un aspecte sobre el qual també emergeixen diferències molt importants entre el municipi de Barcelona i la resta de l'àrea metropolitana. A la taula 18 es presenten els resultats de la taxa de risc de pobresa abans i després de transferències socials que informen d'aquesta qüestió. En termes generals, l'any 2016 en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona la població en risc de pobresa va passar de constituir el 40,5% abans de transferències socials al 18,4% després de transferències socials, una reducció d'un 54,5%. Però aquesta reducció no es produeix amb la mateixa intensitat entre la població que resideix al municipi de Barcelona (del 40,8% al 15,4%, reducció del 62,2%) que entre la població que resideix a la resta de l'àrea metropolitana (del 40,2% al 21,3%, reducció del 46,9%). És a dir, tot indica que la població resident a Barcelona rep una millor cobertura del sistema de protecció social, tant per la via de les pensions de jubilació (i supervivència) com per la de les prestacions d'atur contributives, que són les dues prestacions que compten amb les quanties més rellevants. Per tant, la diferència territorial no s'explicaria tan per la incidència que es podria derivar de les polítiques socials municipals, sinó que semblen estar més estretament relacionades amb els perfils socials que resideixen a cadascun dels territoris, abans explicats. En aquest sentit, la presència més elevada de població qualificada a Barcelona facilita el fet que les prestacions de jubilació siguin de més quantia o que els

aturats rebin més prestacions d'atur contributives, en la mesura en què passen menys temps a l'atur.

Taula 18. Taxes de risc a la pobresa abans i després de transferències socials segons grups d'edat (% total població). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

		Abans de transferències socials	Després de pensions de jubilació i de supervivència	Després de transferències socials excepte pensions de jubilació i de supervivència	Després de totes les transferències socials
Barcelona	Menors de 16 anys	20,4	17,1	15,8	12,5
	De 16 a 34 anys	30,5	25,7	22,2	17,4
	De 35 a 64 anys	29,0	21,4	23,0	14,8
	De 65 anys i més anys	84,2	18,2	83,4	16,9
	Total	40,8	20,7	35,8	15,4
Resta àrea metropolitana de Barcelona	Menors de 16 anys	29,8	25,3	26,3	23,5
	De 16 a 34 anys	28,9	25,0	27,0	23,4
	De 35 a 64 anys	31,8	24,9	26,6	19,0
	De 65 anys i més anys	90,9	26,6	90,3	23,7
	Total	40,2	25,2	36,6	21,3
Total AMB	Menors de 16 anys	25,2	21,3	21,2	18,2
	De 16 a 34 anys	29,6	25,3	24,9	20,8
	De 35 a 64 anys	30,5	23,3	24,9	17,0
	De 65 anys i més anys	87,0	21,7	86,3	19,8
	Total	40,5	23,0	36,2	18,4

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

2. Riscos, protecció social i classes: una anàlisi evolutiva sobre els impactes socials de la Gran Recessió (2008-2016)

Hi ha un debat a l'opinió pública que gira al voltant de si la crisi econòmica ha donat peu a un nou perfil de la pobresa que inclou llars de classe mitjana, i si aquesta nova pobresa ha esdevingut estructural o conjuntural¹⁸. Conceptualment, la pobresa ha deixat de ser vista només com una insuficiència de renda monetària i ha progressat cap a un enfocament més holístic al voltant del concepte d'exclusió social. El concepte d'exclusió social aplicat a partir dels anys 80, coincidint amb l'extensió del neoliberalisme que empobria a les classes treballadores (Kessler i Di Virgilio, 2008), ha desbordat l'enfoc de la pobresa entesa com a situacions de marginalitat i que havia estat hegemònic als anys 60 i 70 (Ward, 2004). Els "nous riscos socials" derivats de la inestabilitat de la família i l'augment de la mono-parentalitat, de la precarietat laboral i dels baixos salaris i de les dificultats per a conciliar maternitat i ocupació remunerada han estat afegits als 'vells riscos socials' (atur, malaltia i envelliment).

En aquest nou marc conceptual la importància de la posició de classe en el benestar de les llars ha estat qüestionada. L'èmfasi en els nous riscos socials ha dut alguns observadors a pronosticar que aquests riscos ja no serien estrictament patits per la classe treballadora, sinó també per les classes mitjanes, sotmeses a un procés de precarització creixent. En aquest sentit, el debat teòric gira en torn a si la pobresa ja no seria tant el resultat de factors lligats a la classe social com un risc més individualitzat (Beck, 1998), o si la classe continua sent igual d'important (Whelan i Maître, 2008), o si convé utilitzar un nou esquema de classe social en el que incloure la nova classe del 'precariat' (Standing, 2016).

La pauperització de les classes mitjanes ha estat descrita arran de la crisi dels anys 80 a l'Argentina per Kessler *et al.* (2008) on aquella crisi va produir una caiguda generalitzada de les rendes i un augment en la dispersió de les rendes en totes les categories socials. Els nous pobres provinents de tots els estrats socials constituïren un estrat social híbrid, ja que d'una banda compartien nivells culturals i educatius, així com estructures familiars, similars a les de les classes mitjanes, però de l'altre, tenien nivells de renda, de subocupació en el sector informal, de contractació temporal, i de manca de

¹⁸ Vegeu per exemple: <http://www.lavanguardia.com/vida/20161107/411653452063/generalitat-ayuntamiento-de-barcelona-pobreza-vivienda-pah-caritas-cruz-roja-nueva-pobreza.html>

protecció social, pròpies dels pobres estructurals. Una altra diferència important és que, així com els pobres estructurals estaven concentrats en àrees residencials específiques, els anomenats barris pobres, o “villas miseria”, els nous pobres s’estenien per tot l’àmbit urbà, ja que l’extensió de la propietat privada de l’habitatge els hi permetia continuar residint en els barris de classe mitjana, malgrat patien privació material en àmbits de l’alimentació, del lleure i de les inversions en educació que permetien accedir a majors oportunitats de mobilitat social ascendent. Processos similars han succeït a d’altres països com Xile, Uruguai, Costa Rica i Mèxic (Kessler i Di Virgilio, 2008). Aquesta descripció de la nova pobresa a Amèrica Llatina és coherent, tot i que salvant les distàncies, amb allò que ha succeït a l’àrea metropolitana de Barcelona com ho demostren els treballs previs dels redactors d’aquest informe sobre la evolució de la concentració espacial de la renda i la pobresa (Porcel i Navarro-Varas, 2016; Porcel, 2016; Sarasa *et al.*, 2018).

Hi ha un altre debat dels canvis en la pobresa que té a veure amb la insuficient adequació dels sistemes de protecció social per a tractar els nous i vells riscos socials. La crisi econòmica ha posat de manifest, encara més, quan de punyent és abordar aquesta qüestió. L’extensió de la precarietat laboral deixa molts treballadors amb escassa cobertura de les prestacions contributives i, com alternativa, al nostre país, les persones en risc de pobresa han d’entrar dins els circuits de l’assistència social basats en la verificació prèvia de recursos del sol·licitant de l’ajuda, i en la supervisió de les activitats que fan els beneficiaris. La manca d’informació, d’una banda, i l’estigma associat a aquesta mena d’ajuts, per l’altra, fa que a la majoria de països de l’OECD els sol·licitants d’assistència social no arribin al 40 % dels qui, sobre el paper, tindrien el dret a rebre-la (Carcillo i Grubb, 2006; Immervol, 2009).

En aquesta part de l’informe es pretén aprofundir més en el coneixement de com ha evolucionat la situació de les classes socials a Catalunya¹⁹ arran de la crisi econòmica i la seva incipient recuperació i saber més sobre els seus riscos més rellevants, vells i nous, i fins a quin punt estan prou cobertes per fer-lis front.

¹⁹ La informació disponible per l’àrea metropolitana de Barcelona no permet realitzar aquestes anàlisis. És per això s’han desenvolupat sobre Catalunya amb la idea que els resultats siguin traslladables en certa mesura a la població metropolitana de Barcelona.

2.1. La precarietat laboral

En el període observat, a Catalunya l'ocupació ha caigut de manera continuada fins l'any 2013, en què començà a augmentar de nou, però sense assolir el volum de població ocupada que havia abans de la crisi. La major pèrdua en nombre absoluts s'ha donat en els *treballadors no qualificats* (220.000 ocupats menys), les *ocupacions intermèdies* (empleats administratius, tècnics i encarregats, 186.000 ocupats menys), *autònoms i petits empresaris* (120.000 ocupats menys) i *treballadors semi-qualificats de la indústria* (105.000 ocupats menys). Només els *directius, professionals i semi professionals*, així com els *treballadors semi-qualificats dels serveis*, han augmentat el seu pes en l'estructura ocupacional, configurant així una tendència cap a una estructura de classes més basada en el coneixement, deguda sobretot a la desaparició de moltes ocupacions no qualificades.

A la taula 19 es pot observar com el pes de les classes treballadores a l'estructura de classes de Catalunya ha caigut del 44,6% al 41,7% entre els anys 2008 i 2016. Però hi ha també una tendència cap a certa polarització ocupacional, en tant que la classe de directius i professionals i els treballadors semi-qualificats dels serveis han crescut a expenses de les classes intermèdies, els autònoms i els petits empresaris. És interessant observar, però, que el creixement de les ocupacions semi-qualificades en el sector serveis es molt volàtil, ja que, segons les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, en el període de recuperació iniciat l'any 2013, es destrueixen més llocs de treball en aquest sector que no pas es creen de nous. Aquesta pèrdua d'ocupats és sobretot d'homes (38.000 ocupats menys), ja que les dones en aquestes ocupacions augmenten en 10.000 persones. No obstant, la relativa polarització de classes continua amb la recuperació, perquè els 28.000 ocupats menys en els serveis semi-qualificats són compensats de sobres pel creixement de nou dels treballadors no qualificats (58.000 ocupats).

Taula 19. Població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Catalunya, 2008-2016

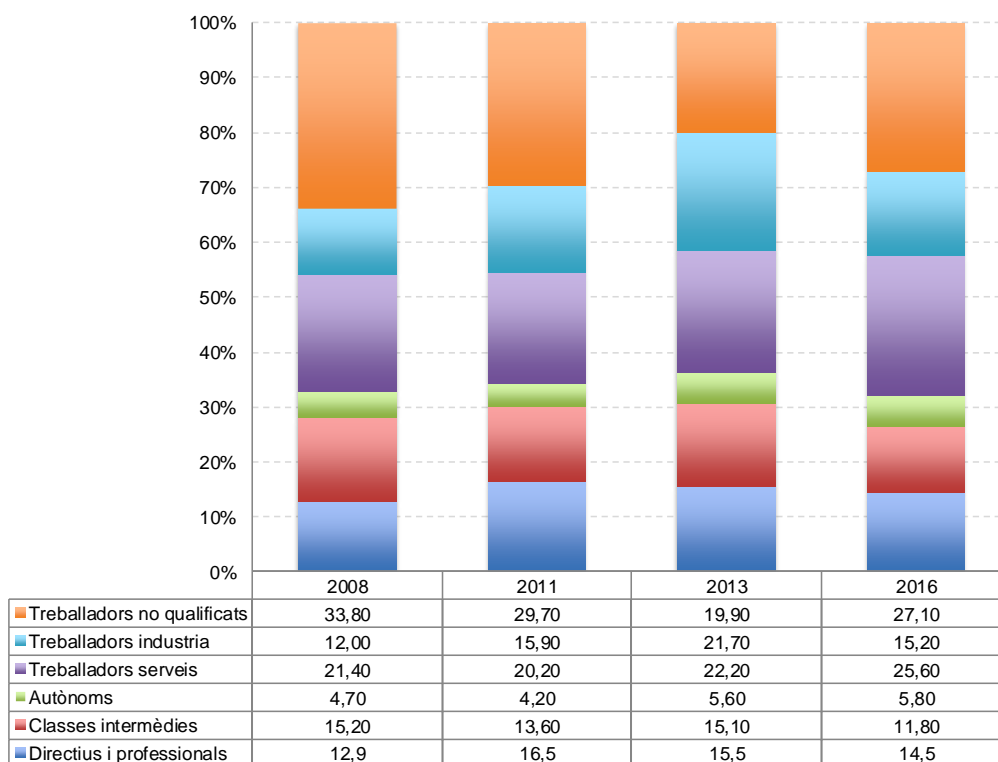
Classe social	2008	2013	2016
Directius i professionals	26,3	34,3	33,0
Encarregats, tècnics i empleats administratius	16,5	13,0	13,9
Autònoms i petits empresaris	12,8	11,0	11,3
Assalariats semi-qualificats dels serveis	15,8	19,1	16,5
Assalariats semi-qualificats de la indústria	11,9	10,1	12,0
Assalariats no qualificats	16,9	12,4	13,2

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2013 i 2016.

Si s'observa la situació d'atur segons classe social, hom troba que la crisi ha fet que la composició dels aturats hagi esdevingut més interclassista. Els treballadors no qualificats, que eren un terç dels aturats abans de la crisi, van ser l'any 2013 només una cinquena part del total. Una reducció de pes que ha estat, en part, fruit de l'augment d'aturats que són directius, professionals, i autònoms, però sobretot per l'augment de treballadors semi-qualificats industrials. El creixement de l'ocupació sembla que podria revertir la situació, perquè l'any 2016 s'inverteix la tendència, però no del tot, ja que el pes dels treballadors semi-qualificats dels serveis i el dels autònoms continua creixent (gràfic 20). Aquesta muda en la composició dels aturats està molt influïda per la destrucció generalitzada d'ocupació.

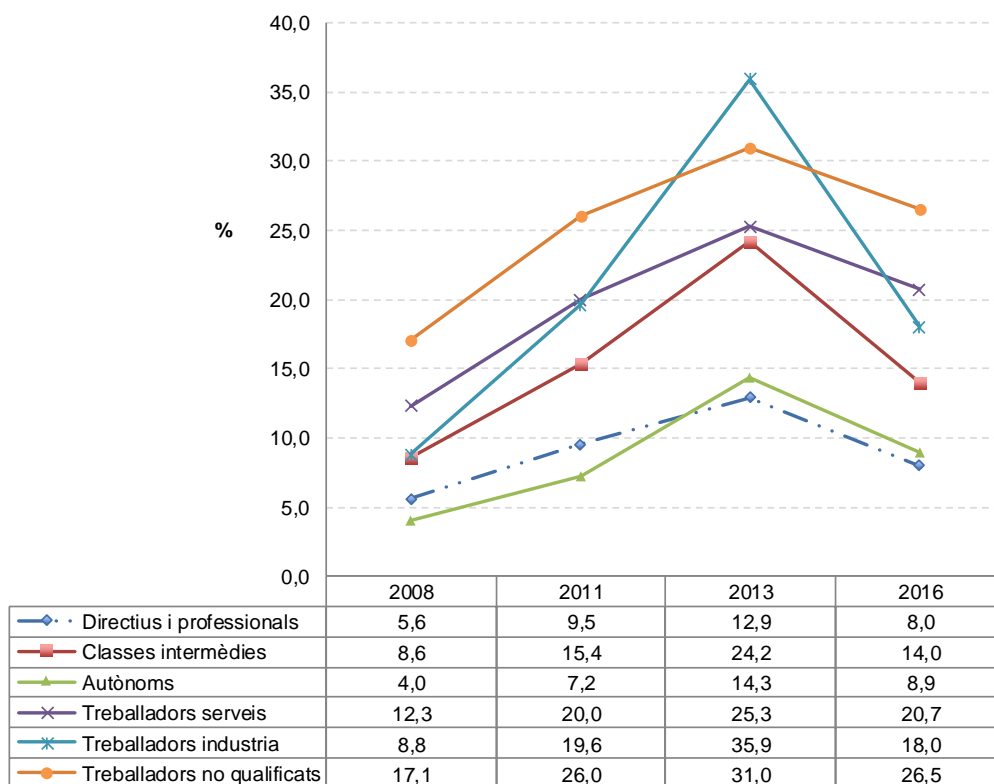
El risc d'estar en situació d'atur va créixer amb la crisi i ha minvat una mica a partir de 2013 a totes les classes socials (gràfic 21). Ara bé, quan es calcula el risc ajustat a l'edat, el sexe, el país d'origen i l'estructura de la llar, es pot observar com la recuperació econòmica no ha reduït el risc d'atur als nivells anteriors a la crisi i, malgrat el risc actual es superior per a totes les classes socials, es reforça la tendència cap a la polarització en el risc de situacions d'atur. La desigualtat en el risc de patir una situació d'atur es fa estadísticament significativa l'any 2016 i separa les classes treballadores de la resta de classes socials.

Gràfic 20. Composició de classe de la població desocupada. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

Gràfic 21. Evolució del risc d'atur segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

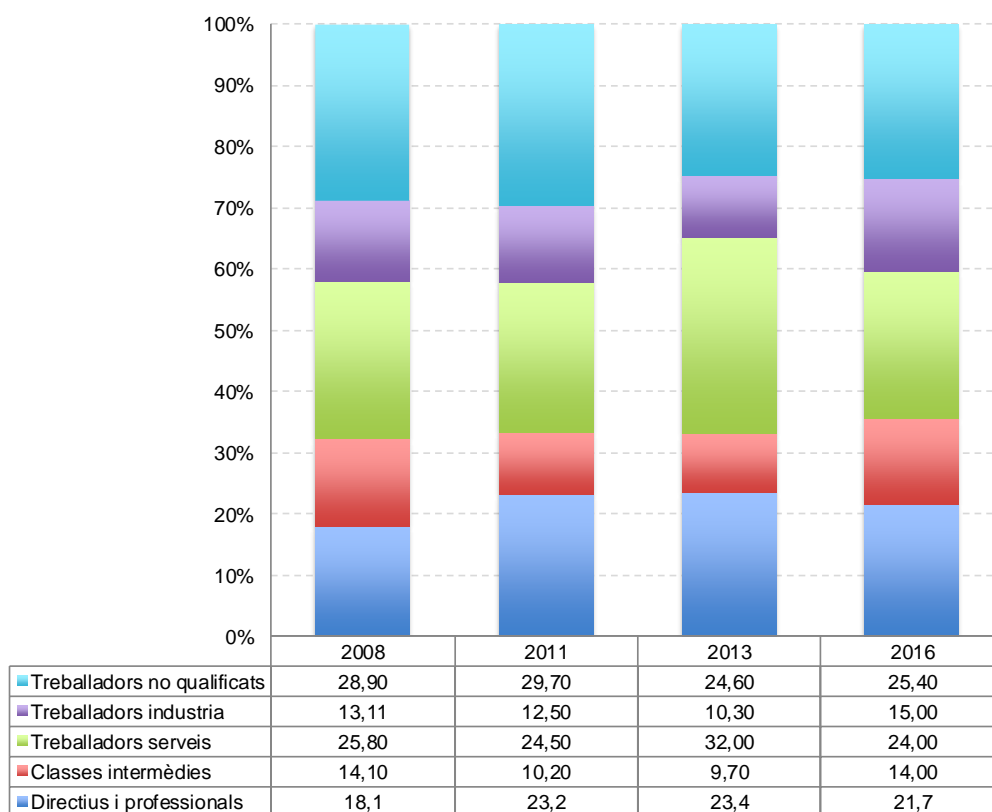
La desigualtat en el risc de patir una situació d'atur no es detecta pel que fa a la durada del període de desocupació. La mitjana de mesos que ha estat sense treballar la població aturada de llarga durada (més de 12 mesos a l'atur) no mostra diferències estadísticament significatives entre classes socials en tot el període observat, excepte una durada significativament més elevada per als treballadors industrials i més curta per als directius i professionals. La durada del període de desocupació es perllonga més si la persona aturada és estrangera, però sobre tot, si te una edat major de 45 anys.

La contractació temporal ha canviat també la seva composició, si bé cal ser prudent en la interpretació de les dades (gràfic 22). La crisi va fer que els primers en ser acomiadats fossin els temporals, de manera que entre els ocupats disminuí el seu pes i el nombre absolut de temporals baixà de 586.000 a 400.000 l'any 2013. Després, els contractes temporals han tornat a pujar fins a 485.000 l'any 2016, una xifra encara inferior a la prèvia a l'esclat de la crisi.

Com en el cas vist anteriorment, els directius i professionals han augmentat la seva presència entre els temporals, pujant del 18% al 23% entre els anys 2008 i 2013, i també ho han fet els assalariats semi-qualificats dels serveis, que van saltar del 26% al 32% en el mateix període. Precisament les dues categories de classe que han augmentat pes en l'estructura ocupacional²⁰. L'inici de la recuperació econòmica ha revertit la tendència i, de nou, la presència dels treballadors industrials, els no qualificats i les classes intermèdies augmenta entre els temporals.

²⁰ Vegeu apartat sobre ocupació.

Gràfic 22. Composició de classe de la població ocupada amb contracte temporal. Catalunya, 2008-2016

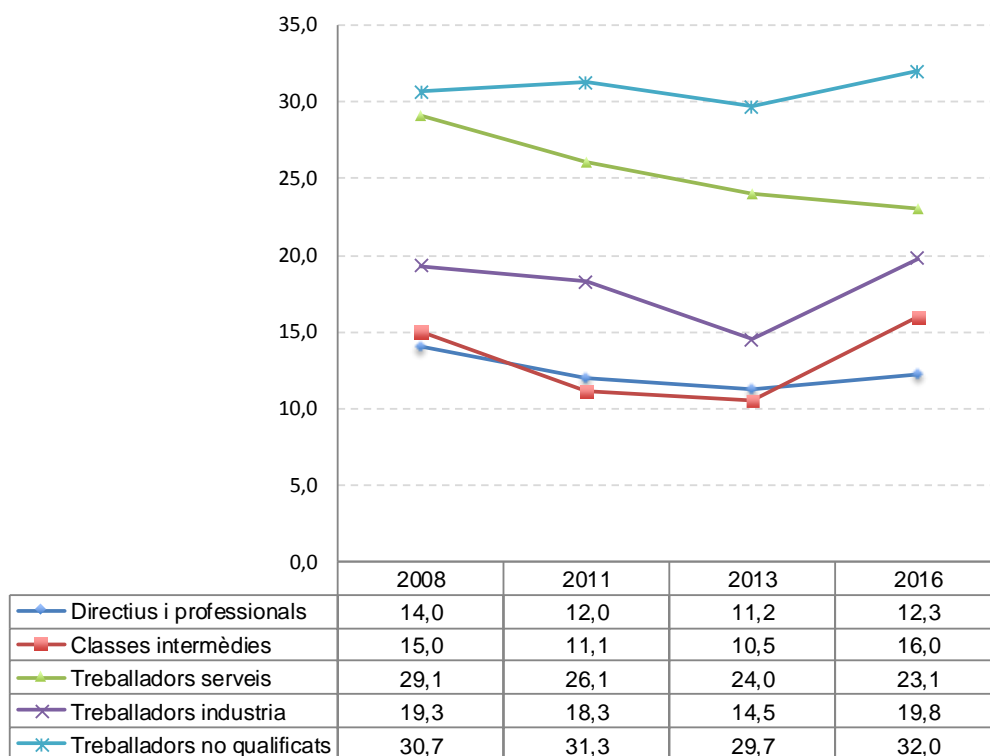

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

El risc de tenir un contracte temporal va disminuir de manera generalitzada com a conseqüència dels acomiadaments, i ha tornat a créixer amb la recuperació de l'ocupació. La gràfica següent mostra el percentatge de contractes temporals entre els ocupats de cada classe social, on es pot veure com al llarg de la recessió el risc de temporalitat va caure a totes les classes socials, excepte entre els *treballadors no qualificats* que l'han mantingut constant, i ha tornat a créixer a partir del 2013. Però la predicció del risc de temporalitat, un cop controlats factors com l'edat, el sexe, el lloc de naixement i l'estructura de la llar, mostra que el risc no ha minvat significativament per a cap classe social, i sí que es detecta una creixent polarització entre classes socials, ja que la classe treballadora industrial, abans més segura en els seus llocs de treball, s'ha distanciat de les classes intermèdies, configurant dos blocs clars: d'una banda una classe de servei i unes classes intermèdies, amb contractes més segurs, i d'altra, totes les classes treballadores amb major temporalitat. No obstant això, cal destacar que abans de la crisi, en el període 2006 a 2008 s'observava un augment de la temporalitat a totes les classes

socials, incloent-hi els professionals i semi-professionals, excepte entre els obrers semi-qualificats que, partint de nivells elevats van reduir la seva temporalitat (Sarasa, 2014).

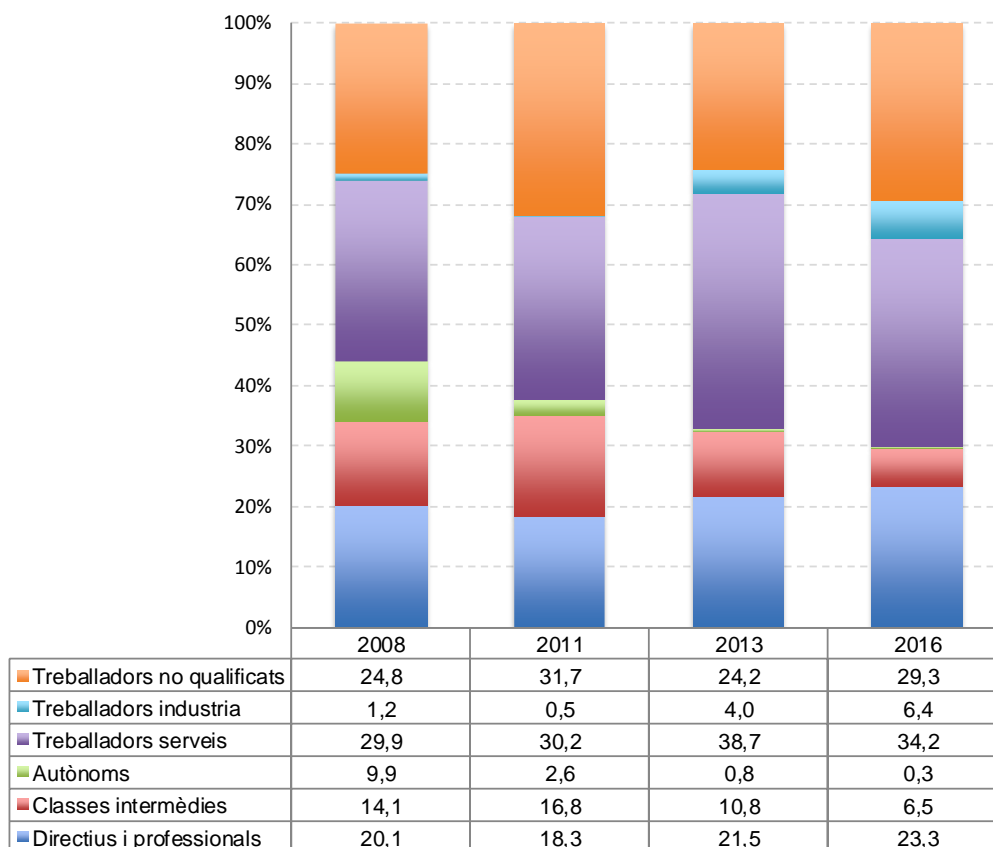
Gràfic 23. Població ocupada amb contracte temporal segon classe social. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

Si de contractats a temps parcial es tracta, el seu nombre absolut l'any 2016 és inferior al de 2008 (301.000 front a 322.000 individus majors de 16 anys). En la seva composició ha caigut molt el pes d'autònoms, empleats administratius, encarregats i tècnics i l'han augmentat totes les classes treballadores assalariades, especialment els treballadors semi-qualificats, però també els directius i professionals (gràfic 24).

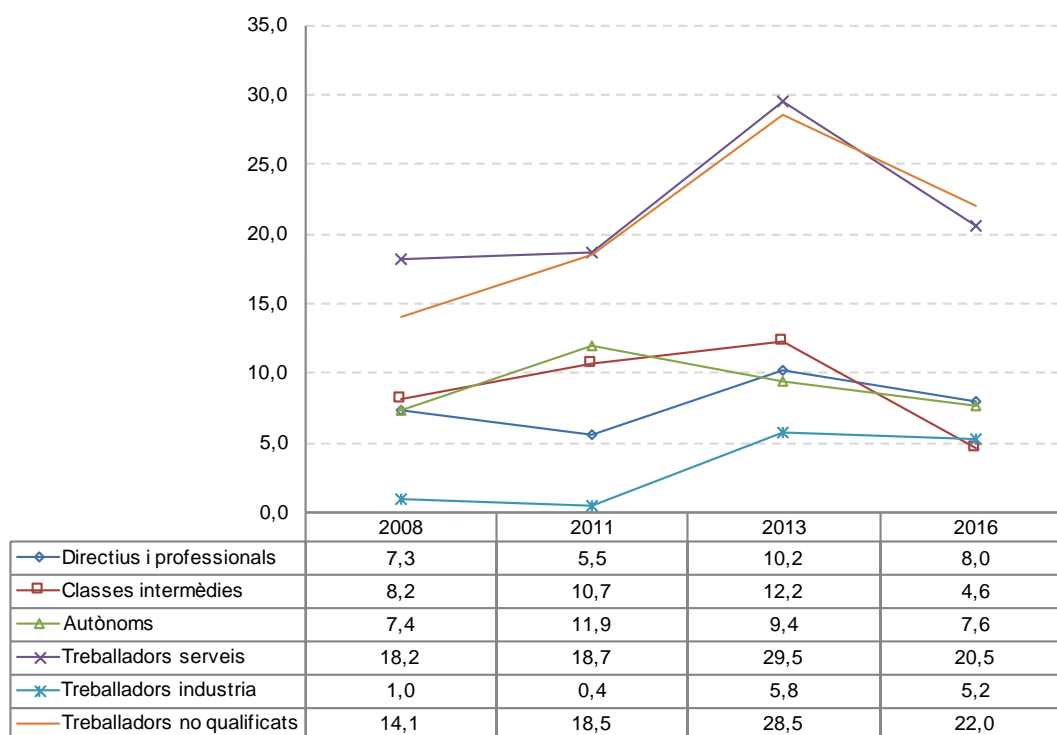
Gràfic 24. Composició de classe de la població ocupada a temps parcial. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

El risc de contractació a temps parcial va augmentar en el període de recessió econòmica a totes les classes socials, però especialment entre els treballadors semi-qualificats dels serveis i els no qualificats (gràfic 25). Quan aquest risc és estimat ajustat a les variables sociodemogràfiques dels individus, no ofereix diferències estadísticament significatives entre classes socials abans de la crisi. Però amb la crisi, els treballadors semi-qualificats dels serveis i els no qualificats mostren ja un risc superior a la resta de categories, i la significació estadística d'aquesta desigualtat es manté l'any 2016.

Gràfic 25. Població ocupada a temps parcial segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

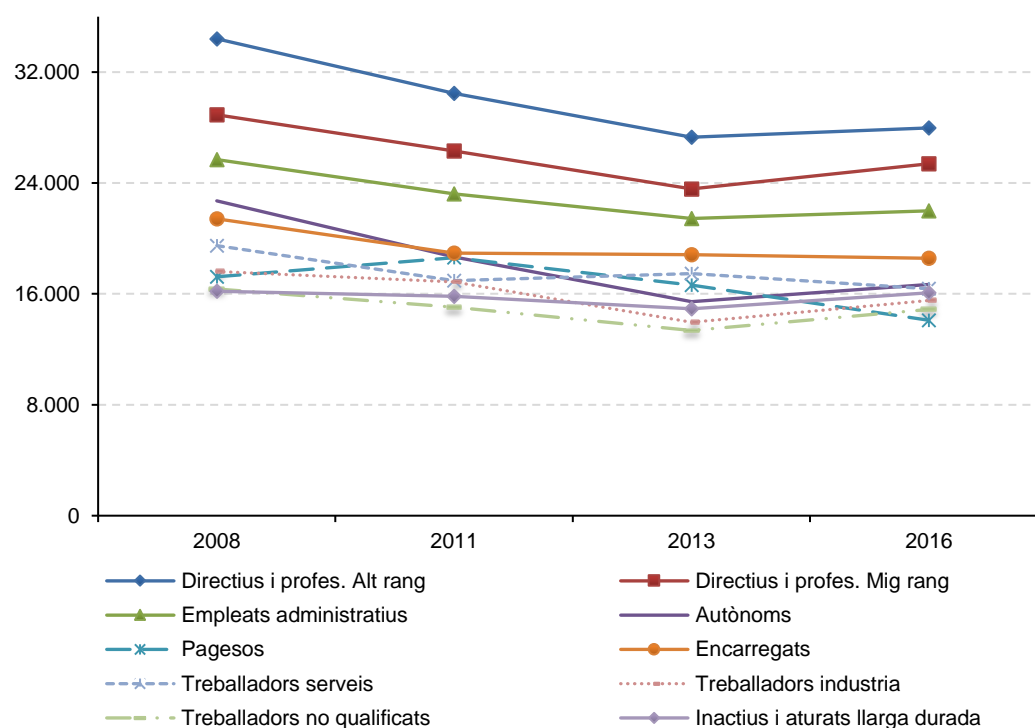
Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

2.2. Renda monetària i privacions

La crisi ha fet caure la renda disponible mitjana mesurada en euros constants de 2016. Totes les classes socials disposen d'una renda mitjana inferior a la que tenien l'any 2008, malgrat la tímida recuperació que es donà a partir de 2013. Recuperació, però, que no ha afectat als treballadors semi-qualificats del sector serveis, la renda dels quals continua caient els darrers anys. La pèrdua d'ingressos d'aquesta classe, així com la seva volatilitat ocupacional és difícil d'entendre amb les dades que es disposen. Si s'analitza la seva composició, s'observa que a la seva feminització s'afegeix un augment de la presència de titulades universitàries que han crescut del 20% abans de la crisi al 30% l'any 2016, la qual cosa, en principi, hauria de contribuir a millorar la renda disponible d'aquest col·lectiu. No sembla tampoc que la baixada de renda sigui deguda a la seva pròpia precarietat laboral. Si s'entén aquesta com la temporalitat en els contractes, aquesta ha disminuït de manera constant tots els anys observats, com ha passat també en la resta de categories, ja que els acomiadaments durant la crisi han estat més freqüents entre els temporals que entre els fixes, però així com amb la nova creació d'ocupació ha començat a créixer de nou la temporalitat, aquesta no ha crescut entre els treballadors semi-

qualificats dels serveis. Potser allò que millor explicaria la pèrdua constant de renda disponible en aquesta classe social és la modificació en la seva composició demogràfica. D'una banda, l'estructura de les llars, ja que les llars amb fills dependents han crescut del 42% al 50% en aquesta classe, la qual cosa limita el temps que pares i mares poden dedicar a ocupacions remunerades, i no és per casualitat que aquest estrat de la classe treballadora mantingui una freqüència de contractes a temps parcial de les més elevades, malgrat que la majoria d'aquests contractes no siguin per elecció desitjada de les treballadores. També pot influir l'origen ètnic, ja que aquest estrat de classe treballadora és l'únic on a partir de 2013 augmenta la proporció d'ocupats nascuts fora d'Espanya, mentre que disminueix a totes les classes socials, i és sabut que la condició d'immigrant de país pobre a Catalunya condiona a la baixa la renda determinada per la classe social de pertinença (Sarasa *et al.*, 2016).

Gràfic 28. Renda anual mitjana (ingressos equivalents) segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

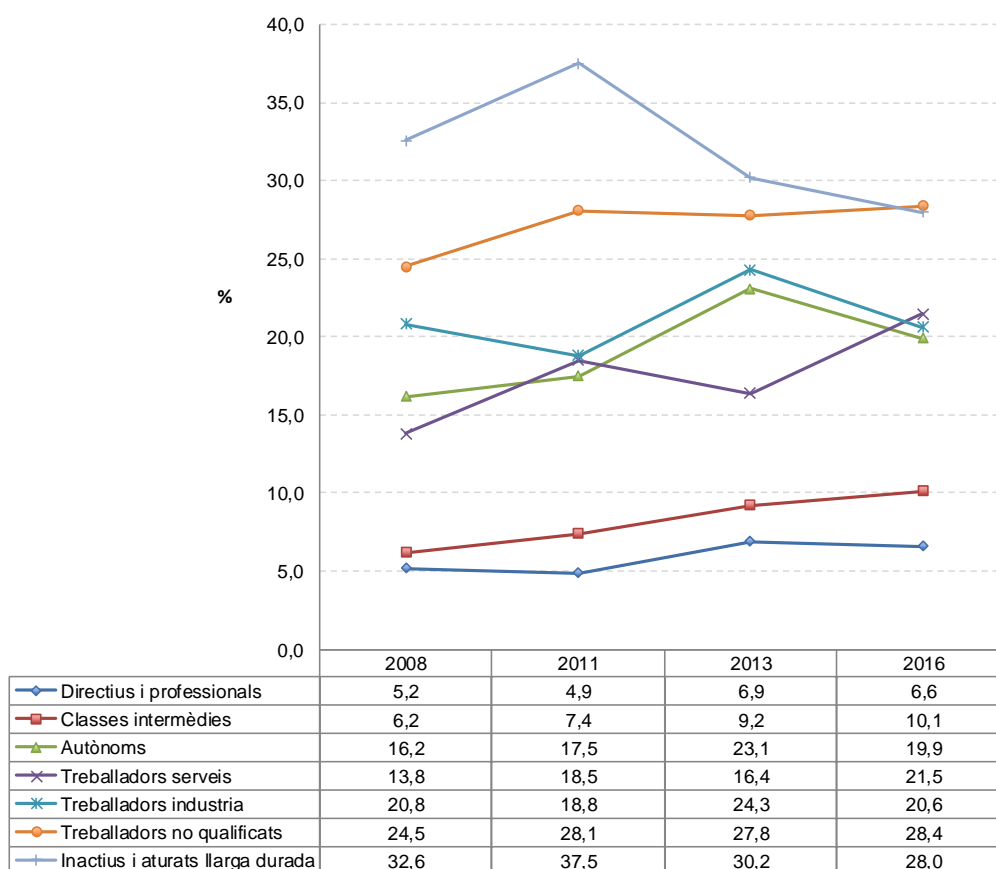
La disminució de la renda disponible ha anat acompanyada d'una major desigualtat en la seva distribució, sobretot per la caiguda abismal de les rendes més

baixes. Els índexs de desigualtat ho indiquen així: l'índex de GINI, sensible a les desigualtats al voltant de la mediana de la distribució, ha canviat poc i es manté al voltant del 0,31; l'índex d'Entropia Generalitzada varia la seva sensibilitat als canvis en diferents parts de la distribució segons el valor assignat al paràmetre α , quan aquest valor es -1, l'índex és sensible als canvis en la part baixa de la distribució i, quan el valor és 2, la sensibilitat es major en la part superior, o més rica, de la distribució. Doncs bé, a la part més rica de la distribució la desigualtat ha disminuït, passant el valor de l'índex de 0,22 a 0,19. Però la desigualtat s'ha disparat a la part més pobre de la distribució, passant l'índex del valor 7 al 46 entre els anys 2008 i 2011, per a compactar-se només una mica als anys següents, quedant-s'hi en un valor de 33. En l'evolució d'aquestes desigualtats, el factor classe social ha cobrat importància en la meitat superior de la distribució, on la classe ha passat d'explicar el 14% de la desigualtat, a explicar el 16%. Però en la part baixa de la distribució, la classe social explica ben poca cosa, i després de la crisi, encara menys, ja que la part explicada per la classe social ha baixat d'un minso 0,4% al 0,08%. Tot plegat indica que, amb la sortida de la crisi, l'estratificació de la meitat superior de la distribució de la renda està ara més condicionada per la posició de classe, però no així en la part més baixa de la distribució, indicant que entre els pobres és ara més freqüent trobar individus de totes les classes socials que no pas abans de la crisi.

La caiguda de la renda ha provocat un augment del risc de pobresa en totes les classes socials assalariades i en els autònoms i petits empresaris que, ha revertit una mica amb la recuperació dels indicadors macroeconòmics dels darrers anys. Però els treballadors semi-qualificats dels serveis no estan gaudint igual d'aquesta recuperació i el seu risc de pobresa continua augmentant (gràfic 29). La predicció del risc ajustat a les característiques sociodemogràfiques ens indica que l'augment en el risc de pobresa dels professionals, semi-professionals i directius, així com de les classes intermèdies i dels autònoms i petits empresaris, no ha estat estadísticament significatiu amb un nivell de confiança del 95%²¹, però l'augment és estadísticament significatiu per a totes les classes treballadores. Aquesta tendència consolida la desigualtat que ja existia abans de la crisi en el risc de pobresa entre la classe de servei i les classes intermèdies, d'una banda, i les classes treballadores, autònoms i petits empresaris, per l'altra.

²¹ Una significació molt condicionada per la grandària de la mostra. Es molt probable que amb una mostra més gran aquestes diferències serien estadísticament significatives.

Gràfic 29. Taxa de risc de pobresa segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

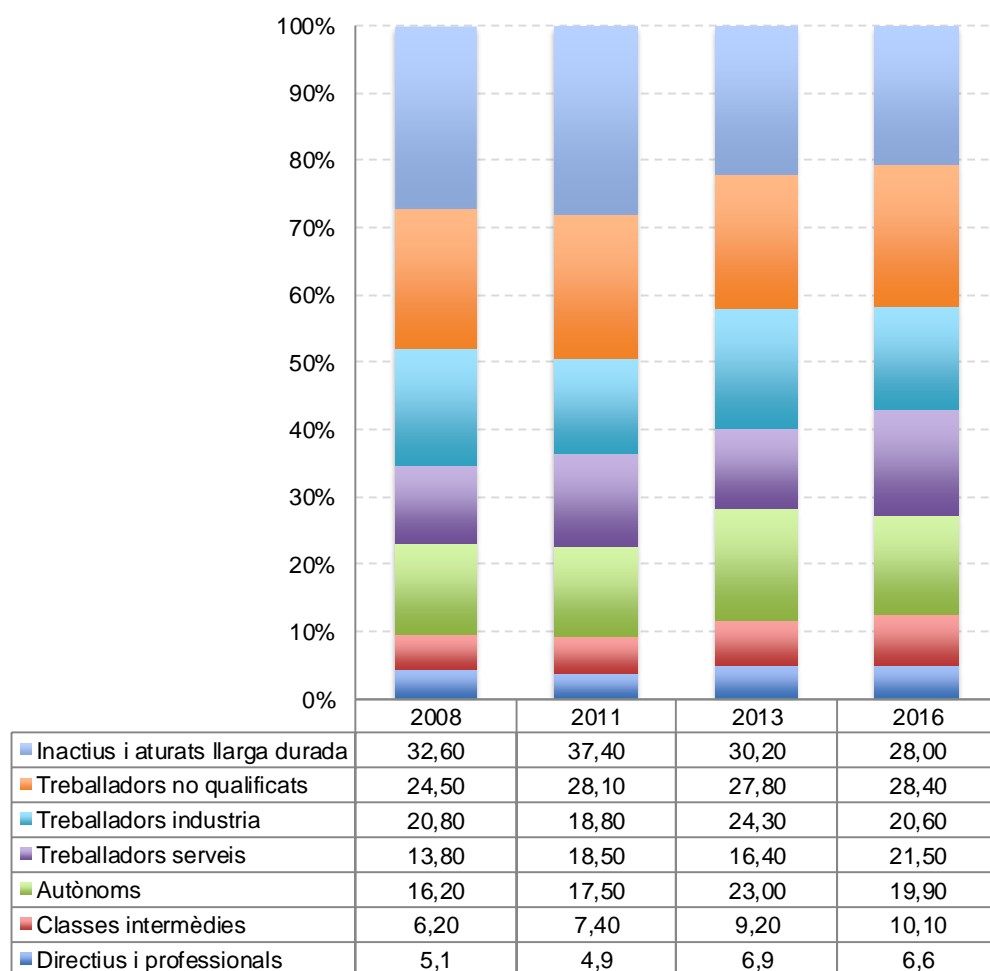

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

Encara que els resultats de l'anàlisi del risc de cada classe social puguin concloure que la distribució del risc ha sofert canvis menors, donant lloc a un escenari on la posició de classe es encara determinant per a predir el risc d'exclusió, és menester analitzar també els canvis en la composició de la pobresa, ja que aquesta pot haver modificat els seus orígens de classe. Com es veurà, la composició social de la pobresa és el resultat del risc diferencial que cada grup social en té, però no només del risc. El contingent final de pobres està condicionat pel total d'efectius que cada grup social representa en el conjunt de la societat. Un grup amb risc molt elevat com les llars monoparentals, per exemple, no constitueix el gruix de les llars pobres, donat que en el conjunt de llars del país, les monoparentals son una minoria. És així, que una classe social amb baix risc de pobresa pot aportar grans quantitats de individus al contingent de pobres si aquesta classe és molt nombrosa.

Els individus majors de 16 anys en risc de pobresa relativa han augmentat en nombres absoluts passant dels 976.000 a 1.079.000. La seva composició ha canviat poc, però hom detecta una reducció dels inactius i una major presència d'individus de classes benestants com directius, professionals i classes intermèdies, però sobretot d'assalariats semi-qualificats dels serveis, d'assalariats no qualificats i d'autònoms (gràfic 30). En el cas de les classes benestants, l'augment d'efectius seus entre els pobres es explicable principalment per l'augment dels ocupats en aquestes posicions, perquè dit augment no pot ser atribuïble a una pujada significativa del risc de pobresa d'aquestes classes. En el cas dels treballadors semi-qualificats dels serveis, l'augment dels seus membres entre el contingent de pobres respon també a l'augment d'efectius, però a demés, a l'augment dels seu risc relatiu de tenir baixos ingressos.

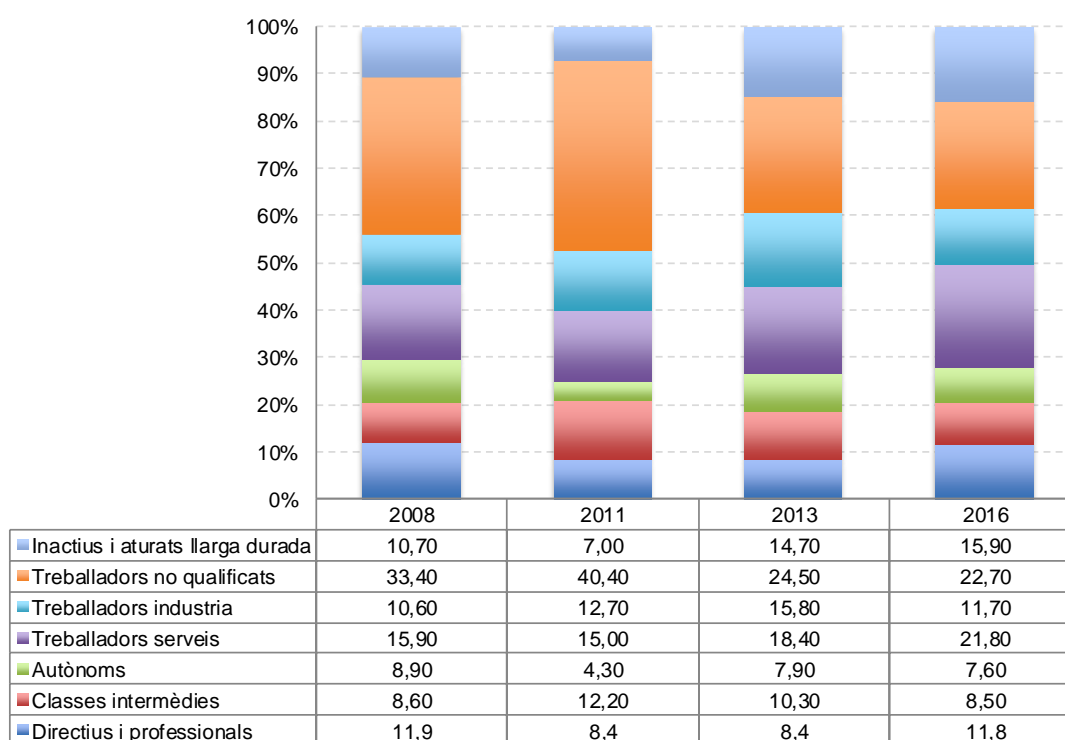
Gràfic 30. Composició de classe de la població en risc de pobresa. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

Si es focalitza l'atenció en el grups d'individus que pateixen privacions materials, hom observa que l'endarreriment en el pagament del lloguer o de la hipoteca ha canviat poc la seva estructura, si bé es observable un major pes dels treballadors semi-qualificats dels serveis i dels inactius i aturats de llarga durada (gràfic 31). És important destacar, però, que l'any 2016, el nombre estimat de individus amb aquesta dificultat ha caigut a nivells inferiors als de l'any 2008, (235.000 individus majors de 16 anys, front a 264.000 l'any 2008).

Gràfic 31. Composició de classe de la població amb endarreriments en el pagament l'habitatge (lloguer o hipoteca). Catalunya, 2008-2016

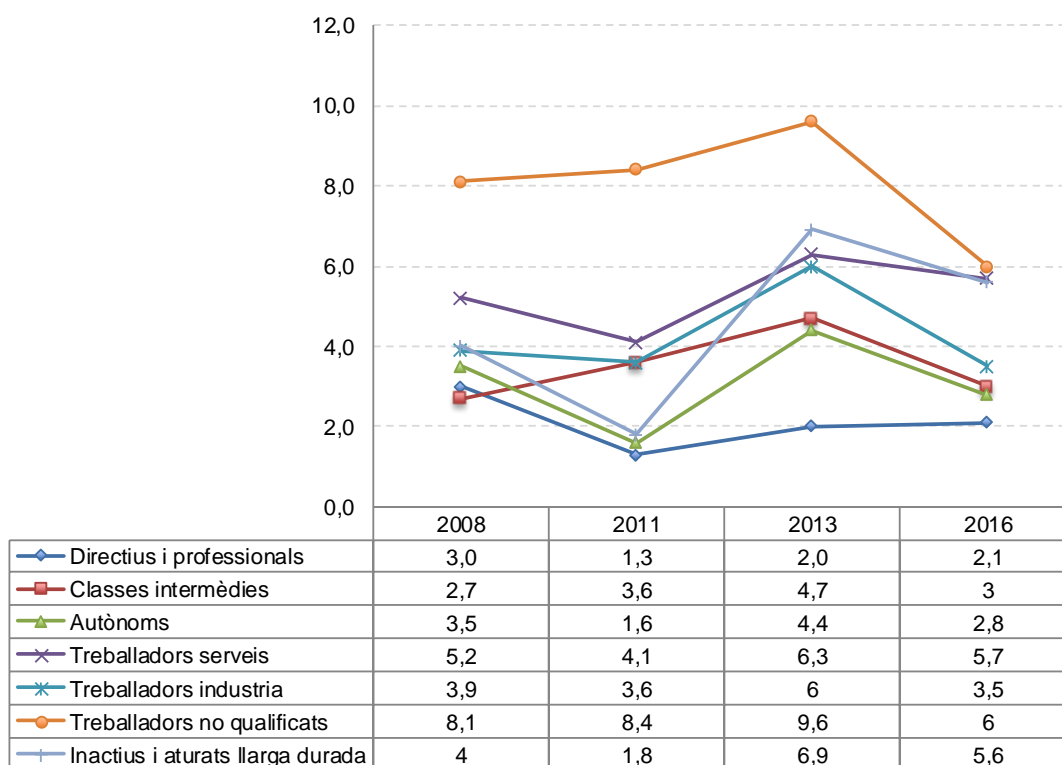

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

El risc de tenir impagaments en el lloguer o la hipoteca de l'habitatge ha augmentat entre els anys 2008 i 2013, excepte entre els professionals i directius (gràfic 32). Però a partir de 2013, quan comença la recuperació del cicle econòmic, aquest risc disminueix. Si s'estima la predicció d'aquest risc, ajustada a les variables sociodemogràfiques que ja s'han esmentat anteriorment es veu que aquest risc no ha variat significativament per a cap classe social, en part perquè la mostra és petita per copsar un fenomen com el dels impagaments de l'habitatge que no és massiu, però en part també perquè allò que més explica aquests impagaments és el lloc de naixement i l'edat. Són els joves, amb fills dependents, i els nascuts fora de l'UE els que tenen més risc, amb

relativa independència de la seva classe social. En qualsevol cas, arribats a l'any 2016, i en comparació amb els directius i professionals, el risc d'impagaments de les despeses de l'habitatge és significativament superior entre els treballadors semi-qualificats dels serveis i entre els no qualificats.

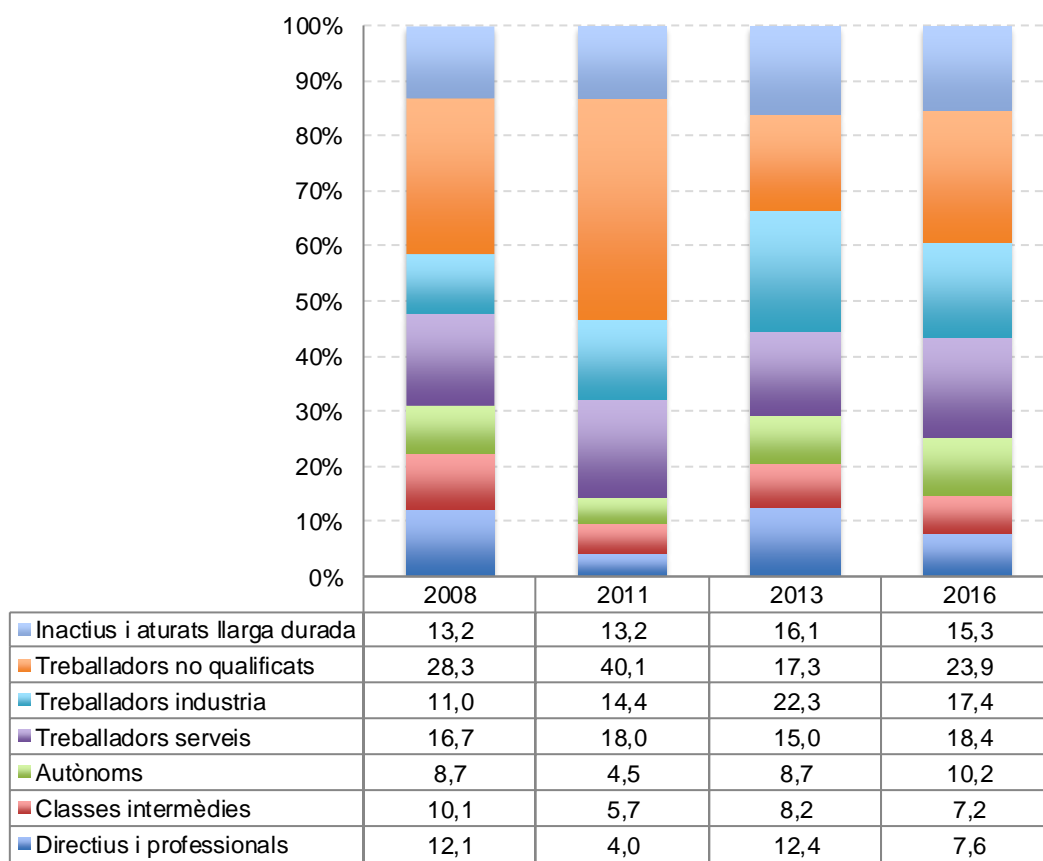
Gràfic 32. Població amb endarreriments en el pagament de l'habitatge (lloguer o hipoteca) segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

La proporció d'individus majors de 16 anys que han tingut dificultats per pagar les factures de serveis bàsics ha crescut amb la crisi i ho continua fent amb la recuperació, augmentant de 288.000 l'any 2008 a 441.000 l'any 2016. La seva composició ha canviat, encara que no espectacularment, perquè les categories de professionals, directius, empleats d'oficina i encarregats i tècnics, així com els treballadors no qualificats, en conjunt han perdut pes en el total d'afectats (gràfic 33).

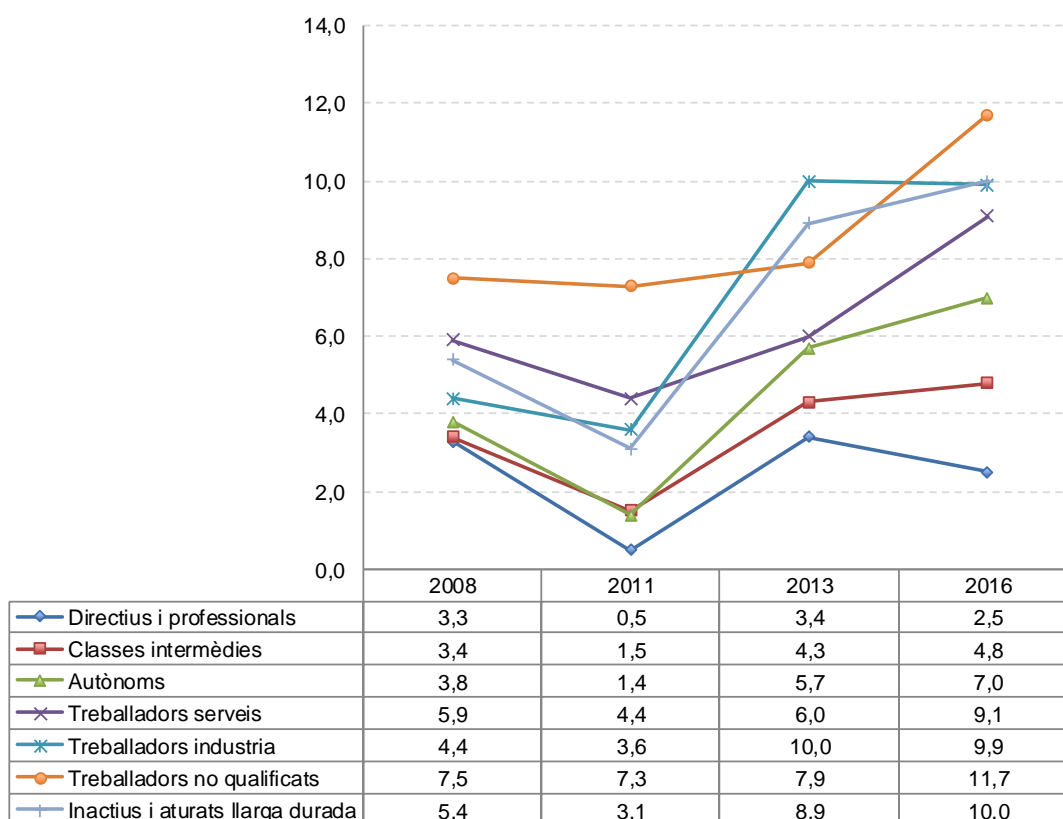
Gràfic 33. Composició de classe de la població amb dificultats per pagar factures de serveis bàsics. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

La proporció de persones que han tingut impagaments de rebuts de serveis bàsics ha pujat de manera continuada, inclús després de l'any 2013 però, si s'atén a la predicció d'aquest risc ajustada a les variables sociodemogràfiques, és observable que l'augment ha estat estadísticament significatiu només entre els treballadors semi-qualificats dels serveis i de la indústria, els no qualificats i els inactius i aturats de llarga durada.

Gràfic 34. Població amb dificultats per pagar factures de serveis bàsics segons classe social. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

La privació de poder menjar proteïna al menys cada dos dies va augmentar dramàticament entre els anys 2008 i 2011, passant de poc més de 60.000 persones a més de 300.000. Al llarg dels anys següents de la crisi aquesta xifra es va reduir dos terços, però hi ha senyals de que pot haver crescut de nou en el període de la recuperació, i el nombre absolut de persones es d'unes 160.000, xifra major que la que hi havia abans de la crisi. La seva composició va canviar poc quan va créixer tant en els moments més durs de la crisi, excepte per la presència dels autònoms i petits empresaris que abans de la crisi eren pràcticament inexistents. Amb la recuperació, la seva composició ha variat perquè els autònoms, malgrat no tant com en els primers anys, continuen presents, i els treballadors semi-qualificats dels serveis han augmentat, mentre que empleats d'oficina, encarregats i tècnics d'una banda i els inactius per altra, han perdut pes en el total.

Taula 35. Composició de classe de la població amb dificultats per a consumir proteïna animal. Catalunya, 2008-2016

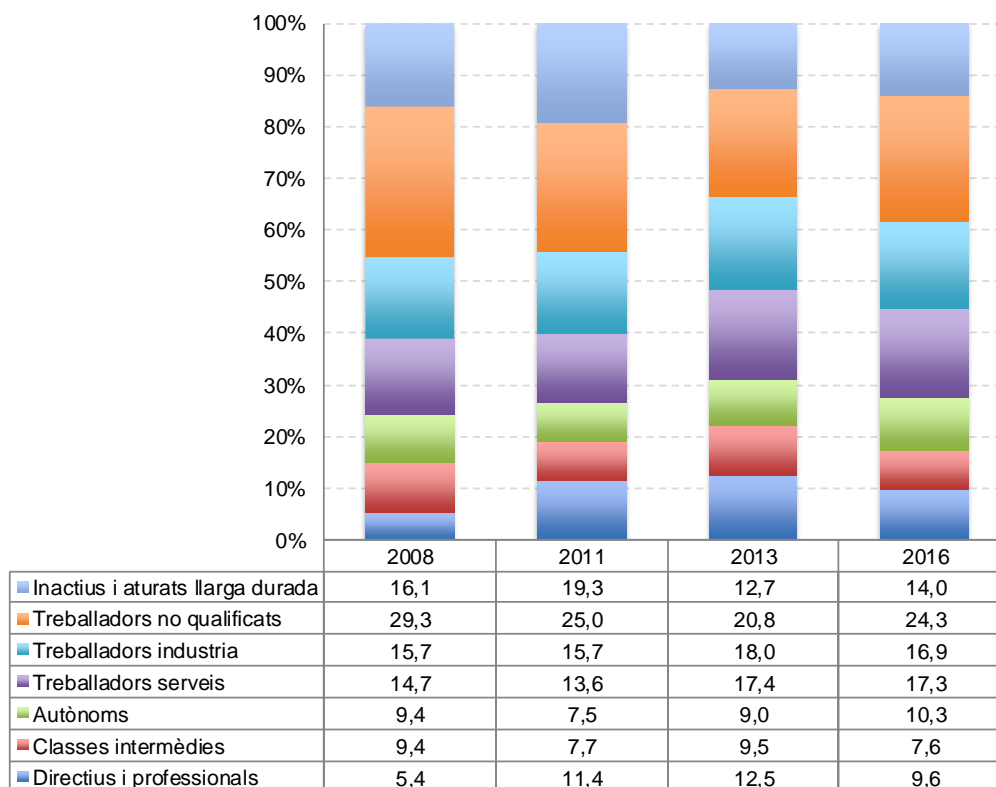
	2008	2011	2013	2016
Directius i professionals	5,1	6,6	1,4	7,3
Classes intermèdies	9,1	8,6	6,4	3,1
Autònoms	0,0	9,4	12,3	6,2
Treballadors serveis	9,1	10,6	4,9	15,9
Treballadors industria	16,5	16,9	27,0	15,5
Treballadors no qualificats	28,0	24,1	19,6	30,9
Inactius i aturats llarga durada	32,3	23,7	28,5	21,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

La privació en el consum de proteïnes augmenta a totes les classes socials, però els augments de risc no són estadísticament significatius excepte entre els treballadors semi-qualificats dels serveis i els treballadors no qualificats.

Un aspecte de la privació molt associat al lleure, es la dificultat per poder gaudir d'una setmana anyal de vacances fora de casa. El nombre de persones que no poden pagar aquest lleure va créixer molt fins l'any 2013, passant de 1,7 milions a 2,6 milions d'individus majors de 16 anys, reduint-se amb la recuperació, però afectant encara a uns 2 milions d'individus. El canvi composicional més rellevant ha estat el menor pes dels inactius. Entre les classes que més pes han guanyat hi figuren els directius i professionals, així com els treballadors semi-qualificats dels serveis.

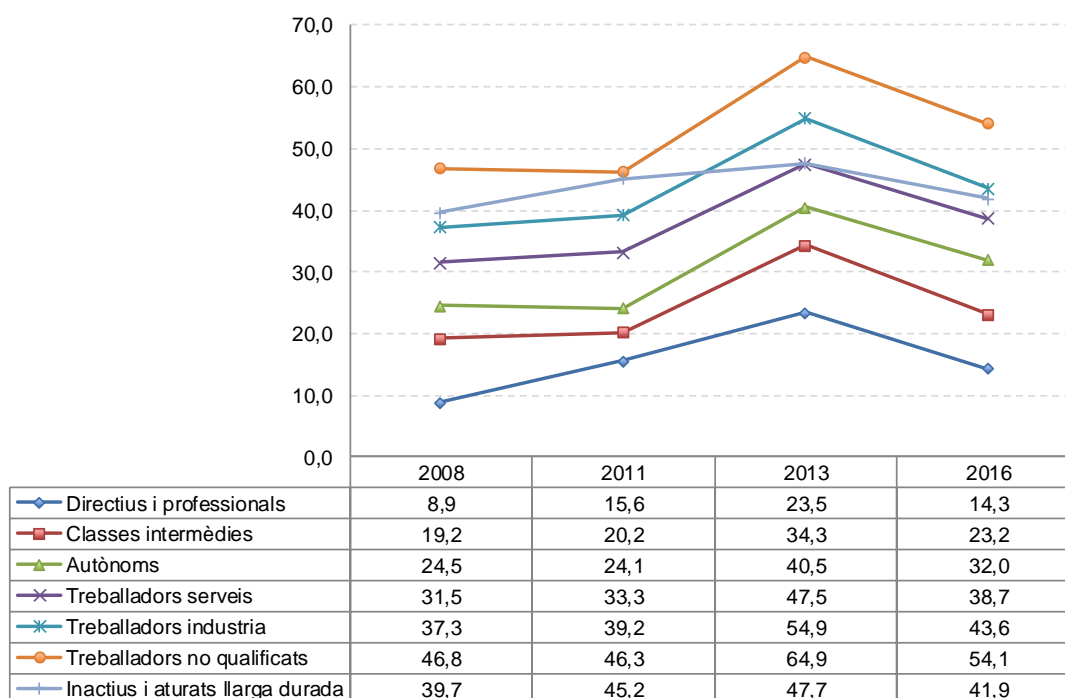
Gràfic 36. Composició de classe de la població amb dificultats per gaudir d'una setmana de vacances fora de casa a l'any. Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

El risc de privació de gaudir d'una setmana de vacances també augmenta fins l'any 2013, a partir del qual és observable una reducció que situa encara el risc una mica per sobre del que existia abans de la crisi. La predicció ajustada indica, però, que aquest risc ha caigut a nivells similars als d'abans de la crisi, excepte entre els treballadors no qualificats.

Gràfic 37. Població amb dificultats per gaudir d'una setmana de vacances fora de casa a l'any segons classe social (ESec). Catalunya, 2008-2016

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008, 2011, 2013 i 2016.

Amb les dades analitzades, sembla consistent afirmar el següent sobre l'evolució seguida al llarg de la crisi per l'estructura social catalana: la destrucció d'ocupació ha estat generalitzada, però amb cert caràcter selectiu en tant que ha afectat sobretot a les ocupacions exercides per les anomenades classes intermèdies, formades per encarregats, tècnics, empleats administratius, autònoms i petits empresaris. Els obrers de la indústria han estat també fortament afectats però, sobre tot, el treballadors menys qualificats. El resultat ha estat que les ocupacions assalariades més prestigioses, formades per directius i professionals han guanyat pes en l'estructura ocupacional, així com els assalariats semiqualficats del sector serveis. Si bé, aquests últims, mostren signes de canvis demogràfics rellevants pel que fa a la seva composició que incideixen negativament en el seu risc de pobresa i de privació material.

El resultat global és una certa tendència cap a una major polarització social pel que fa al risc de precarietat laboral, de pobresa monetària i de privació relativa. El conjunt de classes treballadores assalariades ha augmentat significativament més que la resta de classes el seu risc de ser contractats amb contractes temporals i de patir situacions d'atur, la qual cosa ha augmentat la desigualtat entre classes en el risc de patir situacions de pobresa monetària i de privació material. Però entre les classes treballadores, els riscos de no poder fer front a les despeses de l'habitatge, de patir carències alimentàries, i de

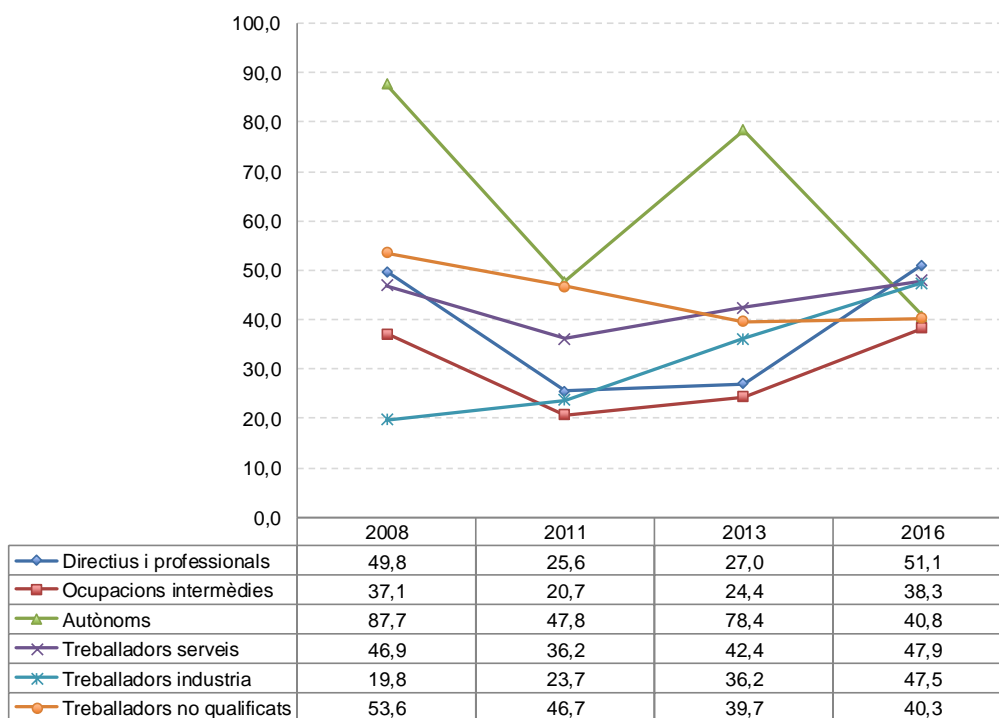
tenir contractes laborals a temps parcial és superior entre els ocupats en el sector serveis i els treballadors menys qualificats en general. Vist això, és difícil sostenir que la crisi ha precaritzat les classes mitjanes fins al punt de difuminar les fronteres de classe social, ans al contrari. Totes les classes socials han patit, amb la crisi, pèrdues de fonts d'ingressos laborals que les han fet afrontar situacions de pobresa i privació impensables anys enrere, però aquestes pèrdues han estat més fermes entre les classes treballadores assalariades que entre la resta. No és estrany, en conseqüència, que la part de desigualtat de renda explicada per la desigualtat entre classes socials hagi augmentat, passant del 14,2% l'any 2008, al 16,4% l'any 2013 i, malgrat la recuperació iniciada l'any 2013 ha reduït quelcom el pes de la classe social en l'explicació de la distribució de la renda, la classe social encara explica el 16% de la desigualtat de renda²².

2.3. L'efecte de la protecció social entre les diferents les classes socials

Què ha succeït a Catalunya amb les transferències públiques segons classe social? Sens dubte, l'eina més rellevant que té el nostre sistema de protecció social per a cobrir les necessitats dels que no tenen ocupació remunerada es l'assegurança obligatòria d'atur. Abans de la crisi, el grup amb millor cobertura era el dels treballadors semi-qualificats i qualificats de la indústria, però la cobertura disminueix a partir de 2011, excepte entre els no qualificats i els autònoms que tenen ara més cobertura que no pas fa 8 anys.

²² Estimacions fetes a partir de la descomposició de l'índex de desigualtat basat en la meitat del quadrat del coeficient de variació de la renda calculat amb el comandament *ineqdeco* del paquet estadístic *STATA*. Aquest índex és especialment sensible als canvis en la meitat superior de la distribució de la renda.

Gràfic 38. Població que ha patit un episodi d'atur i no ha rebut prestació segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

És important destacar però que, quan es modelitza la predicció de la cobertura en cas d'atur, no es detecten desigualtats significatives en la cobertura de les prestacions d'atur ni es detecta cap canvi estadísticament significatiu en les ràtios de cobertura de cada classe social al llarg dels anys analitzats, però no hi ha dubte que aquest resultat és un efecte de la grandària reduïda de la mostra, ja que quan s'obvien les interaccions entre la classe i l'any de l'enquesta es percep que la cobertura de les prestacions d'atur augmenta l'any 2011, per a començar a caure fins al punt que la probabilitat d'obtenir una prestació l'any 2016 és inferior a la que es tenia l'any 2008. A més, considerant tots els anys en conjunt, no hi ha desigualtats significatives de cobertura entre directius, professionals, classes intermèdies i treballadors qualificats industrials, però sí que tenen una cobertura inferior els treballadors autònoms, els assalariats semi-qualificats dels serveis i els poc qualificats. D'ells, els treballadors dels serveis perceben una prestació mitjana significativament inferior a la que perceben els directius i professionals en situació d'atur (Taula 39). La cobertura es inferior entre les dones i els immigrants i també la cobertura és menor quan més jove és la persona.

Taula 39. Import mitjà de la prestació d'atur percebuda segons classe social. Catalunya, 2008-2016

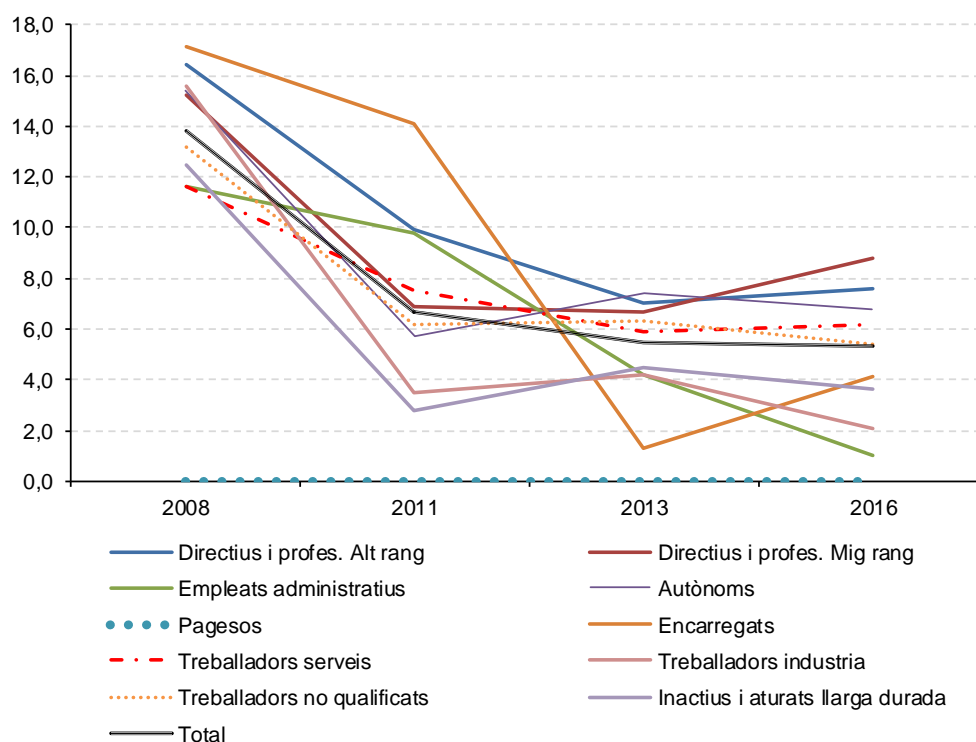
	Mitjana	I.C. 95%	
Directius i professionals	1.772	993	2.550
Ocupacions intermèdies	1.047	702	1.393
Autònoms	2.882	956	4.808
Treballadors serveis	696	550	841
Treballadors indústria	903	627	1.178
Treballadors no qualificats	826	593	1.059

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016.

Els ajuts a les famílies i la infància inclouen les prestacions percebudes per fills o altres dependents adults a càrrec, les baixes per maternitat i el xec bebè. En conjunt, són prestacions associades a l'activitat laboral o a deduccions fiscals, com mostra el fet que els inactius i aturats de llarga durada tinguin una probabilitat menor de que a les seves llars hi hagi aquesta mena de prestacions (coeficient negatiu de -0,75). Així, no és estrany que la proporció de beneficiaris hagi decaïgut amb la crisi, ja que tendeixen a seguir els cicles econòmics (gràfic 40). L'any 2008 hi havia un 6% de la població major de 16 anys residint en llars on part dels ingressos corresponien a prestacions d'aquesta mena, però l'any 2013 aquesta proporció era el 2,6%²³. La recuperació de l'ocupació ha augmentat lleugerament els beneficiaris al 2,8%. Quan la predicció de ser beneficiari d'aquesta mena de prestacions és estimada, ajustada a les característiques sociodemogràfiques, es veu que els treballadors semi-qualificats dels serveis, els autònoms i, en menor mesura, els empleats administratius, són els més discriminats negativament. A més, els perceptors que són treballadors semi-qualificats dels serveis són els que perceben una prestació mitjana més baixa, cosa que no passa amb les classes intermèdies que, malgrat tenir una cobertura relativament baixa, la quantia de la prestació està entre les més elevades. En general, les classes treballadores són les que obtenen percepcions de família i infància més baixes. No s'observa que hi hagi cap discriminació estadísticament significativa envers els estrangers.

²³ La rebaixa en els ajuts per maternitat pot haver influït en aquest descens, però no la eliminació de l'anomenat 'xec bebè' ja que el seu impacte va començar l'any 2008 i va durar fins l'any 2010, mentre que les dades de renda analitzades de l'Enquesta de Condicions de Vida corresponen als anys 2007 i 2010 respectivament.

Gràfic 40. Població que rep ajuts a la família i la infància segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

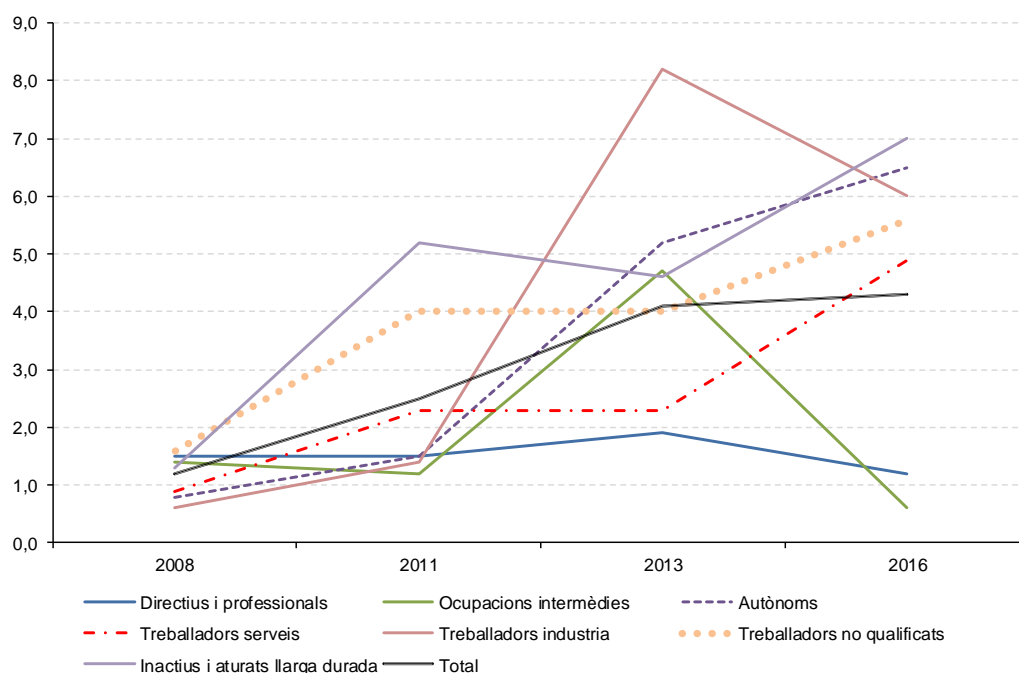

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016.

A diferència dels ajuts a la família i la infància, la cobertura bruta²⁴ de les prestacions d'assistència social adreçades a llars en risc d'exclusió social no ha parat de créixer (gràfic 41). Però aquest creixement ha estat sobretot entre els autònoms, les classes treballadores i els inactius i aturats de llarga durada, essent aquestes classes també les que major prestació mitjana perceben, especialment els treballadors semi-qualificats del sector serveis (taula 42), l'any 2016, la ràtio de cobertura bruta entre directius, professionals, empleats administratius i encarregats, no és diferent de la que tenien abans de la crisi. Cal precisar però, que en el conjunt dels anys analitzats, els treballadores dels serveis han tingut una cobertura bruta menor que la resta de les classes treballadores, ja que la predicció de la cobertura ajustada a característiques demogràfiques és de 2,9% per a aquesta classe i superior al 4% per a la resta de classes treballadores i autònoms. Factors demogràfics rellevants són el sexe, l'edat i el lloc de naixement. Són les dones i els majors de 35 anys qui més cobertura tenen amb independència de la seva classe social.

²⁴ Per cobertura bruta s'entén la ràtio de perceptors sobre el total de població.

Gràfic 41. Perceptors d'assistència social segons classe social (ESeC). Catalunya, 2008-2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016.

Taula 42. Import mitjà de l'assistència social segons classe social (ESeC) (euros). Catalunya, 2008-2016

	Mitjana	I.C. 95%	
Directius i professionals	3.261	3.243	3.279
Ocupacions intermèdies	3.559	3.542	3.577
Autònoms	3.445	3.431	3.459
Treballadors serveis	4.327	4.308	4.346
Treballadors industria	3.740	3.727	3.754
Treballadors no qualificats	3.941	3.930	3.951
Inactius i aturats llarga durada	3.982	3.968	3.996

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016.

Per últim, pel que fa als ajuts a l'habitatge tenen una cobertura bruta marginal a Catalunya. Abans de la crisi la ràtio de cobertura sobre el total de població major de 16 anys no arribava a l'1%, i en el moment més profund de la crisi a penes arribà a l'1,3%, essent els treballadors no qualificats i els inactius i aturats de llarga durada qui tenen una probabilitat més elevada de rebre'ls. No obstant, quan és estimada la probabilitat de rebre aquesta prestació, controlant si la llar ha tingut dificultats en pagar els rebuts de serveis bàsics, el lloguer o la hipoteca, apareix que les classes més agraciades en rebre les prestacions són els treballadors semi-qualificats dels serveis i els no qualificats.

3. Cobertura pública de les necessitats socials bàsiques de la població: una aproximació de classe en el context metropolità de Barcelona

3.1. La construcció d'una variable d'estrats de renda per l'anàlisi de la protecció social

Els ingressos familiars constitueixen la porta d'entrada al sistema de garantia de rendes. Per aquest motiu, en aquest apartat s'ha construït una variable que permet classificar a la població segons els estrats de renda als quals pertanyen. El punt de partida, és l'Indicador de Renda de Suficiència de Catalunya —en endavant IRSC— definit a la Llei 13/2006 de prestacions socials de caràcter econòmic per a valorar la situació de necessitat i poder tenir dret o accés a les prestacions. S'entén com situació de necessitat *'qualsevol contingència que té lloc o apareix en el transcurs de la vida d'una persona i que li impedeix de fer front a les despeses essencials per al manteniment propi o per al manteniment de les persones que integren la unitat familiar o la unitat de convivència a la qual pertany'*. Les *despeses essencials d'una persona, d'una unitat familiar o d'una unitat de convivència, són les pròpies de la manutenció, les derivades de l'ús de la llar, les que faciliten la comunicació i el transport bàsics, i també totes les que són imprescindibles per a viure dignament*. En el marc de la llei, es considera que hi ha manca de recursos econòmics quan els ingressos personals són inferiors a l'IRSC. Aquesta quantia s'incrementa un 30% per cada membre de la unitat familiar o de la unitat de convivència que no té patrimoni ni ingressos. El valor de l'IRSC s'ha d'incloure en la Llei de pressupostos anuals de la Generalitat. No obstant, l'import no s'ha actualitzat ençà l'any 2010, establint-se en 7.968€ anuals.

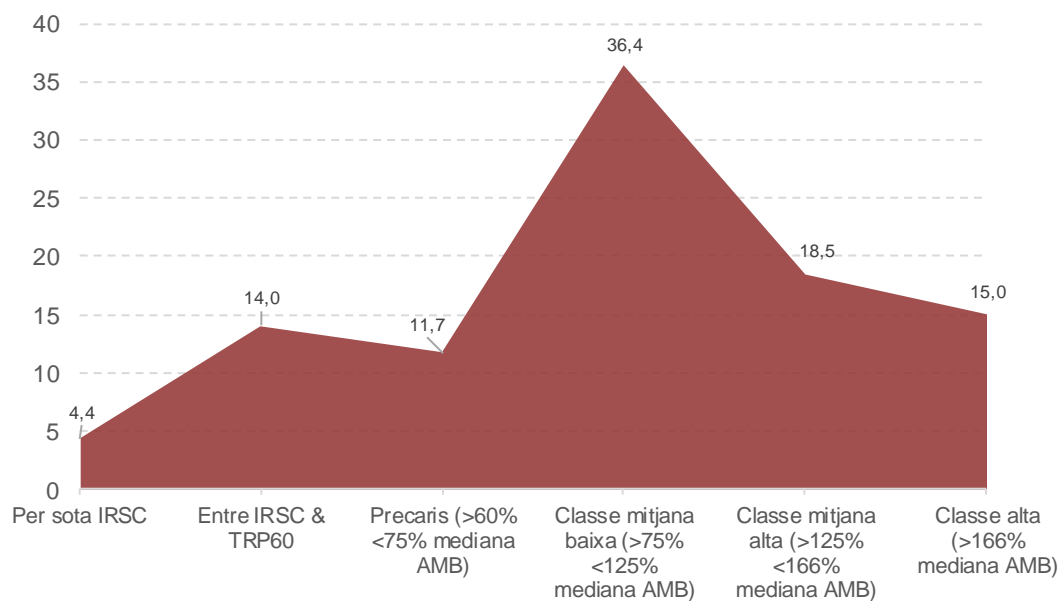
Paral·lelament, seguint diferents treballs de la literatura econòmica i sociològica (Atkinson i Brandolini, 2013; Whelan *et al.*, 2016) s'han establert diferents intervals atenent a percentatges de la mediana de la renda de la llar. El resultat, és una variable que divideix la població metropolitana en sis estrats de renda. El grup de l'estrat inferior està constituït per la població definida a partir de la legislació catalana amb manca de recursos econòmics, això és, la *'població amb ingressos inferiors a l'IRSC'*²⁵. El següent estrat contempla les persones que si bé no entrarien als paràmetres de necessitat

²⁵ Davant de la impossibilitat de calcular el patrimoni de les persones a partir de l'ECV, el càlcul del llindar de l'IRSC s'ha realitzat de manera aproximada: es parteix de la xifra de 7.969€ anuals nets per una llar d'una persona (llindar de l'IRSC el 2016). Sobre aquesta xifra cal agregar un 30% per cada persona dependent a la llar, incloent menors i adults. S'han definit com a adults dependents aquells amb uns ingressos individuals anuals inferiors als 1.500€ anuals.

administrativament establerts, els ingressos disponibles estan per sota el llindar de risc de pobresa metropolitana, definit pel 60% de la mediana de la distribució d'ingressos del conjunt de la població metropolitana. Es tracta doncs de població que es troba en una situació de clar desavantatge econòmic i social respecte la resta de persones del seu entorn. L'estrat següent contempla la població amb uns ingressos familiars entre el 60% i el 75% de la mediana i s'ha denominat '*població precària*' en la mesura en què l'evidència empírica constata l'elevada probabilitat de transicions freqüents dins i fora de la pobresa. La '*classe mitjana baixa*' comptaria amb una renda disponible entre el 75% i el 125% de la mediana, representant l'extrem inferior de la classe mitjana un ingrés significativament per sobre del llindar de risc de pobresa i, per tant, establint que no es tracta de persones pobres ni precàries. A continuació, es pren el límit del 125% de la mediana per identificar la '*classe mitjana alta*' i finalment la '*línia de riquesa*' s'estableix al 167% de la mediana agrupant la '*classe alta o acomodada*'.

D'acord amb aquests criteris, el 4,4% de la població metropolitana viu amb ingressos inferiors a l'IRSC. D'altra banda, un 14% de persones que malgrat no ser reconegudes administrativament com "necessitades" es troben per sota el llindar de pobresa. Ambdós estrats sumarien el 18,4%, això és, la taxa de risc de pobresa a l'àrea metropolitana de Barcelona. Pràcticament un 12% més de població formaria part del que s'ha anomenat *classe precària*. Una mica més d'un terç de la població es situaria a la *classe mitjana baixa* i un 18,5% a la *classe mitjana alta*. Des d'un punt de vista econòmic, aquests darrers dos grups constituïrien la classe mitjana (pràcticament el 55% de la població metropolitana). Finalment, el 15% de la població comptaria amb uns ingressos superiors al 166% de la mediana.

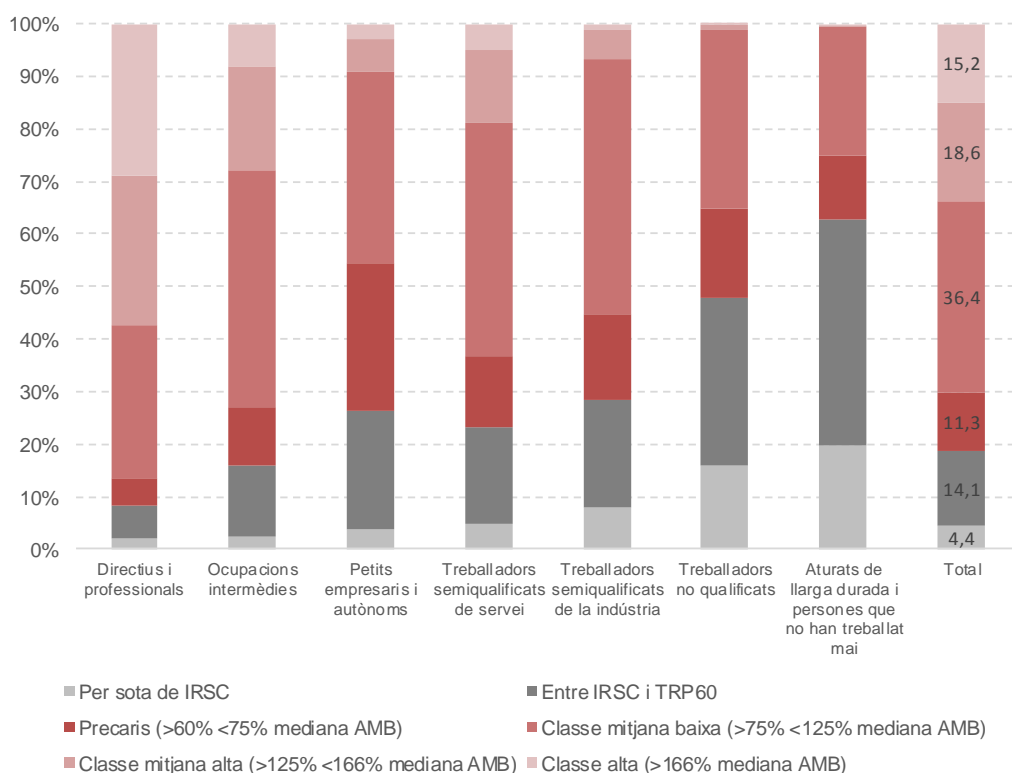
Gràfic 43. Distribució de la població segons els estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Existeix una correlació important entre els estrats de renda definits d'aquesta manera i l'esquema de classes utilitzat al llarg d'aquest estudi (ESeC), tal i com es pot observar al gràfic 44.

Gràfic 44. La classe econòmica segons la classe social de la llar. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.2. La protecció social

De mitjana, pràcticament dos terços dels ingressos disponibles de les llars de la metròpoli de Barcelona provenen de les rendes del treball. Aquesta proporció augmenta a mesura que ascendeix la classe econòmica. De manera inversa, els ingressos procedents de l'acció pública en forma de transferències monetàries prenen més rellevància per la població dels estrats inferiors, arribant a representar el 40% dels ingressos de la població amb una renda situada per sota l'IRSC, però també per la situada entre aquest nivell de renda i el llindar metropolità de risc de pobresa. En el cas de la població definida com a *precària* i com a *classe mitjana-baixa*, 3 de cada 10 euros de la renda de la llar provenen de prestacions socials, mentre que per les classes dels dos estrats superiors de renda el pes de les prestacions socials no arriba al 18% del conjunt dels seus ingressos. Això posa de relleu de nou un aspecte que ja s'ha comentat abans, la centralitat que tenen les rendes del treball en les dinàmiques de la desigualtat i la pobresa que es produeixen tant a l'àmbit metropolità com català, només compensat de manera parcial pel sistema de garantia de rendes públic.

Taula 45. Proporció mitjana dels components de renda segons classe econòmica. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Rendes del treball	Transferències socials	Transferències privades
Per sota de IRSC	48,2	39,7	14,1
Entre IRSC i TRP60	55,0	40,6	4,0
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	61,9	31,9	4,4
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	64,2	30,0	5,0
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	79,7	16,2	3,6
Classe alta (>166% mediana AMB)	75,8	17,6	6,3
Total	63,7	29,6	6,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

L'any 2016 la despesa social d'Espanya (24,6% del PIB) està per sobre de la mitjana dels països de l'OCDE (21,0% del PIB). Tanmateix, un dels trets que caracteritzen els sistemes de protecció social dels països amb regims de benestar

familiaristes, com és el cas, és l'elevada proporció dedicada a pensions de jubilació i supervivència, així com a prestacions d'atur. Aquest dos tipus de prestacions socials aglutinen el 60% dels recursos destinats a transferències socials monetàries²⁶, en canvi, només una petita part es destina a les prestacions familiars²⁷ (1,3% del PIB l'any 2013), i encara menys a altres transferències de contingut social i a habitatge (0,2% i 0,1% del PIB, respectivament). Tot seguit, s'analitza la cobertura i la intensitat de la protecció de les prestacions socials sobre els diferents estrats de renda, tot diferenciant entre les prestacions que tenen un origen individual (alguna persona de la llar n'és la titular d'una prestació d'atur, de jubilació, invalidesa, etc.) de les que tenen la llar com a beneficiària (prestacions per família o fills/es; prestacions d'assistència social o prestacions per habitatge).

3.2.1. Les prestacions socials de titularitat individual

A l'àrea metropolitana de Barcelona, durant l'any 2015, més d'1 de cada 10 persones de 16 i més anys va rebre alguna prestació d'atur (11,1%) (taula 46). Aquest percentatge es duplica per la població amb les rendes més baixes (abans de rebre la prestació d'atur) (21,8%), mentre que, sobtadament, la població que es troba en el següent estrat de renda (encara en risc de pobresa) és la que proporcionalment menys rep aquest tipus de prestacions (2,9%). La resta de la població, amb diferents nivells de renda, registra un percentatge de beneficiaris similar, situat al voltant d'un 5%. En relació amb aquests resultats, cal apuntar que la cobertura de les prestacions de desocupació s'ha vist molt alterada arran de la crisi econòmica, tot principalment com a conseqüència de l'atur de llarga durada i de les característiques d'aquest tipus de prestacions, acotades a un període de temps màxim. A grans trets, segons dades de registres administratius²⁸, a tots els municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona la cobertura de les prestacions d'atur s'ha reduït notablement durant tot el període de crisi. Concretament, l'any 2016 pràcticament la meitat de la població aturada del conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona no rep cap tipus de prestació, el 27,5% rep una prestació contributiva i el 22,2% rep una prestació de naturalesa assistencial.

La intensitat de la protecció també varia entre els diferents estrats de renda en què se situa la població abans de rebre les prestacions d'atur. La intensitat de protecció és

²⁶ OCDE, Social Expenditure (SOCX) via www.oecd.org/social/expenditure.htm.

²⁷ Espanya és un dels pocs països europeus on no existeix una prestació universal per fill/a a càrrec.

²⁸ Aquestes dades es poden consultar al *Sistema d'Indicadors Metropolità de Barcelona* (IERMB i AMB): <https://iermbdb.uab.cat/>.

especialment menor entre la població que se situa amb un nivell de renda per sota del llindar de risc de pobresa, però per sobre de l'IRSC, i també entre els precaris (quanties mitjanes de les prestacions rebudes de 3.216,9 €/anuals i de 2.195,2 €/anuals, respectivament). En canvi, és lleugerament més elevada entre la resta de població (quanties mitjanes de les prestacions rebudes al voltant dels 5.000 €/anuals) i és significativament més elevada entre la població de la classe alta (9.230,1 €/anuals). Malgrat que la informació disponible a l'ECV no permet diferenciar entre les prestacions d'atur de naturalesa contributiva i els subsidis assistencials (incloent aquí RMI i RAI), el que s'observa amb aquests resultats és que, en gran mesura, es trasllada al marc de protecció social la desigualtat que ja es produeix entre els diferents tipus d'ocupacions en el mercat de treball. Això s'explica precisament per la lògica contributiva que estructura i que defineix el sistema de protecció social espanyol, essent el mercat de treball qui determina l'accés i la qualitat de les prestacions (Guillén i Rodríguez, 2015). El cas més extrem on es visualitza clarament aquest fenomen respecte les prestacions d'atur és el de la classe alta, ja que malgrat que només representa el 4,8% de la població que rep prestacions d'atur, aquesta població es beneficia pràcticament del 8,4% dels recursos destinats a aquesta qüestió. Els més perjudicats, en canvi, és la població que se situa a prop del llindar de risc de pobresa, tant per sota com per sobre, de fet són proporcionalment els que menys ajudes per desocupació reben, les quals recauen sobretot entre les rendes més baixes, per sota de l'IRSC (69,0% dels beneficiaris) i entre la població de classe mitjana-baixa (15,4% dels beneficiaris).

Taula 46. Cobertura i intensitat de la protecció de les prestacions d'atur segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

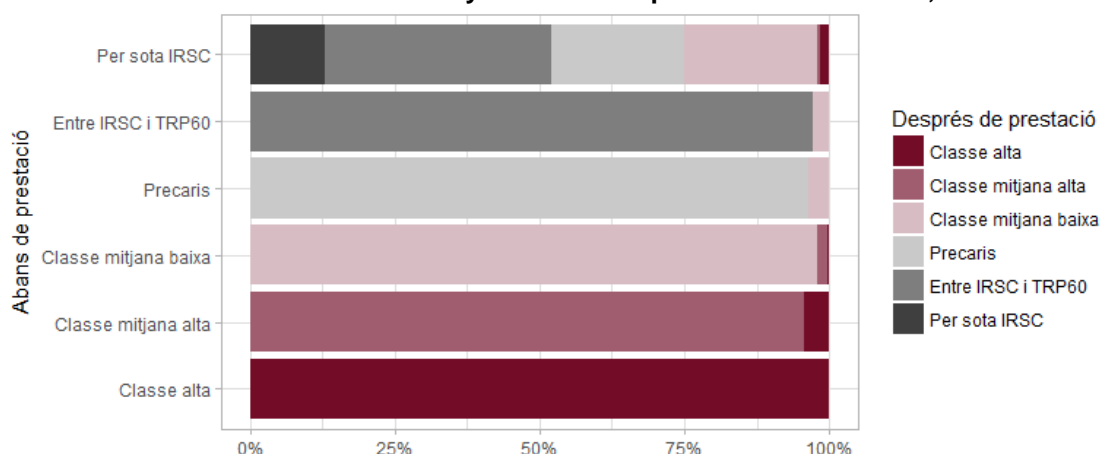
Estrats de renda abans de prestacions d'atur	Proporció beneficiaris (%)	Composició beneficiaris (%)	Mitjana quantia prestació (€/anuals)	Mediana quantia prestació (€/anuals)	Sumatori import total rebut beneficiaris (milions de €/anuals)	Raó despesa/beneficiaris
Per sota IRSC	21,8	69,0	5.180,9	2.434,5	1.051,2	1,0
Entre IRSC i TRP60	2,9	0,1	3.216,9	3.216,9	0,6	0,6
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	5,6	2,1	2.195,5	1.201,3	13,6	0,4
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	5,7	15,4	4.988,9	2.785,9	226,0	0,9
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	5,2	8,6	4.970,1	1.874,4	125,1	0,9
Classe alta (>166% mediana AMB)	4,2	4,8	9.230,1	4.929,4	130,5	1,8
Total	11,1	100,0	5.263,9	2.475,8	1.546,9	1,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Finalment, el gràfic 47 reflecteix clarament que aquest tipus de prestacions tenen un impacte important sobre la població amb les rendes més baixes (per sota de l'IRSC) abans de rebre la prestació. Pràcticament la meitat d'aquesta població (48%) surt de la situació de risc de pobresa una vegada es transfereixen les prestacions d'atur, tot i que, cal també destacar, que un 12,9% d'aquests individus roman amb el mateix nivell de renda, és a dir, per sota de l'IRSC.

Entre la població que se situa amb un nivell de renda entre l'IRSC i el llindar de risc de pobresa, l'impacte de les prestacions d'atur ja és molt menor com s'ha vingut apuntant anteriorment. D'aquesta població només el 2,9% millora significativament el seu nivell d'ingressos al ser transferides les prestacions d'atur. Aquesta situació és molt similar a la que presenten també els precaris i la classe mitjana-baixa. En canvi, en el cas de la classe mitjana-alta, més d'un 4% passen a ser de la classe alta després de rebre les prestacions d'atur.

Gràfic 47. Redistribució de renda de les prestacions d'atur segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Abans/Després	Per sota IRSC	Entre IRSC i TRP60	Precaris	Classe mitjana baixa	Classe mitjana alta	Classe alta
Per sota IRSC	12,9	39,0	22,9	23,0	0,6	1,5
Entre IRSC i TRP60	0,0	97,1	0,0	2,9	0,0	0,0
Precaris	0,0	0,0	96,5	3,5	0,0	0,0
Classe mitjana baixa	0,0	0,0	0,0	98,0	1,7	0,3
Classe mitjana alta	0,0	0,0	0,0	0,0	95,7	4,3
Classe alta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Pel que fa a les prestacions de jubilació, en rep el 17,8% de la població metropolitana de Barcelona (taula 48). Evidentment, com que és força habitual que a les llars on hi viu la població jubilada no es rebi cap ingrés procedent del treball, el 86,5% dels beneficiaris de les prestacions de jubilació es troben abans de rebre-les a l'estrat de renda més baix (per sota de l'IRSC). De fet, aquest és el motiu pel qual aquesta prestació té més cobertura entre la població situada en els 3 estrats de renda més baixos (32,2%, 20,0% i 10,4%, respectivament). La resta de grups de renda oscil·len en un interval petit al voltant del 4%. En tot cas, novament és la població amb rendes situades al voltant del llindar de pobresa la que clarament rep una intensitat protectora més reduïda que la resta. A més, la classe alta torna a ser la que rep una quantia mitjana de les prestacions de jubilació més elevada i proporcionalment rep més recursos dels que els hi pertoca pel seu tamany poblacional (raó despeses/beneficiaris, 1,4).

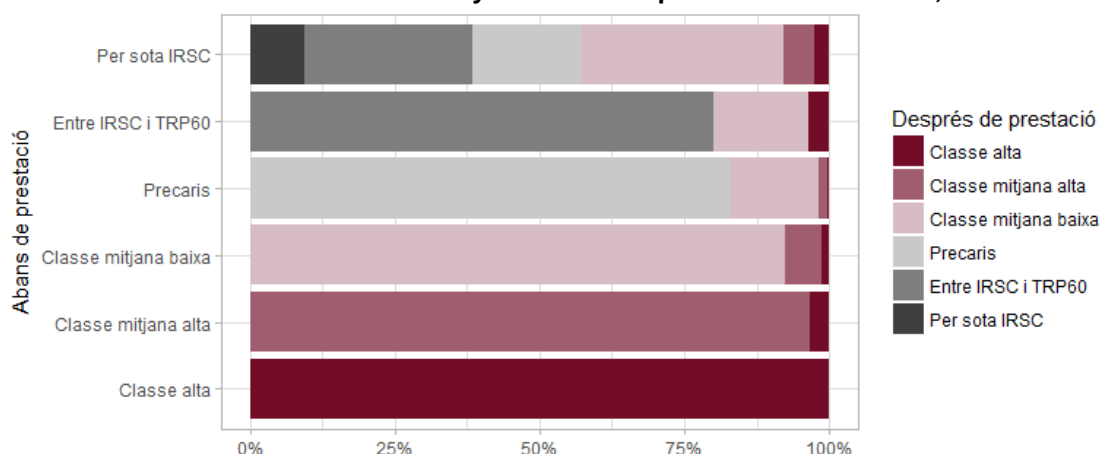
Taula 48. Cobertura i intensitat de les prestacions de jubilació segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Estrats de renda abans de prestacions de jubilació	Proporció beneficiaris (%)	Composició beneficiaris (%)	Mitjana quantia prestació (€/anuals)	Mediana quantia prestació (€/anuals)	Sumatori import total rebut beneficiaris (milions de €/anuals)	Raó despesa/beneficiaris
Per sota IRSC	32,2	86,5	15.754,1	14.613,9	6.432,1	1,0
Entre IRSC i TRP60	20,0	0,3	8.144,3	5.159,8	11,0	0,5
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	10,4	2,1	8.485,2	8.947,7	85,3	0,5
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	3,7	4,5	12.020,2	10.929,7	257,8	0,8
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	4,0	3,3	12.069,6	6.880,2	186,0	0,8
Classe alta (>166% mediana AMB)	4,9	3,3	20.956,3	22.592,9	326,7	1,4
Total	17,8	100,0	15.459,5	14.079,7	7.298,9	1,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Com es pot intuir del que ja s'ha esmentat, l'impacte d'aquestes prestacions és força rellevant entre les rendes més baixes, traslladant fora del risc de pobresa a més del 60% d'aquesta població. Després de la transferència de les prestacions de jubilació, només roman a l'estrat de renda més baix (previ a la transferència) un 9,5% de la població, la resta progressen. Com es pot observar al gràfic 49, aquesta millora en el nivell de renda de la població causada per les prestacions de jubilació és menys important a mesura que l'estrat de renda és més elevat.

Gràfic 49. Redistribució de renda de les prestacions d'atur segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Abans/Després	Per sota IRSC	Entre IRSC i TRP60	Precaris	Classe mitjana baixa	Classe mitjana alta	Classe alta
Per sota IRSC	9,5	28,9	19,0	34,9	5,1	2,7
Entre IRSC i TRP60	0,0	80,0	0,0	16,3	0,0	3,7
Precaris	0,0	0,0	82,8	15,3	1,7	0,2
Classe mitjana baixa	0,0	0,0	0,0	92,5	6,3	1,3
Classe mitjana alta	0,0	0,0	0,0	0,0	96,7	3,3
Classe alta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Per últim, un altre dels tipus de prestacions més rellevants són les prestacions per supervivència, tot i que aquestes tenen una cobertura més reduïda entre la població metropolitana de Barcelona de més de 16 anys (6,4%) (taula 50). Aquesta cobertura, com les anteriors, es focalitza més entre la població amb rendes baixes (abans de la transferència de prestacions per supervivència), sobretot la que se situa entre el llindar de l'IRSC i el llindar de risc de pobresa (21,4%), però també entre els que no arriben a superar el llindar de l'IRSC (13,6%). En tot cas, entre els beneficiaris el principal col·lectiu són aquests últims, arribant a constituir més de 3 de cada 4 (76,7%).

El que sí que és un tret diferencial respecte els anteriors tipus de prestacions analitzades és que la intensitat de la protecció apareix en aquest cas molt més equilibrada per estrats de renda. La quantia mitjana d'aquestes prestacions se situa en general al voltant dels 10.000 euros anuals i la raó entre la proporció de despesa i la proporció de beneficiaris se situa en la majoria de les classes econòmiques al voltant de l'1. No obstant, la població que surt més d'aquesta pauta és, per una banda, els precaris que presenten una intensitat de protecció per aquests tipus de prestació molt més reduïda en relació amb la resta de població i, per altra banda, la classe alta que rep proporcionalment un 30% més de recursos dels que li pertocaria a termes poblacionals (raó despesa/beneficiaris: 1,3).

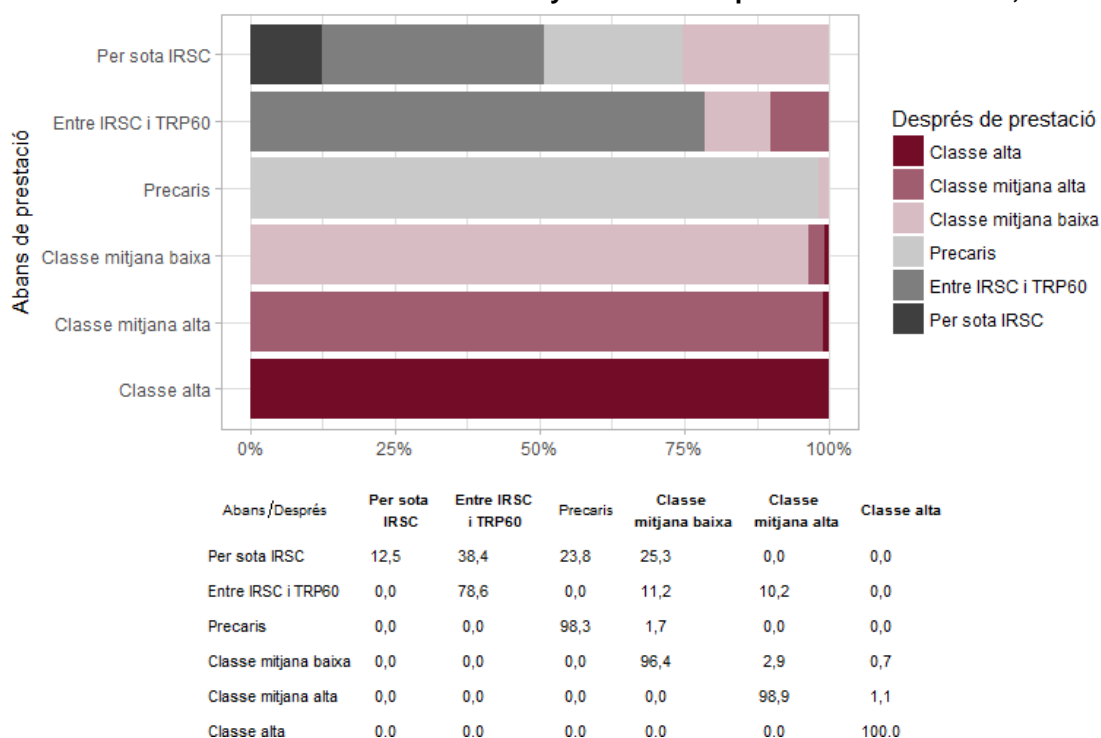
Taula 50. Cobertura de les prestacions de supervivència segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Estrats de renda abans de prestacions de supervivència	Proporció beneficiaris (%)	Composició beneficiaris (%)	Mitjana quantia prestació (€/anuals)	Mediana quantia prestació (€/anuals)	Sumatori import total rebut beneficiaris (milions de €/anuals)	Raó despesa/beneficiaris
Per sota IRSC	13,6	76,7	9.393,2	8.948,9	1.230,0	1,0
Entre IRSC i TRP60	21,4	0,3	9.550,0	6.407,1	4,5	1,0
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	1,0	0,5	5.280,2	4.656,3	4,7	0,5
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	2,5	11,2	10.774,7	12.159,4	206,6	1,1
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	2,1	5,7	11.036,2	9.492,3	106,8	1,1
Classe alta (>166% mediana AMB)	2,6	5,6	12.689,0	13.113,8	121,4	1,3
Total	6,4	100,0	9.805,0	8.988,4	1.673,9	1,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Respecte l'efecte redistributiu de les prestacions de supervivència, s'ha de dir que gairebé la meitat de la població situada en l'estrat de renda més baix abans de rebre la prestació, surt del risc de pobresa una vegada la rep (49,1%) (gràfic 51). Després de la transferència d'aquest tipus de prestacions, només roman al mateix estrat de renda (per sota del llindar de l'IRSC) el 12,5% de la població. Entre la població situada a un nivell de renda entre el llindar de l'IRSC i el llindar de risc de pobresa, en canvi, l'impacte d'aquest tipus de prestacions és molt menor. D'aquesta població només progressa el 21,4% dels individus, un percentatge que va disminuint significativament a mesura que l'estrat de renda és més elevat.

Taula 51. Redistribució de renda de les prestacions de supervivència segons classe econòmica. Població de 16 i més anys. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

La resta de prestacions individuals que es recullen a l'ECV (malaltia, invalidesa i ajudes per estudis) conformen submostres molt reduïdes en nombre de casos i no permeten una desagregació estadísticament significativa per estrats de renda.

3.2.2. Les prestacions adreçades a la llar

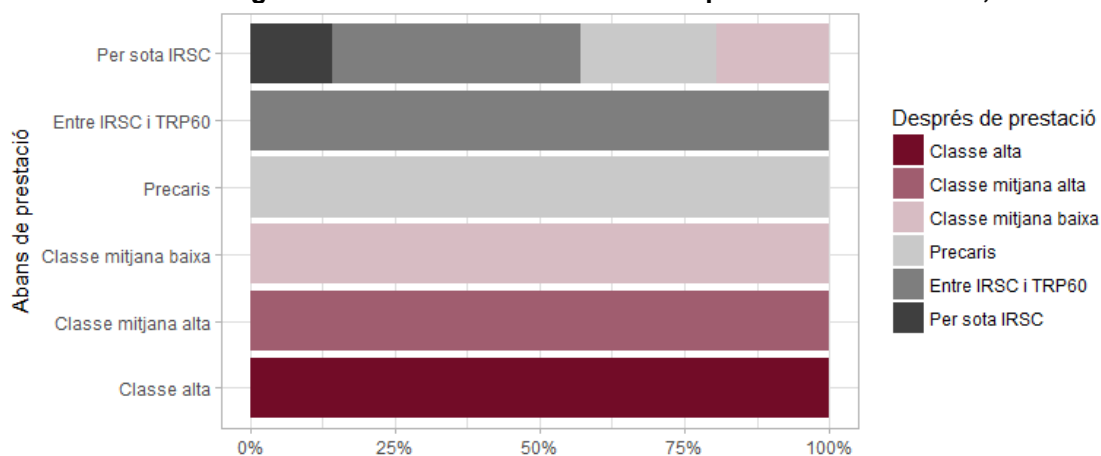
Com s'ha apuntat anteriorment, la despesa social adreçada a les famílies i fills/es és molt baixa comparada amb altres països europeus i molt baixa també en relació amb la despesa destinada a la protecció d'altres grups poblacionals. Només el 2,6% de la població metropolitana rep una prestació d'aquest tipus (taula 52). En tot cas, la taxa de cobertura més elevada torna a ser la de la població amb menys ingressos (estrat de renda per sota de l'IRSC abans de la transferència d'aquest tipus de prestació) (4,8%). Com es pot observar, els imports d'aquestes prestacions són molts reduïts i, en conseqüència, també la seva intensitat protectora. Pel que fa a la capacitat redistributiva d'aquest tipus de prestació, només té incidència a la població amb rendes més baixes (per sota de l'IRSC), sortint del risc de pobresa el 43% d'aquesta població una vegada ingressen la prestació (gràfic 53). Tanmateix, el 14,2% d'aquesta població roman al mateix estrat de renda.

Taula 52. Població que rep prestacions de llar en concepte de 'Família i fills/es' segons classe econòmica. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Estrats de renda abans de prestacions de famílies/fills	Proporció beneficiaris (%)	Composició beneficiaris (%)	Mitjana quantia prestació (€/anuals)	Mediana quantia prestació (€/anuals)	Sumatori import total rebut beneficiaris (milions de €/anuals)	Raó despesa/beneficiaris
Per sota de IRSC	4,8	59,4	2.549,1	1.386,1	103,0	1,1
Entre IRSC i TRP60	0,0	0,0	0,0	..
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	0,0	0,0	0,0	..
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	2,0	24,3	1.142,9	1.200,0	18,9	0,5
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	1,5	10,9	2.971,9	2.995,8	22,0	1,3
Classe alta (>166% mediana AMB)	1,0	5,4	4.089,3	1.200,0	14,9	1,8
Total	2,6	100,0	2.336,0	1.386,1	158,7	1,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Taula 53. Redistribució de renda de les prestacions de llar en concepte de 'Família i fills/es' segons classe econòmica. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Abans/Després	Per sota IRSC	Entre IRSC i TRP60	Precaris	Classe mitjana baixa	Classe mitjana alta	Classe alta
Per sota IRSC	14,2	42,9	23,4	19,6	0,0	0,0
Entre IRSC i TRP60	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Precaris	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Classe mitjana baixa	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Classe mitjana alta	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Classe alta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Finalment, les prestacions d'assistència social i d'habitatge²⁹ arriben al 5,3% de la població metropolitana de 16 anys i més. D'entre les diferents classes econòmiques (abans de la transferència d'aquesta prestació), les taxes de cobertura més altes les registren els precaris (13,7%) i l'estrat de rendes més baixes (per sota de l'IRSC) (10,4%). Tanmateix, el gruix dels beneficiaris són aquests últims (63,0%), als quals es destina el 77,4% de la despesa pública en aquest tipus de prestacions. La raó entre despesa i beneficiaris més elevada és la de la classe mitjana baixa, entre els quals hi ha una proporció menor de població que rep aquests tipus de prestacions, però la mitjana de la quantia rebuda és la més elevada (5.271,4 euros/anuals). Des del punt de vista redistributiu, aquestes prestacions pràcticament només tenen incidència en la població amb rendes més baixes (per sota de l'IRSC). Després de rebre aquestes prestacions el 43,2% d'aquesta població deixa d'estar en risc de pobresa, mentre que el 14,1% es manté en el mateix nivell d'ingressos.

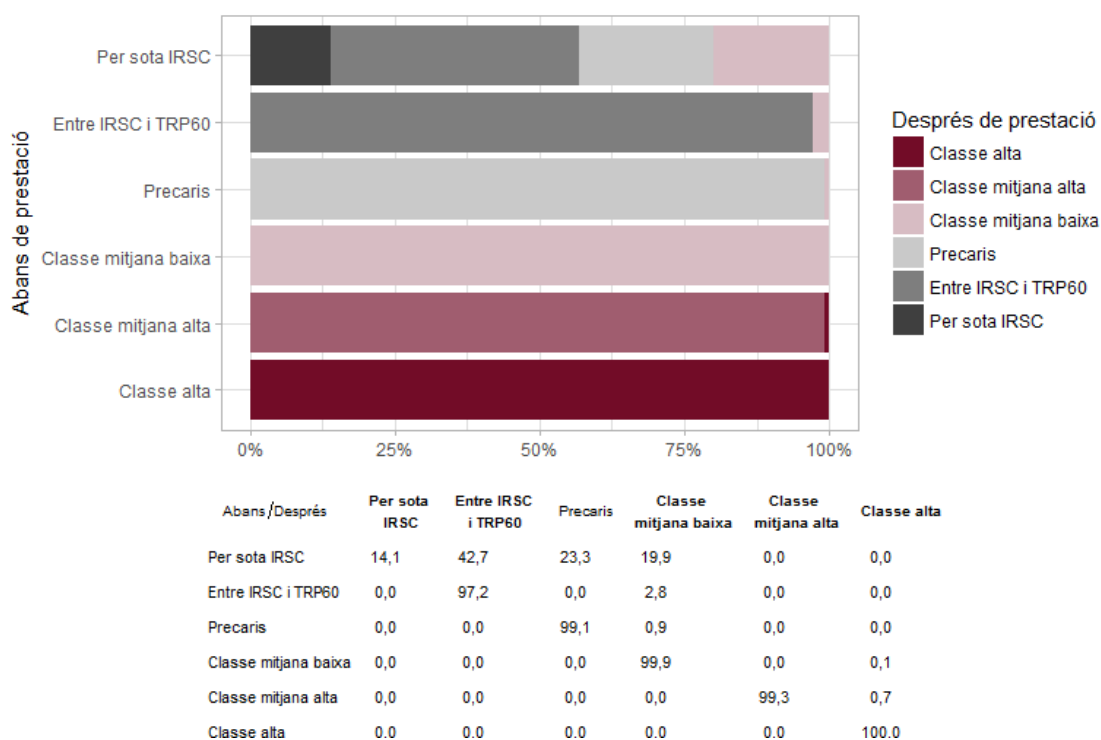
Taula 54. Població que rep prestacions de llar en concepte de 'Assistència social i habitatge' segons classe econòmica. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Estrats de renda abans de prestacions d'assistència social i habitatge	Proporció beneficiaris (%)	Composició beneficiaris (%)	Mitjana quantia prestació (€/anuals)	Mediana quantia prestació (€/anuals)	Sumatori import total rebut beneficiaris (milions de €/anuals)	Raó despesa/beneficiaris
Per sota de IRSC	10,4	63,0	3.707,8	5.112,0	329,1	1,2
Entre IRSC i TRP60	2,8	0,1	3.834,0	3.834,0	0,8	1,3
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	13,7	12,0	758,4	690,0	12,8	0,3
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	1,2	7,1	5.271,4	2.857,5	53,0	1,7
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,7	2,4	1.812,6	1.561,8	6,2	0,6
Classe alta (>166% mediana AMB)	5,8	15,3	1.076,3	500,0	23,1	0,4
Total	5,3	100,0	3.018,3	2.436,0	425,0	1,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

²⁹ Aquestes dues prestacions s'han tractat conjuntament per motius de mostra.

Taula 55. Redistribució de renda de les prestacions de llar en concepte de 'Assistència social i habitatge' segons classe econòmica. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

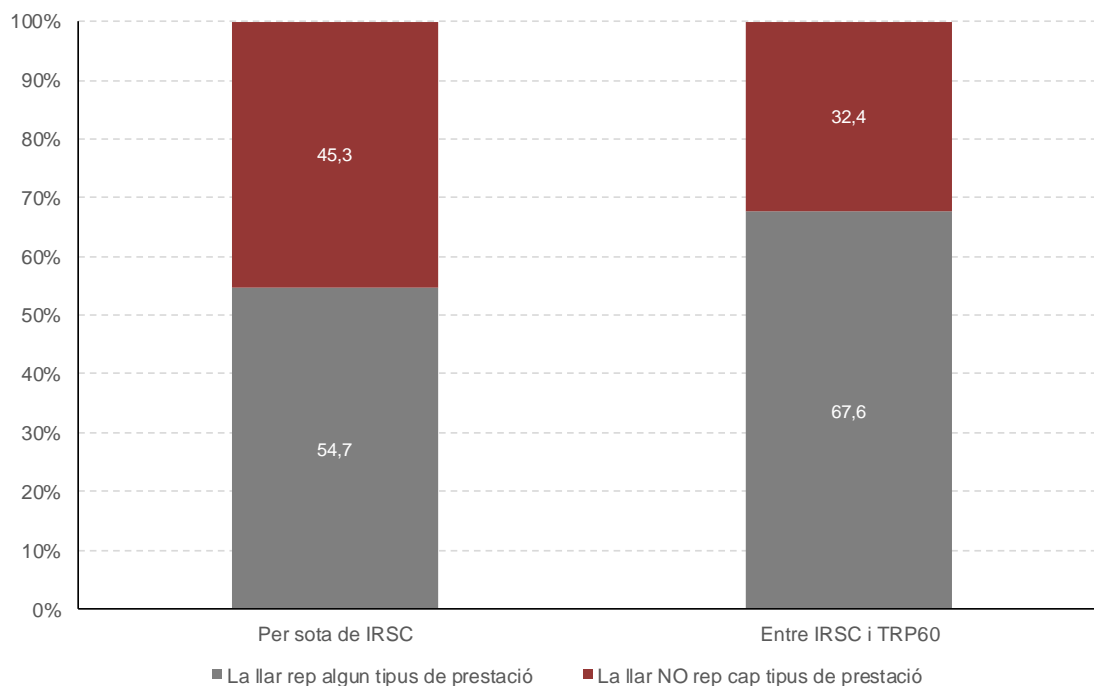
3.2.3. La població en risc de pobresa sense protecció

Mitjançant les diferents prestacions contemplades a l'ECV, tant d'origen individual com de la llar, s'ha construït una variable per identificar la població amb recursos econòmics insuficients, però que no es beneficia de cap tipus de prestació monetària³⁰. Malgrat l'atenció protectora de l'Estat del benestar no s'escapa amb les transferències econòmiques en la mesura en què l'acció pública també passa per la prestació de serveis o inclús recentment algunes ajudes d'urgència social en relació amb la pobresa energètica o beques menjador a les que la prestació va directament al pagament del servei o subministrament, tot i que evidentment amb caràcter assistencial i amb molt poca capacitat protectora. En tot cas, es tracta d'una aproximació a la població que tenint 'un dret reconegut' no es fa efectiu. Així, el 45,3% de la població metropolitana amb ingressos inferiors a l'IRSC no rep cap tipus de prestació social monetària, això equival aproximadament a 62.500 residents a l'àrea metropolitana de Barcelona. Es tracta d'una

³⁰ Al càlcul s'han contemplat les prestacions individuals de cadascun dels membres de la llar i les prestacions adreçades a la llar en el seu conjunt que sumades no superin els 100€ anuals.

proporció de població similar a la que assenyalen d'altres estudis realitzats per l'OCDE sobre aquesta qüestió (Immervoll, 2009).

Gràfic 51. Població per sota el llindar de pobresa que no rep cap tipus de prestació. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.3. Les necessitats socials bàsiques

En aquest escenari, quines són les necessitats socials bàsiques que emergeixen entre la població metropolitana de Barcelona? La manca forçada de béns bàsics, es limita només a la població amb insuficiència de recursos econòmics o té un caràcter més transversal? Quina és la situació dels *precaris*? Els següents paràgrafs estan adreçats a analitzar la correlació entre la pobresa monetària i la privació en el consum. En aquest cas, la privació material s'entén com la impossibilitat de posseir béns, serveis i/o participar en activitats que socialment són percebudes com a necessitats bàsiques. La privació no fa referència a l'elecció, ni a les preferències d'estil de vida, sinó a la manca forçada i involuntària d'aquests béns. La seva observació respon a l'imperatiu d'anar més enllà de la pobresa monetària, en la mesura en què els indicadors de pobresa basats en els ingressos no acaben de reflectir bé les condicions de vida de la població. A iguals nivells de renda, el tipus i la quantitat de béns que consumeixen les llars poden variar. En unes ocasions perquè de l'associació entre pobresa monetària i consum depèn de l'acció de l'Estat del benestar en

forma de serveis; en d'altres perquè la mesura de la renda és més imperfecta en algunes classes socials (els ingressos declarats en les enquestes per autònoms i petits empresaris són molt més baixos del que es pot inferir del seu nivell de consum) i, en d'altres, perquè les necessitats de consum varien depenent del curs vital dels individus. En aquest cas, per exemple, les famílies monoparentals prioritzen el destí dels seus recursos a la cura i educació dels seus fills/es, mostrant nivells de consum molt baixos en altres béns i serveis. A més a més, la privació material depèn també dels estalvis i de la durada en el temps de la manca d'ingressos (Sarasa *et al.*, 2016).

3.3.1. Les necessitats vinculades a l'ús de la llar

Les despeses mensuals fixes destinades a l'habitatge suposen una part important de les despeses de les llars i acaben repercutint en la seva situació econòmica global, condicionant-ne la renda disponible final per fer front a altres despeses i necessitats bàsiques. En conseqüència, la vulnerabilitat d'algunes llars pot agreujar-se si es té en compte el cost de mantenir l'habitatge i altres despeses associades al seu ús.

La incapacitat manifesta per fer front a les despeses vinculades a l'habitatge afecta actualment al 4% de la població metropolitana de Barcelona en el cas d'haver patit endarreriments o impagaments de la hipoteca o el lloguer i al 6,2% quan aquests estan relacionats amb els subministraments d'energia. En ambdós casos les taxes augmenten a mesura que descendeix la renda disponible de les llars. En el cas de la població amb ingressos situats per sota de l'IRSC, aquesta incidència ascendeix fins al 26,4% i 28,6% respectivament. La vulnerabilitat d'aquest grup davant l'habitatge també s'ha d'entendre des del punt de vista del règim de tinença, en la mesura en què es tracta de població que majoritàriament és llogatera. La població que se situa per sobre de l'IRSC, però es troba encara per sota del llindar de pobresa, resulta igualment força afectada per aquesta problemàtica, així com el grup immediatament posterior en termes d'ingressos, els *precaris*. En conjunt, el 75% de la població que no ha pogut pagar amb puntualitat o ha deixat de pagar la hipoteca o el lloguer se situa en algun dels tres estrats inferiors de renda. Aquesta proporció passa a ser de pràcticament dos terços entre els que tenen dificultats per atendre les despeses energètiques de la llar.

Taula 52. Població que ha patit endarreriments en el pagament de les despeses relacionades amb l'habitatge segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Han patit endarreriments hipoteca, lloguer	Composició de la població que ha patit endarreriments hipoteca	Han patit endarreriments subministraments	Composició de la població que ha patit endarreriments subministraments	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	26,4%	28,9%	28,6%	20,2%	4,4%
Entre IRSC i TRP60	8,1%	28,2%	13,9%	31,3%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	6,7%	19,5%	6,4%	11,9%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	2,3%	20,7%	4,4%	25,5%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,6%	2,6%	3,8%	11,1%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%
Total	4,0%	100,0%	6,2%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Una altra cara de la mateixa problemàtica, és la població que no es pot permetre mantenir la llar a una temperatura adequada durant els mesos d'hivern (pobresa energètica). La distribució d'aquesta problemàtica per estrats de renda, segueix la tendència descrita amb anterioritat, tot i que en aquest cas la seva incidència s'eixampla fins la classe mitjana-baixa. Els casos de necessitat més extrems els protagonitzen els residents de la metròpoli que no han pogut disposar durant el darrer any d'alguna de les fonts d'energia habituals, ja sigui com a conseqüència de talls de subministraments com de no poder comprar-ne el combustible necessari. En el cas de la població amb ingressos inferiors a l'IRSC, el percentatge població afectada per aquesta vicisid ascendeix fins el 4,7%. De la població amb dificultats, però sense manca de subministrament es pot inferir que d'alguna manera s'ha ajustat el seu consum i/o es poden haver beneficiat d'alguna de les ajudes implementades al territori metropolità contra la pobresa energètica (programa AMB, fundació Agbar, etc.). En aquest cas, estarien sobrerrepresentades les classes amb rendes més baixes i també la classe mitjana-baixa.

Taula 53. Població que no pot mantenir la llar a una temperatura adequada els mesos d'hivern segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	No es pot permetre mantenir una temperatura adequada a la llar	No va disposar d'alguna de les fonts d'energia	Tenen dificultats però no han deixat de disposar d'alguna de les fonts d'energia	Composició de la població que tenen dificultats però no han deixat de disposar subministrament	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	28,9%	4,7%	24,1%	16,4%	4,4%
Entre IRSC i TRP60	12,6%	2,3%	10,3%	22,3%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	9,0%	1,4%	7,6%	13,7%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	7,6%	0,1%	7,5%	42,2%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	2,5%	0,7%	1,8%	5,2%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,1%	0,0%	0,1%	0,2%	15,0%
Total	7,3%	0,9%	6,5%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.3.2. Les necessitats vinculades a l'alimentació i la higiene

D'altra banda, les necessitats més bàsiques i urgents de la població també es posen en evidència quan no es pot cobrir la ingesta de proteïnes considerada necessària o quan no es pot substituir la roba o el calçat. En relació amb l'alimentació, es tracta d'una problemàtica que afecta a l'1,7% de la població metropolitana de Barcelona. És la població amb rendes més baixes la més afectada. De la població afectada per aquest tipus de privació material, 7 de cada 10 persones és població situada als dos estrats de renda més baixos.

Taula 54. Població que no es pot permetre la ingesta de proteïnes necessària segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	No es poden permetre proteïna	Composició de la població que no es pot permetre proteïnes	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	15,4%	40,7%	4,4%
Entre IRSC i TRP60	3,6%	30,1%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	0,8%	5,6%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	1,1%	23,6%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,0%	0,0%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,0%	0,0%	15,0%
Total	1,7%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Així mateix, el 4,1% dels residents a l'àrea metropolitana de Barcelona de 16 i més anys no es poden permetre substituir la roba vella per altra de nova o no té més de

dos parells de sabates (o un parell adequat per qualsevol època de l'any). La taxa es multiplica per 5 i per 2 pels dos grups de renda situats sota el llindar de pobresa metropolitana. El grup de precaris també està sobrerrepresentat en aquesta expressió de la pobresa.

Taula 55. Població que no es pot permetre la substitució de roba/sabates segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	No es pot permetre roba/sabates	Composició de la població que no es pot permetre roba/sabates	Distribució de la població segons classe econòmica (16 i més anys)
Per sota IRSC	20,1%	21,9%	4,5%
Entre IRSC i TRP60	10,7%	36,0%	13,9%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	5,0%	14,6%	12,1%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	2,9%	26,0%	37,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,3%	1,2%	18,0%
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,1%	0,3%	14,1%
Total	4,1%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.3.3. L'estrès econòmic

L'estrès econòmic és un fenomen que pren rellevància en el context de crisi (Whelan *et al.*, 2015). Al voltant d'una de cada tres persones de l'àrea metropolitana de Barcelona no es pot permetre la despesa d'una setmana de vacances a l'any, ni assumir dispendis econòmics imprevistos (31,9% i 35,3%, respectivament). Pels dos grups de població amb nivells de renda situats sota el llindar de risc de pobresa, els percentatges es dupliquen i pel grup de precaris la incidència també es molt elevada (més de la meitat en el cas de vacances i del 66,5% en relació a la incapacitat per assumir despeses extraordinàries).

Taula 56. Població que pateix estrès econòmic segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	No es poden permetre una setmana de vacances	Composició de la població que no es pot permetre vacances	No es poden permetre despeses imprevistes	Composició de la població que no es pot permetre despeses imprevistes	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	67,0%	9,2%	73,1%	9,1%	4,4%
Entre IRSC & TRP60	64,0%	28,2%	64,4%	25,7%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	53,8%	19,6%	66,5%	22,0%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	28,4%	32,4%	34,2%	35,1%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	13,6%	7,8%	11,9%	6,2%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	5,9%	2,8%	4,5%	1,9%	15,0%
Total	31,9%	100,0%	35,3%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Un altre expressió de l'estrès econòmic que suporta la població es relaciona amb l'endeutament sobre el consum. Des d'aquest punt de vista, la possibilitat d'endeutament augmenta a mesura que també ho fa la renda. No obstant, la seva traducció en endarreriments o impagaments és quasi inexistent pels dos estrats de renda superiors, mentre que per la resta de grups està molt anivellada en un interval situat entre el 3,6% i el 4,5%. En aquest cas, la sobreexposició es vincula al grup de població situat just per sobre del llindar de risc de pobresa i a la classe mitjana-baixa.

Taula 57. Població que pateix endeutament sobre el consum segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Han patit endarreriments compres ajornades	Composició de la població que ha patit endarreriment compres ajornades	No té compres ajornades	Composició de la població que no té compres ajornades	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	3,6	6,1	92,4	4,9	4,4
Entre IRSC i TRP60	3,7	20,1	91,1	15,4	14,0
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	4,5	20,1	80,9	11,4	11,7
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	3,7	52,4	83,9	36,8	36,4
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,1	1,0	77,8	17,3	18,5
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,1	0,3	77,9	14,1	15,0
Total	2,6	100,0	82,9	100,0	100,0

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.3.4. Les dificultats d'accés a serveis

El desenvolupament inicial de l'Estat del benestar espanyol, malgrat que tardà respecte l'*Edat d'Or* del benestar europeu (1945-1975), consolidà la universalització del sistema

sanitari i del sistema educatiu i una millora progressiva en la cobertura de diferents prestacions que, en paral·lel, significaren una reducció de la desigualtat social. No obstant, a l'etapa posterior coincident amb el cicle econòmic expansiu més llarg ençà la consolidació de la democràcia (1995-2007), guanyen pes els criteris de racionalització pública, contenció de la despesa social i privatització en un context de reestructuració dels Estats del benestar. La crisi posterior accentua encara més l'austeritat pública vers la prestació de diferents serveis, endurant les condicions d'accés, reduint la intensitat protectora i facilitant l'oferta mercantil. En aquest escenari, la universalitat dels serveis es veu qüestionada. Pel que fa a la realització d'estudis formals, 1 de cada 10 persones de l'àrea metropolitana de Barcelona presenta dificultats per assumir el seu cost. La població per sota de l'IRSC no és la que declara tenir més dificultats, malgrat també ser el grup que menys estudis formals realitza (prop del 60%). Així, les taxes de dificultat més elevades corresponen als estrats de renda situats just per sobre i per sota del llindar de risc de pobresa relativa (14,3% i 15,9%, respectivament). Aquests dos grups són també els que presenten més dificultats per fer front al cost de serveis sanitaris.

Taula 58. Població amb dificultats econòmiques d'accés a diferents serveis segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	La llar té dificultats per pagar estudis formals	Composició de la població que té dificultats per pagar estudis formals	La llar té dificultats per pagar serveis sanitaris	Composició de la població que té dificultats per pagar serveis sanitaris	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	8,0%	3,4%	11,9%	4,1%	4,4%
Entre IRSC & TRP60	14,3%	19,5%	20,7%	23,0%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	15,9%	18,0%	21,1%	19,4%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	9,6%	34,0%	10,0%	28,7%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	8,7%	15,7%	13,4%	19,6%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	6,5%	9,5%	4,3%	5,2%	15,0%
Total	10,3%	100,1%	12,6%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

3.4. El paper de la família i el Tercer Sector vers la cobertura de necessitats bàsiques

En aquest context de baixa intensitat protectora —i fins i tot de desprotecció en alguns casos—, la funció de cohesió social que realitza la família esdevé fonamental en l'alleujament de la vulnerabilitat de la població, constituint el primer auxili en cas de necessitat per davant d'altres institucions de caire no lucratiu. Així, el 4,6% dels residents de la metròpoli de Barcelona van acudir el darrer any a la seva xarxa familiar o d'amistat per satisfer necessitats bàsiques (alimentació, roba o diners per adquirir-los) i l'1,9% a entitats del Tercer Sector. Entre la població amb ingressos inferiors a l'IRSC, la taxa de cobertura de la família ascendeix al 33,3%, això és, 1 de cada 3 persones d'aquest estrat de renda s'ha recolzat en la família. Altrament, el 15,7% ha requerit l'ajuda d'entitats no lucratives. L'altre grup que presenta una demanda d'ajuda elevada tant a la família com al Tercer Sector és el situat just per sobre el llindar de risc de pobresa, estant sobrerrepresentat en ambdós casos. En canvi, el comportament de la població en l'estrat de renda situat per sobre de l'IRSC, però per sota el llindar de risc de pobresa, presenta un comportament més erràtic, marcat per una demanda d'ajuda a la família elevada, però una demanada d'ajuda a entitats no lucratives més moderada.

Taula 59. Població que ha requerit ajuda de familiars i/o del Tercer Sector segons estrats de renda. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Ha requerit ajuda familiars diners, alimentació, etc.	Composició de la població que ha rebut ajuda familiars	Ha requerit ajuda Tercer Sector	Composició de la població que ha rebut ajuda Tercer Sector	Distribució de la població segons classe econòmica
Per sota IRSC	33,3%	32,0%	15,7%	37,2%	4,4%
Entre IRSC i TRP60	7,3%	22,4%	2,2%	16,8%	14,0%
Precaris (>60% <75% mediana AMB)	8,1%	20,5%	6,4%	40,2%	11,7%
Classe mitjana baixa (>75% <125% mediana AMB)	3,1%	24,8%	0,3%	5,8%	36,4%
Classe mitjana alta (>125% <166% mediana AMB)	0,1%	0,3%	0,0%	0,0%	18,5%
Classe alta (>166% mediana AMB)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%
Total	4,6%	100,0%	1,9%	100,0%	100,0%

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Síntesi dels principals resultats

- Tant la desigualtat social com la població en risc de pobresa a l'àrea metropolitana de Barcelona s'han reduït moderadament durant els primers anys de reactivació econòmica, però no s'ha tornat els nivells previs a l'inici de la crisi.
- Es detecten indicis sobre un augment de la desigualtat entre la ciutat central i la primera corona metropolitana. Aquesta tendència s'explica principalment per 3 aspectes: 1) canvis en la composició social (increment de professionals i directius al municipi de Barcelona); 2) proporció superior de llars amb dobles ingressos al municipi de Barcelona respecte la primera corona metropolitana; 3) reducció més efectiva de la població amb risc de pobresa per la via de les transferències socials entre els residents al municipi de Barcelona respecte la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona.
- L'impacte de la crisi en l'estructura social ha estat complex. Sintetitzant es podria dir que, en general, malgrat que totes les classes socials han patit un augment del risc d'atur, la baixada de rendes i l'augment de la pobresa, els riscos de precarietat laboral, pobresa monetària i privació material són ara molt més elevats per a les classes treballadores, i sobretot, per als seus estrats de treballadors del sector serveis i els no qualificats en general. Tanmateix, val la pena resumir què és el que ha passat en cadascuna de les classes socials durant aquests darrers anys de recessió i d'inici de la reactivació econòmica per donar compte precisament d'aquesta complexitat:
 - a) La *classe de servei* formada per directius, professionals i semi-professionals ha augmentat el seu pes en l'estructura de classes, però les seves rendes, com les de la resta de classes socials, són ara menors que abans de la crisi. Ha augmentat la seva presència entre els pobres, els aturats, els contractats temporals i a temps parcial i entre aquells que no es poden permetre unes vacances fora de casa. Però tret del risc de patir una situació d'atur, que ha augmentat per a la classe de servei, no hi ha cap altre risc dels analitzats que ho hagi fet de manera significativa per a

aquesta classe social. Aquesta classe, com la resta de classes, té una cobertura de les prestacions d'atur que és insuficient, però en el període més dur de la crisi va gaudir d'una bona protecció. Ha perdut, però, molta cobertura de prestacions d'ajuda a la família i la infància, també com la resta de classes socials.

- b) L'altre grup que ha guanyat pes en l'estructura ocupacional ha estat el dels *treballadors semi-qualificats dels serveis*, però, a diferència de l'anomenada classe de servei, ha augmentat molt la seva precarietat. La seva renda ha caigut amb més intensitat que cap altra, com ho ha fet també el seu risc de tenir contractes temporals o a temps parcial i, sobretot, de patir situacions d'atur. En conseqüència, també ha augmentat el risc de pobresa i de patir privacions materials de tota mena. L'augment demogràfic d'aquest estrat de la classe treballadora, així com l'augment del seu risc d'exclusió social l'han fet guanyar pes entre tots els grups que pateixen pobresa monetària o privacions materials. En part perquè a la seva precarietat laboral s'afegeix una insuficient cobertura de prestacions contributives. Aquesta mancança ha fet als treballadors dels serveis més dependents de l'assistència social i dels ajuts per pagar l'habitatge.
- c) La *classe intermèdia* d'empleats administratius, encarregats i tècnics, i l'estrat de classe treballadora format per *obres no qualificats* són els grups que, a diferència dels anteriors ja comentats, han reduït més el seu pes demogràfic. Però l'evolució dels seus riscos ha estat força diferent. Mentre que la classe intermèdia no ha tingut cap variació significativa en el seu risc de precarietat i privació, excepte una mica més de risc d'atur del que havia tingut abans de la crisi, els treballadors no qualificats han incrementat el seu risc d'atur, de precarietat i de privació material de manera notable. És així que mentre la classe intermèdia redueix la seva participació en el grup dels exclosos, els treballadors no qualificats augmenten molt entre els precaris del mercat laboral i els pobres. En part, també, perquè tenen menor protecció de base contributiva i han hagut de ser ajudats per l'assistència social.

- d) Els *treballadors autònoms i els petits empresaris* han incrementat el seu risc de no tenir feina i de pobresa, la qual cosa fa que, malgrat han perdut una mica de pes demogràfic, els seus efectius estiguin més presents entre els pobres. Aquesta classe, tradicionalment menys protegida amb prestacions de la Seguretat Social ha millorat l'accés a les prestacions d'atur, però això no ha evitat que el recurs a l'assistència social hagi augmentat molt.
- e) Els *treballadors semi-qualificats de la indústria* van perdre pes en l'estructura ocupacional durant els moments més durs de destrucció d'ocupació, però amb la recuperació han assolit el mateix pes demogràfic que tenien, si bé amb un augment notable en el seu risc de precarietat laboral i de pobresa. Això ha fet que hagi perdut la seva posició privilegiada en quan a cobertura de prestacions contributives i hagi esdevingut una classe amb major dependència de l'assistència social.
- El sistema de protecció social presenta dèficits importants en termes de progressivitat, els quals semblen estar vinculats sobretot al fet que les prestacions amb major capacitat protectora (atur i jubilació) acaben essent una corretja transmissora de les desigualtats que es produeixen al mercat de treball. Així, la població situada als estrats de renda més baixos, si bé sí que presenten sempre les taxes de cobertura més elevades, no passa el mateix amb la intensitat protectora, que és més elevada habitualment en d'altres estrats de renda superiors.
 - Els resultats de les anàlisis realitzades també posen de manifest els dèficits de cobertura del sistema de protecció social en relació amb la població més vulnerable econòmicament. Segons les estimacions realitzades, l'any 2016 a l'àrea metropolitana de Barcelona el 45,3% de la població amb ingressos inferiors a l'IRSC no rep cap tipus de prestació social monetària, malgrat tenir dret a rebre-la. Això equival aproximadament a uns 62.500 individus.
 - La població que presenta més riscos i dificultats per cobrir les necessitats socials bàsiques és la població que se situa per sota del llindar de risc de pobresa i en alguns aspectes també els *precaris*, amb uns ingressos lleugerament per sobre del

llindar de risc de pobresa (nivell de renda entre el 60% i el 75% de la mediana). Les pautes d'estrés econòmic, en canvi, sí que presenten un patró lleugerament més transversal, afectant també a alguns integrans de les classes econòmiques mitjanes. Finalment, de les anàlisis realitzades també emergeix que problemes com la dificultat per pagar estudis formals i per pagar serveis sanitaris tenen una incidència més elevada entre la població amb un nivell de renda que se situa al voltant del llindar de risc de pobresa, tant per sota com per sobre.

Bibliografía

- Ayala, L. (2016). *La Desigualdad en España: Fuentes, Tendencias y Comparaciones Internacionales. Estudios sobre la Economía Española*. Madrid: FEDEA.
- Beck, U. (1992). "From Industrial Society to the Risk Society: Questions of Survival, Social Structure and Ecological Enlightenment". *Theory, Culture and Society*, 9, pp. 97-123.
- Carcillo, S. i Grubb, D. (2006). "From Inactivity to Work: The Role of Active Labour Market Policies". *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 36.
- Erikson, R. i Goldthorp, J. H. (1992). *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Guillén, A. M. i Rodríguez, G. (2015). "Evolución del Estado de bienestar en España". A C. Torres (Ed.), *España situación social* (pp. 1019–1030). Madrid: CIS.
- Harrison, E. i Rose, D. (2006). *The European Socio-economic Classification (ESeC): User Guide*. Colchester: Institute for Social and Economic Research, University of Essex.
- Immervoll, H. (2009). "Minimum-Income Benefits in OECD Countries: Policy Design, Effectiveness and Challenges". *IZA Working Papers*, 4627.
- Kessler, G., Mercedes, M. i Virgilio, D. (2008). "¿Qué queda de la nueva pobreza? transformaciones en las últimas dos décadas". A Memoria Académica (Ed.), V Jornadas de Sociología de la UNLP, 10, 11 y 12 de diciembre de 2008. Las Plata, Argentina.
- Kessler, G. i Virgilio, M. Di. (2008). "La nueva pobreza urbana: dinámica global, regional y argentina en las últimas dos décadas". *Revista de la CEPAL*, 95.
- Laparra, M. i Pérez, B. (2012). *Crisis y fractura social en Europa. Causas y efectos en España*. Barcelona: La Caixa.
- López-Gay, A. (2016). "Atracción de talento y polarización socioeconómica en Barcelona". *Perspectives Demogràfiques*, 3, pp. 1-4.
- McGinnity, F. i Hillmert, S. (2004). "Persisting Class Inequality? Comparing class-specific unemployment in early working life in Britain and West Germany". *European Societies*, 6(3), pp. 383-408.
- Porcel, S. (2016). *Dinámicas de estructuración socioresidencial en la Barcelona metropolitana postindustrial: ¿Hacia una ciudad dual o cuarteada?*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Porcel, S. i Navarro-Varas, L. (2016). "Desigualtat social i segregació residencial a l'AMB". A J. Trullén i V. Galletto (Eds.), *Anuari Metropolità de Barcelona 2015* (pp. 56–87). Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Rose, D. i Harrison, E. (2007). "The European Socio-Economic Classification: A New Social Class Schema For Comparative European Research". *European Societies*, 9(3), pp. 459–490.
- Rose, D. i Harrison, E. (2010). *Social Class in Europe: An Introduction to the European Socio-economic classification*. London: Routledge.

- Sarasa, S. (2014). "Estratificació i classes socials", a J. Trullén (Dir.), *Crisi econòmica, creixement de les desigualtats i transformacions socials. Informe general Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- Sarasa, S., Navarro-Varas, L. i Porcel, S. (2016). "Clase social y privación material entre los inmigrantes de países pobres en Cataluña". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 156, pp. 117-140.
- Sarasa, S., Porcel, S., Navarro-Varas, L. i Thiers, J. (2018). "Desindustrialización y crisis en la Barcelona posolímpica: ¿hacia una ciudad dual?". *Revista EURE*, 44(131), pp.29-52.
- Sarasa, S., Porcel, S. i Navarro-Varas, L. (2013). "L'impacte social de la crisi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a Catalunya. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 56, pp. 10–88.
- Standing, G. (2016). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury.
- Ward, P. M. (2004). "From the Marginality of the 1960s to the New Poverty of Today: A LARR Research Forum: Introduction and Overview: Marginality Then and Now". *Latin American Research Review*, 39(1), pp. 183–187.
- Whelan, C. i B. Maître (2008). "'New' and 'Old' Social Risks: Life Cycle and Social Class Perspectives on Social Exclusion in Ireland". *The Economic and Social Review*, 39(2), pp. 131–156.
- Whelan, C. T., Russell, H. i Maître, B. (2015). "Economic Stress and the Great Recession in Ireland: Polarization, Individualization or 'Middle Class Squeeze'?" *Social Indicators Research*, 126(2), pp. 1–24.